

VAIKEAA VIIVYTYSTAISTELUA VAI VOITTOISAA VASTUUNJAKOA?

Tutkielma lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyöstä

SILTANEN SANNA
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalityön pro gradu-tutkielma
Helmikuu 2007

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHDAT.....	5
2.1 Lastensuojelun ja lastensuojelulain keskeiset piirteet.....	5
2.2 Lastensuojelun tarve ja nykypäivän haasteet.....	10
3 KOULUN SOSIAALITYÖN LÄHTÖKOHDAT	15
3.1 Koulun sosiaalityön keskeiset piirteet.....	15
3.2 Lastensuojelulaki koulukuraattorien työn perustana.....	18
4 LAPSIPERHEIDEN PALVELUJÄRJESTELMÄ.....	21
4.1 Koulun sosiaalityö ja lastensuojelu lapsiperheiden palvelujärjestelmän osina	21
4.2 Koulun sosiaalityö psykososiaalisena palveluna.....	23
5. LASTENSUOJELUILMOITUS KUTSUNA YHTEISTYÖHÖN	27
6 YHTEISTYÖSSÄ TOIMIMINEN	33
6.1 Yhteistyön muodot ja yhteistyön tarve.....	33
6.2 Yhteistyön esteet ja hidasteet.....	37
7 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	41
7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	41
7.1.1 Tamperelainen lastensuojelu ja koulun sosiaalityö tutkimuksen kenttänä	41
7.1.2 Kehittävä työntutkimus.....	43
7.2 Tutkimusaineistot ja aineistojen kerääminen.....	47
7.2.1 Kyselylomake	47
7.2.2 Teemahaastattelut.....	51
7.3 Tutkimusaineistojen analysointi	53
8 TUTKIMUSTULOKSET.....	56
8.1 Kuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden taustatiedot.....	56
8.2 Yleisesti yhteistyöstä.....	58
8.3 Yhteydenotto ja kutsu yhteistyöhön	62
8.4 Yhteistyön muodot ja parityöskentely.....	66
8.4 Yhteistyö lastensuojeluprosessien aikana	69
8.5 Yhteistyön ongelmat.....	72
8.6 Yhteistyön onnistuminen	78

8.7 Tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet.....	81
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	86
LÄHTEET	94
LIITTEET	99

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1. Lapsiperheiden palvelujärjestelmä lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta	22
Kuvio 2. Lastensuojeluilmoitukset tekijöittäin jaoteltuna Tampereella vuonna 2005	31
Kuvio 3. Lastensuojelu ja koulun sosiaalityö toimintajärjestelmäpareina	45

Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

SILTANEN SANNA: VAIKEAA VIIVYTYSTAISTELUA VAI VOITTOISAA VASTUUNJAKOA? Tutkielma lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyöstä.

Pro gradu-tutkielma, 98 s., 15 liites.

Sosiaalityö

Helmikuu 2007

Tässä tutkielmassa tarkastellaan lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyötä. Tutkimuksen kohteena ovat lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja koulukuraattorit sekä heidän ajatuksensa tämänhetkisestä yhteistyöstä, sen ongelmista, esteistä ja toisaalta mahdollisuuksista. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaista yhteistyötä koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät, miksi yhteistyötä tehdään ja millaiset seikat yhteistyöhön vaikuttavat. Lisäksi tutkielma pyrkii selvittämään, millainen tarve yhteistyölle on ja millaisia toiveita sille asetetaan.

Tutkimus on laadullinen tutkimus, se linkittyy käytännön sosiaalityön tutkimukseen ja kehittävään työn tutkimukseen. Tutkimusta varten on kerätty kaksi eri aineistoa. Ensimmäinen aineisto koostuu yhteistyötä kartoittavista kyselylomakkeista, jotka lähetettiin 34 tamperelaiselle lastensuojelun sosiaalityöntekijälle ja 17 tamperelaiselle koulukuraattorille. Toisen aineiston muodostavat kolmen koulukuraattorin ja kolmen lastensuojelun sosiaalityöntekijän teemahaastattelut. Aineistojen analyysimenetelmänä oli sisällön analyysi.

Koulun sosiaalityö ja lastensuojelu toteuttavat niille lastensuojelulaissa annettua tehtävää. Lastensuojelu ja koulun sosiaalityö voidaan nähdä kehittävän työn tutkimuksen periaatteiden mukaan rinnakkaisina toimintajärjestelminä, jotka molemmat toimivat erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä kanssa. Työn kohde, välineet ja säännöt, työnjako sekä työyhteisö ovat kuitenkin erilaiset, mikä luo jo luonnostaan jännitteitä yhteistyöhön.

Tutkimustulosten mukaan koulun sosiaalityön ja lastensuojelun yhteistyö on moninaista ja vaihtelevaa. Yhteistyötä pidetään tärkeänä ja sitä tehdään tarvittaessa. Olemassa oleva yhteistyö perustuu pitkälti henkilökohtaiseen tuntemiseen, ei yhteistyörakenteisiin, mikä tekee yhteistyöstä haavoittuvaa. Yhteistyö painottuu lastensuojeluprosessien alkupäähän. Yhteistyö voi myös alkaa vasta silloin, kun lapsen tilanne oli jo kriisiytynyt. Tällaisessa tilanteessa koulun ilmoitus lastensuojeluun oli tullut liian myöhään tai koulun ilmaisemaa huolta ei otettu lastensuojelussa tosissaan.

Yhteistyön esteet ja ongelmat voidaan luokitella tutkielmani perusteella seuraavasti: 1. yhteistyön rakenteet puuttuvat, 2. ongelmat asenteissa, 3. tiedon puutteesta johtuvat ongelmat 4. erilaisista rooleista, näkökulmista ja toimintakulttuureista johtuvat ongelmat sekä 5. erilaiset odotukset. Erityisesti asenteisiin liittyvät ongelmat korostuvat. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen näytti myös muodostavan ongelmia yhteistyöhön. Lastensuojeluilmoituk-

sia tehtiin lastensuojelun näkökulmasta liian vähän ja liian myöhään ja koulukuraattorit kokivat ilmoitusten tekemisen vaikeaksi ja joskus myös hyödyttömäksi. Yhteistyön ongelmat liittyivät koulukuraattorien monimuotoiseen rooliin koulun, lastensuojelun sekä lapsen ja perheen välissä. Koulun sosiaalityön näkökulma oli lastensuojeluprosesseissa usein lapsen tarpeita painottava, kun taas lastensuojelussa ajateltiin enemmän tilannetta koko perheen näkökulmasta.

Yhteistyötä edistävät seikat voidaan luokitella seuraavasti: 1. asenteet ja arvostus, 2. yhteiset toimintamallit ja toimivat yhteistyön rakenteet ja 3. tunteminen. Tutkielmassa nousee esiin myös yhteistyön parantamishdotuksia. Näitä ovat mm. säännöllisten tapaamisten järjestäminen, henkilökohtaisen tuntemisen lisääminen, selkeiden mallien ja rakenteiden luominen yhteistyölle sekä tiedon jakaminen ja yhteistyön levittäminen myös varsinaisen asiakastyön ulkopuolelle. Koulun sosiaalityön ja lastensuojelun yhteistyö näyttää olevan enemmän ”vaikeaa viivytystaistelua” kuin ”voittoisaa vastuunjakoa.” Sillä on kuitenkin mahdollisuus muuttua enemmän kohti voittoisaa vastuunjakoa, sillä yhteistyön hyöty yleisesti tunnustetaan ja yhteistyö koetaan tärkeäksi.

Avainsanat: lastensuojelu, koulun sosiaalityö, yhteistyö, koulukuraattori, lastensuojelulaki, lapsiperheiden palvelujärjestelmä

1 JOHDANTO

Lapsuuden keskeisiä määrittelijöitä ovat päivähoito, koulu ja perhe (Virtanen 1995a, 86). Pro gradu- tutkielmani sijoittuu näistä lapsuuden keskeisistä määrittelijöistä kahdelle alueelle: perheeseen ja kouluun. Ne ovat myös sosiaalityölle tärkeitä toiminta-alueita. Lastensuojelun keskiössä on perhe ja perheissä tapahtuva lastensuojelu ja koulussa taas koulukuraattorien tekemä koulun sosiaalityö. Yhteistä näille kahdelle sosiaalityön alueelle on se, että niissä kohdataan samaa asiakaskuntaa. Nämä asiakkaat ovat lastensuojelua tarvitsevia peruskoulua käyviä lapsia ja nuoria. Näiden lasten ja nuorten kanssa sekä koulun sosiaalityö, että lastensuojelu toimivat, yksin ja erikseen tai sitten yhdessä. Tutkielmani kiinnittyy sille alueelle, lastensuojelun ja koulun sosiaalityön väliin, jossa yhteistyötä tulisi tehdä.

Tutkielman otsikko tuo esiin sosiaalityöhön yleensä kuulumattomia käsitteitä. Sosiaalityössä, varsinkaan lastensuojelussa, ei ajatella olevan voittoja tai tappioita eikä siellä ääneen sanota käytävän taisteluja. Kuitenkin tosiasiasa sosiaalityö on täynnä erilaisia sanallisia taisteluja. Taisteluja työntekijöiden ja asiakkaiden välillä ja myös ”rajakiistoja” työntekijöiden välillä siitä, kenelle asiakkaan ongelmien selvittäminen kuuluu. Lastensuojelulle on ominaista välillä konflikteihinkin johtava ”junnaaminen” ja inttäminen, silloin kun asiakkaalla, yhteistyötahoilla ja lastensuojelulla on oikein toimimisesta ja lapsen edusta erilaiset käsitykset. (Makkonen 1995.)

Otsikko sisältää myös oman työhypoteesini. Olen itse toiminut opiskeluaikani niin lastensuojelussa, kuin myös koulun sosiaalityössä. Minulla on henkilökohtaisesta kokemuksesta nouseva kiinnostus työni aihepiiriin. Näiden käytännön kokemusteni pohjalta olen esittänyt otsikon työhypoteesin. Olen nähnyt käytännössä työssäni voittoa vastuuja, jossa lastensuojelu ja koulun sosiaalityö yhdessä toimivat omalla alueellaan, mutta yhteistyössä asiakasperheen hyväksi. Olen myös nähnyt näitä turhauttavia ”viivytystaisteluita”, joissa perheiden tilanteet vain pitkittyvät, vaikeutuvat ja hankaloituvat puutteellisen viranomaisyhteistyön ja keskinäisen vastuunjaon puutteen takia.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on vastata kysymyksiin, millaista yhteistyötä koulun sosiaalityö ja lastensuojelu tekevät, millaisia esteitä ja hidasteita yhteistyölle on ja toisaalta,

millaiset asiat edistävät yhteistyötä? Kiinnostukseni on myös siinä, millaisena koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät itse näkevät yhteistyönsä. Tämän takia olen ottanut tutkimusotteekseni kehittävän työn tutkimuksen; toivon, että tällä tutkielmalla voin herättää edes joitakin meitä sosiaalityötä tekeviä miettimään yhteistyön mahdollisuuksia omalla kohdallamme. Tutkielmani on selkeästi käytännön sosiaalityön tutkimusta. Sen merkitys tutkimuksena on siinä, että se antaa uutta tietoa siitä, millaista lastensuojelussa ja kouluissa tehtävä sosiaalityö todellisuudessa on ja millaisia haasteita se työn todellisuus antaa yhteistyölle. Oma tutkielmani on osa sitä sosiaalityön tutkimussuuntaa, joka on kiinnostunut sosiaalityön ammatillisten käytäntöjen ja vuorovaikutuksen tutkimisesta. Tutkimuksen tarkoituksena on koota tietoa ja kokemuksia kahdelta eri sosiaalityön kentältä. Tämän tyyppinen tutkimus edellyttää refleksiivistä otetta, koska tutkimuksen tieto syntyy nimenomaan sosiaalisessa toiminnassa rakentuvaksi ja siten myös tulkinnalliseksi. (Ks. esim. Karvinen 2000, 24–26.) Tutkimani ammatilliset käytännöt olen liittänyt siihen taustaan ja ympäristöön, mihin ne yhteiskunnallisesti kiinnittyvät, tässä tutkielmassa osaksi lapsiperheiden palvelujärjestelmää.

Olen kiinnostunut työni teoreettisessa osassa siitä, millaista tutkimuksien valossa on virallinen lastensuojelutyö ja toisaalta koulun sosiaalityö, jotta niiden ominaispiirteet tulisivat esiin ja näin voitaisiin luoda taustaa yhteistyön esteiden ja mahdollisuuksien arvioinnille. Luon katsauksen kummankin alueen lainsäädäntöön, työn erityispiirteisiin ja siihen, miten työtä voidaan kummankin osalta määritellä ja rajata. Tutkimukseni empiirinen osa rakentuu kahden eri aineiston varaan: tamperelaisille lastensuojelun sosiaalityöntekijöille sekä koulukuraattoreille tehtyyn lomakekyselyyn ja niiden vastausten analysointiin sekä työntekijöiden teemahaastatteluihin ja näiden haastatteluiden analysointiin. Tutkimus on laadullista tutkimusta.

Tutkimukseni on kiinnittynyt myös tämän hetken ongelmiin koulumaailmassa ja lastensuojelussa. Lastensuojelun lisääntyvä tarve ja huostaanottojen kasvu täytyy myös näkyä koulussa, jossa nämä lapset suuren osan päiväänsä viettävät. Ongelmien näkyminen koulussa ja lastensuojelun avun tarpeen lisääntyminen puoltavat sitä näkökulmaa, että yhteistyötä täytyy yhä enemmän tehdä. Siksi on tärkeää tarkastella, millaista yhteistyötä tällä hetkellä tehdään ja millaisia esteitä ja toisaalta mahdollisuuksia yhteistyöllä on, jotta jatkossa sääste-

tään resursseja, helpotetaan yksittäisten työntekijöiden painetta sekä tuetaan paremmin yhteisiä asiakkaita.

Käymäni keskustelut eri alojen ammattilaisten kanssa ovat saaneet minut vakuuttuneeksi, että tällaisesta tutkimuksesta ollaan kiinnostuneita kentällä. Lisäksi koulukuraattorien työtä ei ole tutkittu vielä Suomessa kovin paljon (Sipilä-Lähdekorpi 2004), joten uusi tutkimus täältä alueelta löytää varmasti oman paikkansa. Tahdon nostaa esiin muutamia tärkeitä aiemmin tehtyjä tutkimuksia, joilla on ollut merkitys myös oman tutkimukseni tekemisessä.

Pirkko Sipilä-Lähdekorpi (2004) on tehnyt ensimmäisen tutkimuksen Suomessa, jossa on laajemmin tarkasteltu koulukuraattorien työnkuvaa ja työhön liittyviä ristiriitoja. Sipilä-Lähdekorpi käytti aineistonaan niin teemahaastatteluja, kuin myös kyselylomaketta. Hänen väitöskirjansa kuvaa kattavasti sekä koulun sosiaalityön historiaa että nykypäivää. Hänen tutkimustuloksistaan merkittävimpiä ovat mm. koulukuraattorin työn jännitteisyyden esiin tuominen ja myös sen kuvaaminen, kuinka "tekijänsä näköistä" koulukuraattorin työ on. Sipilä-Lähdekorpi myös tuo kiinnostavasti esiin sen, että postmodernissa yhteiskunnassa sijaitsee edelleen modernia aikaa elävä koulu ja millaisia haasteita tämä koulukuraattorien työhön tuo. Tulen useaan otteeseen palaamaan Sipilä-Lähdekorven tutkimukseen ja se on merkittävin teos, johon omaa tutkielmaani ja sen tuloksia heijastan.

Muut koulun sosiaalityötä tutkineet tutkimukset, joihin olen omaa tutkielmaani tehdessäni tutustunut, ovat lähinnä pro gradu- tutkielmia. Näistä koulun ja lastensuojelun yhteistyötä on tutkinut Kullberg-Piilola (1997). Hän tutki yhteistyötä oppilaiden koulusta "lintsaamisen" tai "pinnaamisen" tilanteissa ja totesi, että yhteistyöllä on merkitystä. Hänen tutkimustuloksistaan kiinnostavin on se, kuinka nuoret pääsevät helposti "pelaamaan" koulun ja sosiaalitoimen välillä, mikäli yhteistyö on riittämätöntä. Ari Suhonen (2002) taas tutki lähinnä omaa työtään koulukuraattorina. Hän toimi ns. yhdistetyssä työssä lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ja koulukuraattorina. Suhonen kuvaa toisaalta tämän työn hyviä puolia ja lastensuojelun selkeämpää näkymistä koulussa, mutta toisaalta tuo esiin myös työmuodon ongelmia mm. koululla läsnäolon vähyyden.

Elina Sihvonen (2002) tarkasteli pro gradu- tutkielmassaan eläytymismenetelmällä toteutettuja yhdeksäsluokkalaisten tarinoita siitä, kuinka kuvitteellinen oppilas selviää masennuk-

sessaan. Tämän tutkimuksen keskeinen tulos on se, että nuoret eivät juuri luota koulun aikuisiin nuorten todellisina auttajina ja että oppilashuolto näyttyytu nuorille lähinnä etäisenä asiana. Tämä tietenkin haastaa koulun sosiaalityön kohtaamaan paremmin peruskouluikäisiä nuoria. Tuulikki Ojalan (2005) pro gradu- tutkielmassa käytettiin myös eläytymismenetelmää. Hän tutki koulukuraattorien ja koulupsykologien kirjoittamia tarinoita, joissa myös haettiin ratkaisuja tietyn nuoren elämäntilanteeseen. Ojalan tutkimustuloksiin tulen palaamaan tutkielmani johdanto osassa, jossa löydän omiin tutkimustuloksiini peilauspintaa Ojalan tutkimuksesta.

Lastensuojelua koskeva tutkimus on lisääntynyt 1970-luvulta lähtien ja on nykyiselläänkin hyvin moninaista. Lähinnä se on keskittynyt tilastollisen lastensuojelun tarpeen esiin tuomiseen ja niihin tekijöihin, jotka johtavat lastensuojelun tarpeeseen, kuvaamaan kasvuoloja ja myös joskus, vaikkakin harvemmin, lapsen elämää sijoituksen jälkeen esimerkiksi koulukodeissa. (Ks. esim. Törrönen 2000, Kitinoja 2005.) Parhaan tiedon tämän hetkisestä lastensuojelun tilanteesta ja luotauksia myös tulevaan saa esimerkiksi Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistiosta (2006), johon tulen viittaamaan jatkossa monta kertaa, tai esimerkiksi Annika Myllärniemen (2006) selvityksestä huostaanottojen kriteereistä pääkaupunkiseudulla. Yksi tutkimustani ohjanneista ajatuksista oli Hannele Forsbergin (1998) omassa tutkimuksessaan esittämä ajatus, jonka hän on tuonut esiin tutkiessaan sosiaalitoimistojen ja perhetukikeskusten lastensuojelutyötä eli kahta eri lastensuojelun asiantuntijakulttuuria. Forsbergin mukaan tällainen kahden eri asiantuntijakulttuurin vertailu mahdollistaa arkisina ja itsestäänselvyyksinä näyttäytyvien ilmiöiden esille tulon eri. En jatkossa viittaa Forsbergiin, mutta hänen ajatuksensa on ollut johtotähtenä mielessäni vertailllessani koulun sosiaalityötä ja lastensuojelua ja näitä kahta "asiantuntijakulttuuria" niiden yhteistyön näkökulmasta.

Koulun sosiaalityön tutkimuksen ja lastensuojelun tutkimuksen kentällä oma tutkielmani on tehty hieman erilaisesta näkökulmasta jo olemassa oleviin nähden. Oma tutkielmani tutkii molempia, koulun sosiaalityötä ja lastensuojelua, nimenomaan laajemmin lastensuojelun ja lastensuojelulain alaisena toimintana, jossa kummallakin on oma, mutta toisaalta jaettu tehtävä; lapsen suojeleminen koulussa ja kotona.

2 LASTENSUOJELUN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Lastensuojelun ja lastensuojelulain keskeiset piirteet

Lastensuojelu ei ole käsitteenä selkeä. Sillä voidaan tarkoittaa hyvinkin monia asioita. Lastensuojelulla on yhteyksiä moniin yhteiskuntapolitiikan lohkoihin, kuten koulutus-, terveys- ja työllisyyspolitiikkaan (Mäenpää & Törrönen 1996, 11). Lastensuojelutyö muuttuu aina vaihtelevan yhteiskunnan tilan mukaan, johon vaikuttavat taloudelliset tekijät, henkinen ilmapiiri ja vaihtuvat arvot (Uusikylä 1994, 23).

Lastensuojelulaista (2§) löytyvän määrittelyn mukaan lastensuojelu on perhe- tai yksilökohtaista palvelua, jonka tulee edistää lapsen kasvua ja kehitystä ja turvata lapsen olosuhteet niin, että kasvu ja kehitys ovat mahdollisia (Lastensuojelulaki 1983). Lastensuojelun perustana on lastensuojelulaki. Nykyinen lakimme on vuodelta 1983. Sitä aiempi laki oli niinkin vanha, kuin vuodelta 1936. Maailma on muuttunut paljon näiden lakien välillä ja myös viimeisimmän lain voimaan tulon jälkeen. On selvää, että nykyinen laki on jo osittain vanhentunut ja aika on ajanut siitä ohitse. Sen takia ollaankin valmistelemaan uutta lastensuojelulakia, joka tulee mahdollisesti voimaan vuoden 2008 alusta. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006.)

1983 voimaan tulleen lastensuojelulaille oli uutta edeltäjänsä verraten mm. avohuollon tukitoimet, jotka toivat varteenotettavia vaihtoehtoja aiemmin lähes ainoana lastensuojelun muotona olleelle huostaanotolle. Yhtenä keskeisenä tarkoituksena oli luoda laitoshuollon rinnalle ja myös sitä osittain korvaava avohuolto. Lastensuojelulaille esimerkkiä antoi 1970-luvulta alkanut terveydenhuollon avohuoltopainotteisuus. Myös koulukuraattorien ammattikunnan ilmestyminen kouluille 60- ja 70-lukujen taitteessa oli osa tätä prosessia. Lastensuojelu etsi uusia tapoja toimia: tärkeimmäksi lastensuojelun metodiksi tuli puhe. (Mikkola & Helminen 1994, 32; Sipilä-Lähdekorpi 2004, 84–86.)

Keskeisin vuoden 1983 lain käsitteistä on nimenomaan perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu. Työn keskustassa oli perhe ja perheen sisällä ratkaistavat ongelmat, jossa joskus hukkuivat lapsen tarpeet ja toiveet perheen aseman kustannuksella. (Pulma 2004, 18–19.) Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmä on muuttanut lakiehdotuksessa yksilö- ja

perhekohtaisen lastensuojelun lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi, joka yksittäisenä sanan muutoksena viittaa myös muuttuneeseen ajattelumalliin; lastensuojelun kohteena on nimenomaan lapsi ja hänen perheensä, ei enää kasvoton yksilö (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006).

Lain ensisijainen tarkoitus on suojella lasta. Lastensuojelulaki painottaa ennaltaehkäisyä ja avohuollon tukitoimia. Ongelmat perheissä pyritään tunnistamaan varhain ja perheille tarjotaan erilaisia lastensuojelun tukitoimia. Toisaalta lastensuojeluun kuuluu myös viimesijainen lastensuojelutyö. Lastensuojelulaissa on säännelty siitä, miten ja millä tavoin yhteiskunnan tulee puuttua lapsen terveyden tai kehityksen vaarantumiseen. Perhe- ja yksilökohtainen lastensuojelu voidaankin jakaa kolmeen osaan lain perusteella: ensimmäinen on avohuollon tukitoimet, toinen huostaanotto ja sijaishuolto ja kolmas jälkihuolto, kun huostaanotto lopetetaan tai se loppuu lapsen täyttäessä 18- vuotta. (Lastensuojelulaki 1983.)

Pyrkimys ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen näkyvät mm. lastensuojelulain 7§:ssä. Siinä määritellään yleisten palvelujen, kuten koulujen ja päivähoidon roolista lastensuojelulaissa. Lastensuojelua tai lastensuojellista työtä kun tehdään viranomaistyön lisäksi myös muilla tahoilla, kuten kolmannella sektorilla, tai kouluissa ja päiväkodeissa, yhteistyössä virallisen lastensuojelun kanssa. Uudessa lastensuojelulaissa tullaan julkisten palveluiden roolia varmastikin selkiyttämään. Ainakin työryhmän esityksen perusteella voisi sellaista olettaa. Uudessa lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistiossa on huomioitu tämä ”kahden tyyppinen” lastensuojelutyö; virallinen lastensuojelu sekä ennaltaehkäisevään ja varhaiseen puuttumiseen keskittyvä peruspalveluissa tehtävä lastensuojelu. Työryhmä on määritellyt (2006, 163) lastensuojelua näin:

"Lastensuojelua ovat sekä ennaltaehkäisevä lastensuojelu että lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu. Ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kunnan peruspalvelujen piirissä, kuten neuvolassa, muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, koulussa ja nuorisotyössä annettavaa erityistä tukea, silloin kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Lapsi ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto."

Jatkossa puhun lastensuojelusta tai lapsi- (tai yksilö-) ja perhekohtaisesta lastensuojelusta tarkoittaessani tätä viranomaisten tekemää lastensuojelua, jossa perhe on jo lastensuojelun asiakkaana. Toisaalta koulun sosiaalityötä (jota määrittelen seuraavassa luvussa) ja lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ja niiden yhteistyötä käsitellessäni, minun tulee liikkua jossakin ennaltaehkäisevän lastensuojelun ja lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun välimaastossa tai juuri siinä tilassa, kun ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta tulee lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

Vuoden 1983 lastensuojelulakia on täydennetty matkan varrella. Vuonna 1990 lastensuojelulakia täydennettiin ja sen tarkoituksena oli nimenomaan vahvistaa koulun mahdollisuuksia ongelmien ratkaisijana varhaisessa vaiheessa (Mikkola 2004, 78). Tuolloin koulun oppilashuollosta tuli lakisääteistä. Vuoden 1983 laissa keskipisteenä oli turvaton lapsi, vuoden 1990 lakimuutoksessa keskiöön nousivat taas nuoret. Tuon aikaisesta lainmuutoksesta käytettiin nimeä ”nuorisohuollon lakipaketti”. Vuoden 1990 lakimuutoksista tärkeimpiä olivat mm. jälkihuollon säätäminen pakolliseksi. Jälkihuolto nuorten asemaa paransivat myös itsenäistymisvarojen lakisääteisyys. Muita tärkeitä uusia säädöksiä olivat terapiapalveluiden lakisääteisyys, asumisen järjestämisestä tuli subjektiivinen oikeus lastensuojeluperheille sekä kiireellisen huostaanoton rajaus enintään 30 vuorokaudeksi. (Mikkola & Helminen 1994, 33–34.)

Suomalaiselle lastensuojelulle on ominaista tutkimusten mukaan ammatillisen toiminnan itsenäisyys sekä laajuus, jotka tekevät lastensuojelusta hämärää, epäselvää, (Pösö 1997, 149) sekä moninaista (Kivinen 1992). Lastensuojelu sisältää erilaisia tukimuotoja, mutta myös kontrollia ja erilaisten pakkotoimien uhkaa, mikä tekee yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta asianosaisten ja yhteistyötahojen kanssa erityisen haastavaa (Heino 1999, 28). Lastensuojelu perustuu puheeseen ja tulkintoihin asiakkaan tilanteesta ja asiakkaan puheesta sosiaalityöntekijälle. Puheeseen perustuessaan lastensuojelu on niin tarinoiden kuuntelija, niiden kertoja kuin myös välittäjä. Myös itse lastensuojelu perustuu paljolti puheeseen: toisiasioiden, objektiiviseen totuuteen pyrkimiseen, kaavoihin ja toimintamalleihin. (Makkonen 1995.)

Tom Erik Arnkil ja Esa Eriksson (1996, 232) näkevät lastensuojelun olevan työtä julkisen ja yksityisen rajapinnassa. Heidän mukaansa lastensuojelu valvoo määrittelemätöntä, mutta

silti normatiivista Lapsen Etua. ”Lapsen etu” tulee suoraan lastensuojelulaista, joka velvoittaa sosiaalityöntekijää ja lastensuojelua huomioimaan lapsen edun lastensuojeluasiassa. Lapsen edun tekee ongelmalliseksi se, että sitä ei ole tarkemmin määritelty. Tämä tekee lapsen edun määrittelyn vaikeaksi myös käytännön työssä. Lapsen etua on arvioitava kulloisenkin lapsen iän mukaan. Murrosikäisellä ja pikkulapsella on osittain samoja tarpeita, kuten läheisyys, mutta nuorella on myös tarve mm. itsenäistyä ja aikuistua. Lapsen etua arvioitaessa on huomioitava, että kyse on yksityisestä edusta, joten sitä ei voida määrittää rutiininomaisesti vaan kyseessä on aina oma tietyn lapsen tietty tilanne. Lapsen edussa on katsottava myös tulevaisuuteen; mikä on hänen etunsa mukainen ratkaisu tulevaisuutta silmällä pitäen. Lapsen etu voi olla aineellista (materiaaliset tarpeet, yksilöllisen kasvun edellytykset) mutta sillä on myös muodollinen ja prosessuaalinen puoli, joka painottaa lapsen etua arviointien, tulkintojen ja valintojen edessä. (Mikkola & Helminen 1994, 20–21.) Voidaan nähdä, että lastensuojelun keskeisin tehtävä on valvoa lapsen etua ja tukea lapsen etuun pyrkimistä. Toisaalta se myös kontrolloi siitä poikkeamista. Lastensuojelu pyrkii tuen sekä kontrollin avulla lapsen edun toteutumiseen.

Lainsäädännössä viranomaisen tulee huomioida, miten eri ratkaisut vaikuttavat lapsen asemaan ja ovatko ne lapsen edun mukaisia. Lastensuojelussa käytetään ns. lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta, joka tarkoittaa sitä, että viranomaisten tulee käyttää aina lievintä mahdollista tapaa puuttua ongelmiin. (Räty 2004, 85.) Kuitenkin laki rakentuu niin, ettei tarkoituksena ole käyttää asteittain raskaampia toimia, vaan suunnata tuki tai interventio oikeassa suhteessa tuen tarpeeseen. Vaikka laki lähtee siitä, että perhettä tuetaan ja kuntoutetaan kohti tasapainoista elämää, voi joskus kuntoutus näyttää jo alusta asti mahdottomalta tehtävältä. Laki perustuu siihen, että sen soveltaja on osaava, lakia ymmärtävä ja sitä käytännössä oikein soveltava sosiaalityöntekijä, joka selvittää perheen tuen tarpeen ja vastaa siihen optimaalisella toimella tai tukimuodolla. Tässä tukimuotoja arvioitaessa on lähtökohtana oltava jälleen lapsen etu ja toimien vaikutukset lapseen pitkällä tähtäimellä. Mikäli tilanne ajautuu huostaanottoon, tulee siinä esiin myös optimaalisuuden ajatus. Laki velvoittaa toimimaan, kun huostaanotto on ainut optimaalinen ratkaisu. (Mikkola 2004, 78.)

Lastensuojelussa on kiinnitetty huomiota siihen, että työssä on korostunut perheen kanssa työskenteleminen ja monissa tutkimuksissa on tuotu esiin, että lapsi jää omassa lastensuojeluasiassaan hyvin usein liian näkymättömäksi. (Ks. esim. Kähkönen 1993; Pösö 1995.) Pö-

söä (1997, 152) lainaten: ” *tutkimusten mukaan lapset näkyvät vain etäisesti tai välillisesti sosiaalitoimistoissa tehtävässä lastensuojelutyössä.*” Tämä aiheuttaa ongelmia, mm. lapsen edun selvittämisessä. Lapsen etua selvittäessä, tarvittaisiin usein myös tietoa sitä, mitä lapsi itse omasta tilanteestaan ajattelee ja millaista apua lapsi tarvitsee. Vastauksena tähän ongelmaan on Suomessa kehitelty ja otettu käyttöön erilaisia malleja lapsilähtöisestä lastensuojelusta, jossa lapsi huomioidaan paremmin ja jossa lapsi on lastensuojelun erityinen asiakas. (Kts. esim. Muukkonen & Tulensalo 2004.)

Lapsen arkielämän kokemusten selvittämisessä on merkittävä asema myös koululla tai päiväkodilla, joka tapaa lasta päivittäin ja jossa lapsi viettää suuren osan päivästänsä. Virallinen lastensuojelu tarvitsee tuekseen myös muita toimijoita, jotka tietävät perheen ja lapsen tilanteesta. Toisaalta lapsen näkökulman huomioonottamisen lisäksi vallalla on edelleen perhekeskeinen työskentelytapa, jossa vanhemmat ovat pääosassa. Näkökulmat eivät ole ristiinriidattomia ja molempien näkökulmien yhteensovittamisessa on vielä tehtävää. Lapsen näkökulmasta perheen tilanne on voinut jatkua pitkään samanlaisena eikä lapsi ymmärrä, miksi joissain tilanteissa viranomaiset alkavatkin toimia. (Mäenpää & Törrönen 1996, 12–13.) Siksi olisi ainakin kohtuullista, että lapsen näkökulmaa pyritäisiin selvittämään lapselta itseltään ja hänelle itselleen myös selvitetäisiin tapahtumien kulku.

Lastensuojelun sosiaalityö vaatii paljon työn tekijältä. Se vaatii niin lainoppineisuutta kuin myös vahvaa sosiaalityön osaamista. Eri osapuolten erilaisten laillisten oikeuksien välillä taiteilu on erityisen vaativaa ja raskasta sekä työntekijää kuormittavaa. (Scourfield 2003,172; ref. Sinko 2004, 138.) Lastensuojelun yksi ongelma on, että suuressa osassa kuntia lastensuojelun sosiaalityöntekijät ovat usein muodollisesti epäpäteviä. Työn vaativuus ei näy palkassa ja henkilöstön vaihtuvuus on suurta. Lastensuojelutyö on psyykkisesti raskasta ja sosiaalityöntekijät joutuvat usein vastaanottamaan monenlaista kritiikkiä sekä asiakkaiden katkeruutta ja vihaakin. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 29.)

Sinkon (2004, 138) mukaan lastensuojelun ikuinen ”dilemma” on ns. ”aina väärässä oleminen”: kritiikkiä lastensuojelun suuntaan tulee sekä yliaktiivisesta toimimisesta kuin myös liiasta passiivisuudesta. Kritiikkiä on esitetty myös ylipäätään esimerkiksi huostaanottojen tekemisestä, mm. Roos (2001, 477) on todennut, että ”*jos huostaanottoon joudutaan, silloin*

viranomaiset ovat hoitaneet lastensuojelulain määräämät tehtävänsä huonosti.” Lastensuojelulain tunteminen ja sen sisällön avaaminen auttaa näkemään lastensuojelun huomattavasti monipuolisempana kuin Roosin kommentista voisi päätellä ja näin myös huostaanotot joskus ainoina mahdollisina ja optimaalisina ratkaisuina. Roosin lausahdus auttaa kuitenkin näkemään sen, millaisia tunteita herättäviä kommentteja ja ajatuksia lastensuojelulaki ja sen määräämät tehtävät sosiaalityöntekijöille herättävät ja millaisissa ristipaineissa lastensuojelun sosiaalityöntekijät työtään tekevät.

Tiivistäen voitaisiin sanoa, että sosiaalitoimistoissa virallista lastensuojelutyötä tai lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua tekevät lastensuojelun sosiaalityöntekijät. Heidän työtään määrittää lastensuojelulaki ja siinä erityisesti määrittelemätön ”lapsen etu.” Työ on yleensä puheeseen liittyvää asiakastyötä, mutta lisäksi työ on juridista tekemistä ja myös rahallista tukemista. Lastensuojelu painottaa koko perhettä huomioivaa työtettä ja perhettä tukevia avohuollon tukitoimia, mutta sen velvollisuutena on myös tehdä viimesijaiset toimenpiteet.

2.2 Lastensuojelun tarve ja nykypäivän haasteet

Vuonna 1994 todetaan lapsipoliittisen selontekotyöryhmän taustamuistiossa suomalaisen lastensuojelun erityispiirteinä olevan mm. lastensuojelun sijaishuollon olevan meillä laitostalvaista, lastensuojelun piirissä olevan pieniä lapsia olevan enemmän kuin esimerkiksi Ruotsissa ja että riskitekijät lastensuojelun asiakkaiden (lasten) elinoloissa ovat lisääntyneet. Samoin todetaan avohuollon asiakkaiden määrän lisääntyneen sekä asiakkuuden määrällisten ja sisällöllisten erojen vaihtelevan alue- ja kuntakohtaisesti. (Lapsipoliittista selontekoa valmistelevan työryhmän ensimmäinen taustamuistio 1994, 4; ref. Virtanen 1995b, 11.) Tuon muistion kirjoittamisen ajankohtana olivat varmaankin nähtävissä ensimmäiset laman vaikutukset niin lastensuojelussa kuin myös koko sosiaali- ja terveydenhuollossa. Virtasen (1995b, 11) mukaan edellä mainitut muistion asiat osoittavat lastensuojelun olleen mahdottoman edessä: kuinka vastata kasvavaan palvelutarpeeseen yhä vain pienemmillä resursseilla. Virtasen mukaan tällainen tilanne aiheuttaa painetta myös lastensuojelun ammattialueen sisällä pakottaen kehittämään uusia työmuotoja ja tutkimusta sekä kehittämistä. 2000-luvun taloudellinen tilanne on erilainen kuin se oli laman aikana. Taloudellinen tilanne on parantunut, mutta lamasta lähtien valloilla ollut lastensuojelun tarpeen kasvu ja toi-

saalta riittämättömät resurssit ovat ongelmana edelleen tänäkin päivänä, vaikka edellä olleesta muistiosta on jo yli kymmenen vuotta.

Kivisen (1992, 24) mukaan lastensuojelun tarpeessa oleva lapsen perhe eroaa perhetyypiltään tavallisesta lapsiperheestä. Lastensuojelulapsen perhe on usein yksinhuoltajaperhe tai uusperhe, asuu vuokratalossa, vanhemmilla työttömyyttä sekä mahdollisesti oma lapsuuden aikainen lastensuojeluasiakkuus. Perheissä on usein useampi kuin yksi lapsi. Toisaalta Kivisen (mt., 2-3) mukaan ei voida vetää suoraan yhteyttä yksinhuoltajuuden ja monilapsisuuden sekä lastensuojeluasiakkuuden välillä vaan syyt ovat hänen mukaansa yhteydessä yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin tekijöihin, jotka ajassa ja kasautuvina vaikuttavat ja ilmenevät sitten perhetasolla. Täytyy huomioida, että Kivisen tutkimuksessa on tutkittu vuonna 1987 lastensuojeluasiakkaina olleita lapsia. Huomioiden ajan kulumisen ja yleiset tiedot avioerojen, yksinhuoltajuuden ja uusperheiden lisääntymisestä, voisivat vuonna 2006 lastensuojeluasiakkaina olevien lapsien perheet olla mahdollisesti erilaisia.

Pienten lasten kohdalla lastensuojelutarve syntyy hyvin usein vanhempien päihteidenkäytön tai mielenterveysongelman takia. Äitien ja nuorten päihdeongelmat ovat kasvussa, samalla päihteidenkäyttö on muuttunut enemmän sekakäytöksi, jossa päihteenä voivat olla huumet, lääkkeet, alkoholi tai kaikki yhdessä. Rikollisuus ja aggressiivisuus liittyvät päihteiden käyttöön. Isompien lasten ja nuorten kohdalla oma päihteidenkäyttö on merkittävä syy lastensuojelun tarpeelle. Myös lasten oma psyykinen oireilu ja erilaiset psykiatriset tutkimukset ja hoidot ovat edeltäneet huostaanottoa. Tampereella vuonna 2005 tulleiden uusien lastensuojeluasiakkaiden asiakkuuden alkamisen perussyynä oli (kolme suurinta syytä) vanhempien päihteidenkäyttö, perheväkivalta sekä lapsen päihteiden käyttö tai muu lapselta johtuva syy. Vuonna 2004 huostaan otetuista lapsista (yhteensä 2073) suurimmat ikäryhmät olivat 0-6-vuotiaat sekä 12-15-vuotiaat. Vaikka pienten lasten osuus on edelleen suuri, on se kuitenkin tippunut vuodesta 1994; silloin huostaan otetuista alle kouluikäisiä oli 40 %, kun se vuonna 2004 oli 30 %. Lisäksi yhtenä uutena piirteenä on tahdonvastaisten huostaanottojen määrän kasvu. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 19-24.)

Avohuollon ja jälkihuollon piirissä olevien lasten määrä on kaksinkertaistunut vuodesta 1971 vuoteen 1987. Kuitenkin samaan aikaan kodinulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä

väheni tuona aikana. (Virtanen 1995a, 13.) Lastensuojelun piirissä olevien lasten määrä on yhä edelleen viime vuosina kasvanut. 1990-luvulla asiakkaiden määrä lähes kaksinkertautui ja samanlainen kehitys on jatkunut edelleen; vuonna 1997 avohuollon piirissä lapsia oli 36 000 ja vuonna 2004 jo lähes 60 000 lasta. Tässä kuntakohtaiset erot ovat suuria. Tilastojen mukaan Keski-Suomessa avohuollon asiakkaita on viime vuosina ollut paljon, kun taas Pohjanmaalla tilastoituja asiakkaita on vähemmän. Avohuollon tukitoimien määrä ja laatu vaihtelevat paljon kunnasta toiseen. Yleisesti kuitenkin voidaan todeta, että resurssiongelmista huolimatta palvelujärjestelmässä tapahtuneet muutokset ovat olleet myös positiivisia, tämä näkyy mm. perhetyön lisäyksenä, uusina työmenetelminä ja yhteistyön lisääntymisenä. Avohuollon tukitoimien järjestäminen on kuitenkin edelleen hyvin pitkälti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden harteilla, vaikka lastensuojelun työntekijöiden määrä ei ole lisääntynyt kasvaneen palvelun tarpeen ja asiakasmäärien suhteen samalla tavalla. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 21)

1990-luvun trendeistä voidaan nyt havaita kaksikin merkittävää asiaan. Ensinnäkin nykyään taas sijoitetaan yhä enemmän lapsia oman kodin ulkopuolelle. 1990-luvulla myös sosiaalilautakuntien sijoitusperusteet ovat keventyneet. Huostaan otettujen osuus sijoitetuista on vähentynyt. Vuosittaiset erot tilastoissa ovat suuria. (Heino 1999, 18–22.) Vuonna 1991 oli kodin ulkopuolelle sijoitettu noin 9000 lasta, joista yli 6000 huostaan otettuja. Vuonna 2004 oli kodin ulkopuolelle sijoitettu yli 14 000 lasta, joista huostaan otettuja hieman alle 9000. Uusia huostaanottoja tehdään vuosittain kahdestatuhannesta lapsesta. Kiireellisten osuus on kasvanut 10 prosenttiyksikköä viime vuosina. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 23–24.)

Lastensuojelun asiakasperheiden sosiaaliset tukiverkostot näyttävät vähentyneen, jolloin myös viimesijaista yhteiskunnallista tukea tarvitaan korvaamaan yhteisöllisyyden puutetta. Erilainen huono-osaisuus kasautuu lastensuojeluperheissä. Raskaiden lastensuojelutoimien tarve ei ole vähentynyt, vaikka talous on ollut elpymässä jo jonkin aikaa. Pelkkä talouden kasvu ei ole taannut lapsiperheille psykososiaalista hyvinvointia. (Heino 1999, 10.) Lapsiperheiden oma talouskaan ei ole välttämättä parantunut. Itse asiassa juuri lapsiperheillä tuloerojen polarisaatiokehitys näkyy lapsiperheiden keskinäisessä tulokehityksessä; lapsiperheiden osuus on suuri juuri alemmissa tuloluokissa. Tuloerot ovat myös kasvaneet verrattuna lapsettomiin perheisiin. Yksinhuoltajataloudet ovat kaikista suurimmassa köy-

hyysloukossa, samoin ovat pienten lasten perheet sekä monilapsiset perheet. Lastensuojelun tarpeella ja köyhyydellä on yhteneväisyyksiä, mutta ne eivät olla suoraviivaisia, sillä myös taloudellisesti hyvinvoivien perheiden lapsilla voi olla lastensuojelun tarve. Köyhyys kuitenkin synnyttää erilaista painetta taloudellisesti heikosti pärjävien perheiden vanhemmille, kuin taloudellisesti hyvin toimeentulevien perheiden vanhemmille. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 17.)

Suomessa on 1980-luvulta lähtien korostettu lapsen asemaa erityisesti perhe- ja lapsilainsäädännössä. Lapsen asema on muuttunut yhä enemmän itsenäiseksi oikeussubjektiksi. Tämä kehitys on vaikuttanut myös perhepolitiikkaan. Lapsi on tullut yhä useammin yksilön asemaan, jolla on oikeus tiettyihin hyvinvointipalveluihin ja myös mahdollisuus toimia omissa asioissaan osin jopa huoltajistaan riippumattomasti. (Virtanen 1995a, 86.)

1990-luvun merkittävä trendi lastensuojelussa on oikeudellistuminen. Lastensuojelussa juridiset kysymykset ovat entisestään korostuneet. Oikeudellistumisella tai juridoitumisella on viitattu niin juristien mukaan tuloon lastensuojeluprosesseihin kuin myös siihen, että lastensuojelu on muuttunut yhä enemmän hallinnollis-juridiseksi puheeksi. Tämän lisäksi asiakkaat ovat tulleet yhä enemmän tietoisiksi oikeuksistaan ja ottaneet yhä enemmän mukaan lastensuojeluasioiden käsittelyyn mukaan oikeusavustajia tai muita juridiikan asiantuntijoita. (Kääriäinen 2003, 9.) Asiakkaan juridinen asema on parantunut ja mm. lääninoikeuden suulliset kuulemiset ovat parantaneet asiakkaan kuulluksi tulemistä. Myös sosiaalityöntekijät ovat joutuneet useammin kuin aiemmin oikeussaleihin. Oikeudellistumisen on pelätty nostavan puuttumisen kynnyksiä, erityisesti pienissä kunnissa, joissa työntekijät joutuvat toimimaan vailla juridisen konsultoinnin ja tuen mahdollisuutta. (Heino 1999, 26–27.)

Edellä mainitun oikeudellistumisen lisäksi 1990-luvulta alkanut trendi on ollut asiakkaiden organisoituminen. Asiakkaiden perustamat järjestöt toimivat niin lastensuojelun asiakkaiden tukena kuin myös asiakkaiden asiaa ajavina ryhminä oikeudellisesti ja myös mm. julkisuudessa ja mediassa. (Heino 1999, 25.)

Lastensuojelussa on otettu viime vuosina käyttöön monia uusia työmenetelmiä. Näistä voidaan mainita mm. vuorovaikutusta parantava ja lastensuojeluperheen omia verkostoja hyväksi käytävä läheisneuvonpito. (Heino 1999, 25–26.) Lisäksi, kuten aiemmin jo totesin,

lapsen kuulemisen ja lapsen kohtaamisen menetelmät ovat tulleet viralliseen lastensuojelutyöhön. Heino (1999, 29–30) näkee tulevaisuuden haasteiksi lastensuojelun täydennyskoulutuksen kehittämisen, työnohjauksen järjestämisen lastensuojelun työntekijöille sekä toimeentulotuen eriyttämisen pois sosiaalityöntekijöiltä toimistotyöntekijöille ja näin resurssien vapauttamisen ”oikeaan sosiaalityöhön”. Heino näkee jatkossa tärkeäksi myös lastensuojelun erityisyyden tunnustamisen sekä yhä edelleen monenlaisten menetelmien ja metodien käytön kehittämisen. Tämän onnistumiseen tarvitaan kunnallisen sosiaalihuollon asiantuntijuuden vahvistamista, niin johdon osalta kuin myös palvelujärjestelmiä arvioitaessa. (Mt., 30.)

Lastensuojelun tarpeen lisääntyminen on todistettavissa: se voidaan osoittaa tilastoista. Mikä tähän on johtanut, on jo vaikeampi kysymys. Selittäviä tekijöitä voivat Heinon (mt., 30) mukaan olla erilaisten palveluiden uudelleen organisointi tai palveluiden kysynnän muutos. Toisaalta Tarja Heino esittää mahdolliseksi syyksi myös yhteistyön ja erilaisten verkostojen toiminnan tehostumisen; lastensuojelun tarve tulee esiin paremmin ja jo varhaisemmassa vaiheessa. Siinä merkittävänä lastensuojelun tarpeiden tunnistajana on koulu ja koulun sosiaalityö, jota käsittelem seuraavassa luvussa.

3 KOULUN SOSIAALITYÖN LÄHTÖKOHDAT

3.1 Koulun sosiaalityön keskeiset piirteet

Siinä, missä yleisesti virallisen lastensuojelun juuret ovat Suomessa pitkällä 1800–1900-lukujen taitteessa (Pulma 2004, 12–15), on koulun sosiaalityö virallista lastensuojelua huomattavasti uudempi asia. Ensimmäiset varsinaiset koulukuraattorit aloittivat toimintansa 1960-luvun lopulla ensin Helsingissä ja Kotkassa. Syynä koulukuraattorien työn tarpeeseen nähtiin kouluissa lisääntynyt häiriökäyttäytyminen, jonka syinä voidaan nähdä mm. voimakas muuttoliike maalta kaupunkiin, 1960-luvulla valloilla ollut vapaan kasvatuksen ajatus sekä erilaiset yhteiskunnalliset muutokset. Kouluissa huomattiin tarve uudelle psykososiaaliselle työlle, jolla häiriökäyttäytymiseen ja lasten vaikeisiin kotiolosuhteisiin, jotka taas vaikuttavat koulumotivaatioon ja koulunkäyntiin, voidaan puuttua. Kuitenkin kuraattorien määrä lisääntyi melko hitaasti ja keskittyi lähinnä Etelä-Suomen suuriin kouluihin. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 84–85.) Edelleen 2000-luvullakaan kuraattoreita ei ole kaikissa kunnissa, vaan koulun sosiaalityö on järjestetty jollakin muulla tapaa, kuten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhdeksi työn osaksi. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 112–113).

Koulun sosiaalityöntekijälle on Suomessa vakiintunut koulukuraattori-nimike. Kuraattori sana tulee ilmeisesti latinan sanasta ”cura”, joka voidaan kääntää huolenpidoksi tai sanasta ”curo”, joka merkitsee sekä välittämistä, että asioista huolehtimista (Salmi & Linkomies 1967; ref. Andersson, Pösö, Väisänen & Wallin 2001, 8). Koulukuraattorin tehtävät ja työnkuva on määritelty monissa yhteyksissä hyvin eri tavoin. Myöskään lainsäädännöstä ei ole juuri apua kuraattorityön määrittelyssä, niin väljät puitteet se antaa kuraattorin toimenkuvulle. Koulukuraattorin toimintaa määräävät lastensuojelulaki ja –asetus, sosiaalityöntekijöiden eettiset ohjeet ja perusopetuslaki ja perusopetusasetus. Mielestäni melko hyvän ja kattavan kuvauksen koulukuraattorin työstä ja tehtävästä ovat tehneet Ekebon, Helin ja Tuusto (2000, 95):

"Koulukuraattori on koulun sosiaalityöntekijä, jonka tavoitteena on oppilaan hyvinvoinnin edistäminen, elämänotteen vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Koulukuraattori työskentelee oppilaan, hänen perheensä ja koulun henkilökunnan

kanssa siten, että kaikki käytettävissä olevat resurssit, verkostot ja toimintamallit pyritään hyödyntämään. Hän kuuluu koulun oppilashuoltoryhmään, johon hän tuo sosiaalityön näkökulman.”

Tarja Kullberg-Piilolan pro gradu työssä (1997, 25) kuraattorin rooli määritellään seuraavasti:

”Kuraattori toimii koulun sosiaalityöntekijänä. Koulukuraattorin kenttänä on oppilaan sosiaaliset kysymykset, sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy ja korjaava toiminta. Hän tukee ja auttaa oppilasta koulunkäynnissä ja muussa ikään liittyvässä kokonaiskehityksessä.”

Jälkimmäisessä määrittelyssä ei juuri huomioida kuraattorin asiantuntijana toimimisen ulottuvuutta, joka laissa on kuitenkin nähtävissä kuraattorin roolia määrittävänä tekijänä. Toisaalta tässä määrittelyssä on nähty kuraattorin toiminta-alueena niin ehkäisevä kuin myös korjaava työ. Toisissa määrittelyissä kuraattorin rooli nähdään nimenomaan hänen työmuotojensa kautta. Kuraattorin työn muodoiksi nähdään oppilaiden sosiaalisten ongelmatilanteiden selvittäminen lähinnä keskustelujen avulla niin yksilöiden kuin myös yhteisöjen tasolla (Ekebon ym. 2000, 95).

Samalla tavoin kuin lastensuojelulain on todettu olevan jo vanhentunut, on myös syntynyt paineita tarkastella oppilashuoltoon liittyvää lainsäädäntöä. Sosiaali- ja terveysministeriön alainen työryhmä mietti oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön kokonaisuudistusta ja työryhmän muistio valmistui vuonna 2006. Työryhmän mukaan koulukuraattorityön tavoitteena on oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin kehittäminen, oppilaan tukeminen sekä yleisen hyvinvoinnin edistäminen kouluyhteisöissä. Koulukuraattori toimii asiakastyössä, oppilashuoltotyössä, verkostotyössä sekä yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Koulukuraattorien työn painopiste on oppilaiden arjen sujumisessa, toimintakyvyn ja vuorovaikutussuhteiden parantamisessa sekä tasapainoisen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Muiden viranomaisten kanssa tehtävän yhteistyön tarkoituksena on edistää lasten hyvinvointia, ennaltaehkäistä ongelmia sekä kehittää alueen palveluita. Tärkeimpinä yhteistyökumppaneista työryhmä on maininnut mm. lastensuojelun, perheneuvolat, nuorisotoimen ja lasten- ja nuorten psykiatrian. (Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio 2006, 15–28.)

Pirkko Sipilä-Lähdekorpi (2004, 131–134, 213) tarjosi tutkimuksessaan koulukuraattoreille seuraavia rooleja: sosiaalityöntekijän rooli, kasvattajan rooli ja kulttuurityöntekijän rooli. Peruskoulun yläluokkien kuraattorit kokivat itsensä selkeästi sosiaalityöntekijäksi vaikka myös kasvattajan roolilla oli suuri kannatus. Suurin osa kuraattoreista tunsivat olevansa vain ”jonkin verran” tai ”ei lainkaan” kulttuurityöntekijä. Lisäksi Sipilä-Lähdekorpi antoi koulukuraattoreille kyselylomakkeessa kuusi eri käsitettä, joiden ”osuvuutta” omaan työhönsä kuraattorit arvioivat. Eniten kuraattorit kokivat olevansa ”välittäjäasiantuntijoita”. Vähiten kuraattorit kokivat roolinsa olevan ”terapeutti”. Väliin jäävät ”opiskelun motivoija”, ”innostaja” ja ”nuoren asianajaja” saivat kukin lähes yhtä suuren kannatuksen koulukuraattorin roolia määrittämään. (Mt., 133–134.)

Myös erilaiset rooliristiriidat näyttävät olevan koulukuraattorin työssä yleisiä. Opettajien ja oppilaiden odotukset kuraattorille ovat hyvin erilaisia. Siinä missä opettaja toivoisi kuraattorin sopeuttavan oppilaan takaisin yhteiskuntaan ja koulun normeihin, toivovat oppilaat kuraattorilta ymmärrystä. Vanhempien osalta kuraattorityön tuntemus voi olla joskus vähäistä, mikä myös aiheuttaa rooliristiriitoja. (Antikainen 1996, 37–38.) Koulukuraattorit itse pitävät omaa rooliaan selkeänä hyvin vaihtelevasti. Sipilä-Lähdekorven (mt., 134–135) tutkimuksessa 62 % vastaajista piti rooliaan selkeänä ja 38 % mielestä kuraattorin rooli koulussa taas ei ole selkeä. Roolin epäselvyyteen vastaajat antoivat selityksinä mm. että odotukset työtä kohtaan olivat ristiriitaisia ja ylisuuria sekä myös resurssit olivat riittämättömiä.

Sipilä-Lähdekorpi (2004, 164–165) tuo esiin tutkimuksessaan sen, että kuraattoreilla on ollut kautta aikojen suuri pyrkimys profession aikaansaamiseen koulukuraattoreille. Sipilä-Lähdekorven mukaan kuraattorit tavoittelevat tällä homogeenisempaa ammattikulttuuria. Hän esittää ajatuksensa siitä, että professionaalistumispyrkimykset voisivat olla kyllä kuraattorien etu, vaan ei välttämättä asiakkaiden. Hänen mukaansa professionaalistuminen voisi muuttaa kuraattorin työtä aiemmasta vähemmän refleksiiviseen suuntaan. Hän myös kyseenalaistaa ylipäätään pyrkimyksen professioihin tässä postmodernin murroksen tilassa, jossa nyt eletään. Oman näkemykseni mukaan kuraattorien pyrkimykset profession on helppo ymmärtää; he eivät ole kaikkien silmissä eivätkä jokaisessa koulussa saaneet omaa asemaansa vakiinnutettua, työnkuva voi olla myös kovin häilyvä eikä kelpoisuusvaatimukset työhön ole selkeät. Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän

muistion (2006) mukaan nykyisin voimassa olevan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuudesta määräävässä laissa ei ole erikseen mainittu koulukuraattorin kelpoisuudesta.

Koulukuraattorit kuitenkin tekevät koulussa sosiaalityötä; koulun sosiaalityötä, johon perusteet löytyvät lastensuojelulaista. Itse ainakin ihmettelen, voiko sosiaalityötä tehdä jokin muukin ammattiryhmä kuin sosiaalityöntekijä ja onko se tarkoituksenmukaista? Koulussa tarvitaan moniammatillista asiantuntijuutta; niin lääkäriä kuin erityisopettajaakin. Eikö koulun sosiaalityötä ajattelisi luonnollisesti tekevän sosiaalityöntekijä? Varsinkin, kun koulukuraattorin työn yksi keskeisin tehtävä on olla tekemässä lastensuojelulain mukaista ennaltaehkäisevää lastensuojelua. (Ks. Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006.)

3.2 Lastensuojelulaki koulukuraattorien työn perustana

Koulukuraattori- (ja koulupsykologi-) toiminnan lähtökohdat löytyvät lastensuojelulaista. Koulukuraattoritoiminnan perusteet tulivat vuonna 1990 lastensuojelulakiin lain ja asetuksen tasoisena. Lastensuojelulain 7§ määrittelee sen, että kunnan tulee tarjota tiettyjä palveluja, joiden avulla tuetaan huoltajia lasten kasvatuksessa sekä jonka avulla saadaan myös esiin erityisen tuen tarve perheissä. Kiinnostava osa lakia on se, että siinä tuodaan esiin lasten ja nuorten omien toiveiden huomioiminen palveluiden kehittämisessä. Lasten ja nuorten mielipiteiden huomioiminen ei siis ole pelkkä suositus vaan lain tasolla oleva velvollisuus kunnan virkamiehille ja päättäjäille.

Lastensuojelulaki 7§ (1990):

Kunnan on sosiaali- ja terveydenhuoltoa, koulutointa sekä muita lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja kehittäessään pidettävä huolta myös siitä, että näiden palvelujen avulla tuetaan huoltajia lasten kasvatuksessa ja kyetään saamaan selville lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Palveluja kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin.

Kunnan tulee järjestää kunnan koululaitoksen piirissä oleville oppilaille riittävä tuki ja ohjaus sekä muut tarpeelliset toimet koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kotien

välisen yhteistyön kehittämiseksi. Tätä tehtävää varten kunnassa voi olla koulupsykologin ja koulukuraattorin virkoja siten kuin niistä asetuksella tarkemmin säädetään.

Laki antaa kunnille siis mahdollisuuden itse päättää, millä tavoin se järjestää oppilaille riittävä tukea. Koulukuraattorien ja koulupsykologien virat ovat vain yksi mahdollisuus järjestää nämä palvelut. Vuonna 1990 lastensuojelulakiin lisätyn säädöksen tarkoituksena oli parantaa koulun psykososiaalisten palveluiden saatavuutta sekä ennaltaehkäisemään, havaitsemaan ja myös ratkaisemaan oppilaiden sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia (Taskinen 2004, 149.)

Lastensuojeluasetus 2 a §

Lastensuojelulain 7 §:ssä tarkoitettujen koulupsykologien ja koulukuraattorien työ on pyrittävä järjestämään paikallisiin olosuhteisiin soveltuvalla tavalla oppilasmäärään ja saatavilla oleviin palveluihin suhteutettuna. Koulupsykologien ja koulukuraattorien toiminnan tulee tapahtua pääosin koulussa.

Koulupsykologin ja koulukuraattorin tulee osallistua alansa asiantuntijoina koulu-yhteisön toiminnan sekä opetus- ja kasvatustyön suunnitteluun ja kehittämiseen.

Koulupsykologin ja koulukuraattorin tulee toimia yhteistyössä oppilaan, hänen vanhempiensa, häntä hoitavien ja kasvattavien henkilöiden, koulu-yhteisön sekä koulutoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa.

(Asetus lastensuojeluasetuksen muuttamisesta 1990.)

Asetuksessa kuraattorin tehtävinä nähdään laaja yhteistyö eri toimijoiden kanssa sekä asiantuntijana toimimisen. Taskisen mukaan (2004, 150) koulukuraattorin ja – psykologin asiantuntemusta tarvitaan mm. kunnan psykososiaalisen oppilashuollon kehittämisessä sekä opetuksen ja koulunkäynnin erityisjärjestelyissä. Erityisesti kuraattorille kuuluu oppilaiden koulunkäynnin sosiaalisten edellytysten turvaaminen ja koulun kasvatustyössä sosiaalisten näkökantojen esiin tuominen.

Koulukuraattorien virat ovat yleensä koulutoimen alaisia (esim. Tampereella). Tämän lisäksi virkoja ja toimia on sosiaalitoimen alla sosiaalitoimistoissa ja perheneuvoloissa. Kunnissa, joissa ei ole perustettuna koulukuraattorin virkaa, hoitavat sitä yleensä sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijät. Peruskoulussa toimii koulukuraattorityötä tekeviä noin 250.

Koulukuraattoreja on myös ammatillisissa oppilaitoksissa. (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto 2002, 33.)

Taskisen mukaan (2004, 150) koulun sosiaalityön (ja psykologityön) merkitys huomataan todella vasta sen jälkeen kun palveluja on järjestetty. Hänen mukaansa kunnille tulee kuitenkin kalliiksi hoitaa lasten ja nuorten ongelmia vasta siinä vaiheessa, kun tarvitaan kallista laitoshoittoa. Koulun sosiaalityöllä on merkitystä virallisen lastensuojelun työpaineen helpottajana. Taskinen tuo esiin näkemyksen siitä, että erilaiset yhteiskunnan palvelut ovat riippuvaisia toisistaan. Peruspalveluiden laajuus ja siellä oleva osaaminen vaikuttaa erityispalveluiden tarpeeseen.

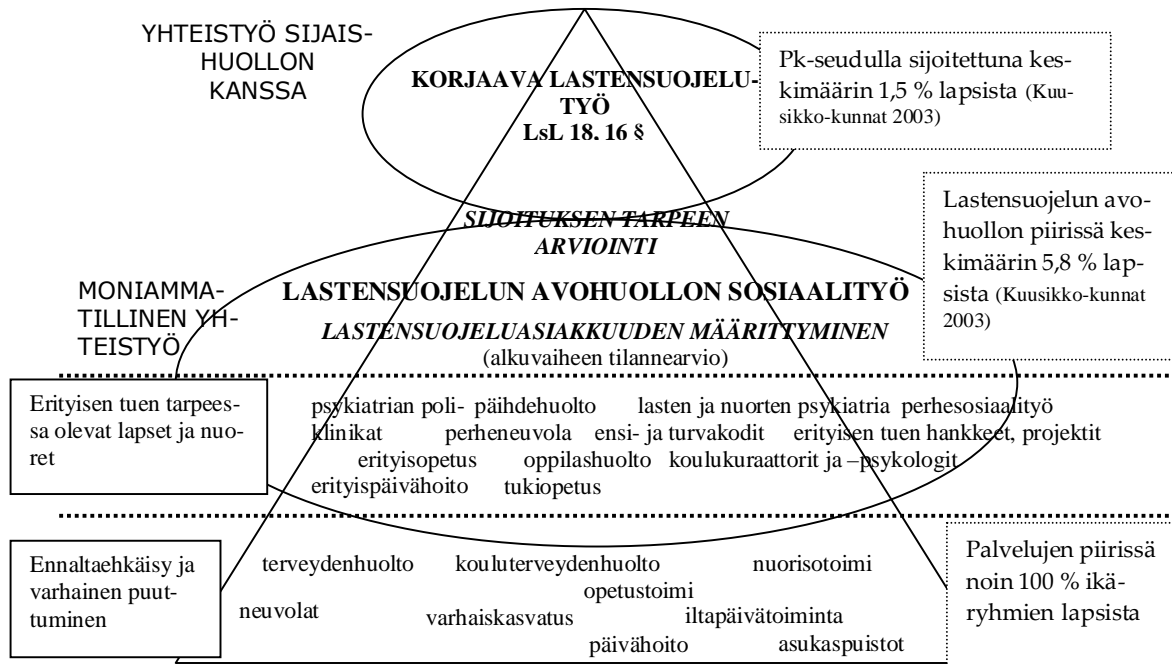
Virallinen lastensuojelu siis tarvitsee yhteistyötä peruspalveluiden kanssa. Yhteistyö helpottaa yksittäisen työntekijöiden kuormittumista ja on myös asiakkaan etu, kun erilaisia päätöksiä tehdessä käytetään laajaa moniammatillista arviota ja toimenpiteinä ensisijaisesti avoimuollollisia, peruspalveluiden toimenpiteitä. (Taskinen 2004, 150.) Lapsi- ja perhekohdaisella lastensuojelulla ja koulun sosiaalityöllä on omat paikkansa lapsiperheiden palvelujärjestelmässä. Tässä palvelujärjestelmässä toiminen ja yhteinen laki työn perustaksi tekevät niiden yhteistyöstä erityisen tärkeää.

4 LAPSIPERHEIDEN PALVELUJÄRJESTELMÄ

4.1 Koulun sosiaalityö ja lastensuojelu lapsiperheiden palvelujärjestelmän osina

Pohjoismaista hyvinvointimallia on totuttu pitämään yhteiskunnallisena järjestelmänä, jossa riskioiloissa elävien lapsien määrä on alhainen tai joissa lapsiperheiden saama tuki ja palvelut ovat niin kattavia, että apua on kaikille tarjolla. Kuitenkin on olemassa tutkimuksia, joiden mukaan jotkut perheet putoavat ohi tai eivät kiinnity mihinkään palvelujärjestelmään. (Virtanen, 1995b, 51.) Forssénin (1993, 39–42) mukaan tällaisia kiinnittymättömiä tai palvelujärjestelmien ohi putoavia perheitä voidaan kuvata ns. moniongelma-perheiksi. Näille perheille kuvaavaa ovat mm. monenlaiset perheen sisäiset ongelmat, perheen ja yhteisön väliset ongelmat, sosiaalinen eristäytyminen sekä negatiivinen asennoituminen palveluverkkoon.

Lastensuojelu ja koulun sosiaalityö on mahdollista nähdä samassa lapsiperheiden palvelujärjestelmän kentässä, kuten seuraavasta kuviosta voidaan todeta. Lapsiperheiden palveluiden pohja ja perusta on seuraavissa palveluissa: terveydenhuolto, neuvolat sekä kouluterveydenhuolto, päivähoito, opetustoimi ja nuorisotoimi. Nämä palvelut tavoittavat Suomessa kaikki lapset, jossakin muodossa. Kuitenkin nämä kaikille tarkoitettut palvelut eivät riitä tukemaan kaikkia perheitä. Erityisempää tukea tarvitsevat lapset ja perheet ohjataan eteenpäin koulukuraattoreilla ja –psykologeille, perheneuvoloihin, erityisopetuksen piiriin lasten ja nuorten psykiatrisille poliklinikoille jne. Tästä ”tasosta” saavat monet perheet jo tukea ja apua. Kuitenkin yhä edelleen on perheitä, jotka tarvitsevat enemmän tukea. Tällöin mukaan tulee lastensuojelun avohuollon sosiaalityö tai viimesijaisesti korjaavan lastensuojelun toimet, kuten sijoitus pois kotoa. (Myllärniemi 2005.)

Kuvio 1. Lapsiperheiden palvelujärjestelmä lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta (Myllärniemeä 2005 mukaillen).

Palvelujärjestelmässä on ollut nähtävissä murros, joka johtui laman aikaisista ja sen jälkeisistä kuntatalouden vaikeuksista. 1990-luvun alkupuolella lasten palveluiden leikkaukset kohdistuivat nimenomaan yleisiin, kaikille tarkoitettuihin palveluihin (kuvion 1 alin kerros). Tämä vaikutti nimenomaan ennaltaehkäisevien palveluiden supistamiseen. (Heino 1999, 10). Erilaisissa riskeissä elävät lapset ovat tästä syystä saattaneet jäädä vaille tarvitsemaansa tukea ja jääneet ns. harmaalle alueelle kuntapalveluiden supistuksia toteutettaessa (Kivinen & Marjamäki 1995, 10; ref. Heino 1999, 11). Toisaalta taas lasten erityispalvelut ovat joutuneet uudelleenarvioinnin kohteeksi. Tarveharkintaisuus ja palvelujen tarkempi kohdentaminen ovat lisääntyneet. Heino (1999, 12) tuo esiin esimerkkinä kunnallisen kodinhoidon, jonka resursseja on kohdistettu lapsiperheiltä vanhuksille. Lapsiperheille jäljelle jäänyt kotipalvelu on kohdennettu taas nimenomaan lastensuojelun piirissä oleville perheille. Suurta tarvetta ovat tulleet osaltaan paikkaamaan myös kolmas sektori.

4.2 Koulun sosiaalityö psykososiaalisena palveluna

Koulun sosiaalityö ja erityisesti oppilashuolto on osa ns. psykososiaalisia palveluja. Näihin palveluihin katsotaan kuuluvaksi kasvatus- ja perheneuvolat, terveystieteiden psykologitoiminta, mielenterveystoimistot sekä koulupsykologi ja –kuraattoritoiminta. Näiden palveluiden järjestämisestä vastaa kunta, joka voi hyvin pitkälti itse päättää, millä tavoin se kyseisiä palveluja järjestää; itsenäisesti, kuntayhtymänä vai hankkimalla palveluja esim. valtiolta. Kyseiset palvelut järjestäytyvät monen eri hallinnonalan alle. (Taskinen 2004, 141–143.) Lastensuojelulain muutoksessa 1990 kuntien tuli järjestää oppilaille riittävä tuki ja ohjaus koulunkäyntiin. Koska laki oli hyvin ympäröivä ja jätti kunnille mahdollisuuden järjestää tuki ja ohjaus hyvinkin vapaasti johti tämä siihen, että palvelut on hajautettu eri sektoreille ja hallinnonalojen alle, joka taas on todennäköisesti hidastanut erityisesti psykososiaalisen oppilashuollon kehitystä ja tehnyt palvelujen saatavuudesta hyvin kunta-kohtaista. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 18–19.)

Verrattaessa erilaisia psykososiaalisia palveluja edellisellä sivulla olevaan kuvioon (kuvio 1), voidaan todeta psykososiaalisten palveluiden kattavan ”erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ja nuoret” osion, eli kuvion toiseksi alemman portaan. Psykososiaalisten palvelujen tarkoitus on olla joustavasti ja helposti perheiden saatavilla sekä niihin ohjautuminen tulisi tapahtua ns. matalalla kynnyksellä. Vaikka psykososiaaliset palvelut eivät muodosta selkeää kokonaisuutta, on niillä yhteistyötä toistensa kanssa ja usein ne ovat jakaneet joitakin tehtäviä keskenään ja rajanneet eri yksiköiden toimintaa esimerkiksi ikärajoilla. Psykososiaaliset palvelut ovat kaikkien kuntalaisten käytössä. Lastensuojelun näkökulmasta psykososiaalisella työllä voidaan ennaltaehkäistä erilaisia ongelmia ja puuttua perheiden tilanteisiin, jo ennen kuin perhe tulee varsinaisesti lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio 2006, 141–143.) Verrattaessa tätä edelleen Mylläriemmen kuvioon (kuvio 1) voidaan todeta, että psykososiaaliset palvelut ylittävät kuitenkin jo ns. erityisen tarpeen rajan. Vaikka palvelut ovat kaikkien saatavilla, eivät kaikki tosiasiaassa ole psykososiaalisten palveluiden piirissä. Siinä, missä kouluterveydenhuolto kattaa kaikki peruskouluikäiset lapset on taas, esim. koulukuraattoripalvelut taas sitä rajatumpaa ja sen palvelun piiriin pääseminen tarvitsee jo tietyn ”erityisen tuen tarpeen.” Ennaltaehkäisevää työtä näytetäänkin tehtävän ”kaksiportaisesti”. Ensin kaikkien perheiden ja lasten kohdalla

neuvoloissa, kouluterveydenhuollossa tai esimerkiksi päivähoitossa ja toisaalta ”toisella portaalla” psykososiaalisten palveluiden piirissä, joissa tälle ”portaalle” pääsyn/joutumisen aiheuttaa erityisen tuen tarve. Tämän toisen portaan voidaan nähdä olevan myös varhaisen puuttumisen porras. Tila, jossa lapsen tilanteeseen puututaan ja yritetään vaikuttaa tilanteeseen jo joillakin toimenpiteillä.

Törrösen ja Vornasen (2004, 154–191) mukaan lastensuojelun ehkäisevä työ voidaan käsitellä kaiken lapsille ja nuorille tarkoitetun toiminnan perustana, erilaisten ongelmien ehkäisyinä, lapsien suojeluna, lasten tarpeisiin vastaamisena tai erilaisten riskien poistamisena. Ehkäisevälle työlle on tyypillistä, että se voi olla hyvin moninaista. Se voi olla esim. kaikki alueen lapset kohtaavaa tai sitten kohdennettu tietyille ”riskiryhmälle”, tietyille lapsille tai tietyille perheelle. Ehkäisevää työtä tehdään niin sektoreittain kuin myös ylisektorisesti sekä moniammatillisesti. Tyypillistä on erilaisten projektien ja kolmannen sektorin toimiminen ennaltaehkäisyä nimissä. Ehkäisevä työ on luonteeltaan riskien tunnistamista, mutta myös toimintaa. Askeleen lähempänä toimintaa on ehkä vielä varhainen puuttuminen. (Mt., 154–191.)

Varhaisesta puuttumisesta puhuttaessa tarkoitetaan edelleen ehkäisevää työtä, mutta sen ammatillisemmin tehtävää puolta. Varhaisessa puuttumisessa ammattilaiset pyrkivät tunnistamaan erilaisia riskejä ja riskiryhmiä mahdollisimman varhain ja puuttumaan erilaisiin ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Varhaista puuttumista tehdään usein erilaisissa peruspalveluissa, kuten kouluissa ja päiväkodeissa. Varhaisessa puuttumisessa havaitaan riskit ja puututaan ongelmiin erilaisia tukitoimia tarjoten. (Törrönen & Vornanen 2004, 174–178.) Varhainen puuttuminen liittyy lapsen edun käsitteeseen siten, että varhaisen puuttumisen tilanteessa voidaan usein nähdä jo lapsen edulle vastakkaisen kehityksen syntymistä. Mitä aiemmin päästään käsiksi erilaisiin lapsen kasvua ja kehitystä vaarantaviin tekijöihin, sitä kevyemmin toimenpitein turvataan lapsen etua. Varhaisessa puuttumisessa keskeisenä voidaan nähdä lastensuojeluilmoituksen teko erityisesti niissä tilanteissa, joissa lastensuojeluviranomaisilta puuttuu tarpeellinen tieto lastensuojelutoimenpiteiden toteuttamiseen. Ilman tietoa varhainen puuttuminen vaikeutuu. (Mahkonen 2003, 48.)

Psykososiaaliset palvelut vastaavat suurelta osin ennaltaehkäisystä ja varhaisesta puuttumisesta. Koulun sosiaalityössä oppilashuollolla on merkitys juuri tällaisena ennaltaeh-

käisevästi vaikuttavana psykososiaalisena palveluna. Oppilashuollosta määrätään lainsäädännössämme seuraavaa:

Perusopetuslaki 31 a §

Oppilashuolto

Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa.

Oppilashuoltoon sisältyvät opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, jotka ovat kansanterveyslaissa tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa tarkoitettu kasvatuksen tukeminen.

Oppilashuollon tarkoitus on siis tukea lapsia ja nuoria koulunkäynnissä ja edistää heidän hyvinvointiaan. Jauhiainen (1993) on lisäksi jakanut oppilashuoltoa fyysisen oppilashuoltoon (koululääkärit ja terveydenhoitajat), psykososiaaliseen oppilashuoltoon (kasvatusneuvolatoiminta, koulukuraattorit ja koulupsykologit) sekä ammatinvalintaan ja opinto-ohjaukseen (ammatinvalinnanohjaajat, opinto-ohjaajat). Nykyisin tuskin ajatellaan näiden olevan näin selkeästi jaoteltuja, sillä kaikilla alueilla otetaan esimerkiksi psykososiaaliset seikat huomioon.

Oppilashuoltoa kouluissa koordinoivat yleensä oppilashuoltoryhmät. Vuonna 2001 oppilashuoltoryhmät toimivat 70 % kouluista. Ryhmiin kuuluvat yleensä rehtori, opinto-ohjaaja (yläluokilla), terveydenhoitaja, erityisopettaja, koulupsykologi, koulukuraattori tai sosiaalityöntekijä. Ryhmät ovat moniammatillisia ja niiden kokoonpano vaihtelee. Jos kouluissa on koulukuraattori tai koulupsykologi vastaavat he hyvin pitkälti oppilashuoltoryhmien työkentelystä Oppilashuoltoryhmien kokoontuminen vaihtelee viikoittaisesta aina joihinkin kertoihin vuodessa tapaaviin ryhmiin. Myös oppilashuoltoryhmässä käsiteltävät asiat vaihtelevat koulussa esiin tulevien asioiden mukaan. Käsiteltävät asiat voivat koskettaa yhtä oppilasta, luokkaa tai koko koulua. Usein käsiteltäviä asioita ovat olleet oppimisongelmat, mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, luokkatyöskentelyn ongelmat jne. Koulun oppilashuoltoryhmissä on mahdollista jakaa asioita ja yhteisesti sopia, kuinka asiassa edetään ja kuka ottaa asian hoitaakseen. (Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto 2002, 25–30.)

Kuten todettu oppilashuollon saatavuus ja riittävyys vaihtelee suuresti kunnittain. Oppilashuollon palvelut eivät käytännössä ole riittävän hyvin saatavissa. Kuraattori- ja psykologipalvelut ovat keskittyneet selkeästi Etelä-Suomeen. Noin 80 % koulukuraattoreista toimii eteläisessä osassa maata. Erityiskouluilla kuraattorien ja koulupsykologien toimia näyttäisi olevan säännöllisemmin kuin muissa kouluissa. (Mt., 25–30.)

Mikäli psykososiaaliset palvelut eivät riitä turvaamaan lapsen tai nuoren hyvinvointia, tulee mukaan virallisen lastensuojelu. Lastensuojelussa pyritään käyttämään varhaista puuttumista ja tukea perheitä; tarjota perheille ns. avohuollon tukitoimia. Mikäli nämä eivät auta, joudutaan turvautumaan korjaavaan, viimesijaiseen, lastensuojelutyöhön. Tässä vaiheessa työtä tehdään jo jonkin ”rikkoontuneen” korjaamiseksi. Tällöin joudutaan puuttumaan perheiden olosuhteisiin jo selkeillä interventioilla ja väliintuloilla, ovat ne sitten tukea tai kontrollia. Tällöin tarkoituksena on turvata lapselle mahdollisimman normaali lapsuus ja auttaa lasta selviytymään tasapainoiseksi aikuiseksi. (Raunio 2004, 232.) Lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyö on oleellista kaikissa vaiheissa. Erityisen tiivistä sen tulisi olla jo paljon ennen kuin joudutaan turvautumaan korjaavaan lastensuojelutyöhön.

5. LASTENSUOJELUILMOITUS KUTSUNA YHTEISTYÖHÖN

Kouluissa törmätään tilanteisiin, jossa koulun omat mahdollisuudet auttaa oppilasta ja tämän vanhempia ovat rajallisia. Koulukuraattorilla, kuten muillakin koulun työntekijöillä, on lakiin perustuva velvollisuus ilmoittaa lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta (Lastensuojelulaki 1983). Lain sisältö on selkeä, mutta käytäntö eri viranomaisten, koulun henkilökunnan ja paikkakuntien välillä on ollut varmasti vaihtelevaa. Tampereella käytäntöjä on pyritty selkeyttämään ja luomaan myös käytännön ohjeita siihen, kuinka toimia, kun esim. koulussa, päiväkodissa, poliisissa tai terveydenhuollossa huomataan lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi. Vuonna 2005 ilmestyi Tampereella ”Kädestä pitäen - turvaa lapselle. Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville ”, jossa Tampereen kaupungin Kaltoin kohdeltu lapsi- työryhmä on koonnut käytännön ohjeita miten toimia, kun havaitaan lapsen kaltoinkohtelua.

Koulun henkilökuntaan kuuluvalla ei ole mahdollisuutta jättää ilmoittamatta ilmeisestä lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta, vaan hänen virkansa tai toimensa puolesta on se tehtävä, kuten lastensuojelulaissa määrätään.

Lastensuojelulaki 40§

Ilmoitusvelvollisuus

Jos sosiaali- ja terveydenhuollon, koulutoimen, poliisitoimen tai seurakunnan palveluksessa taikka luottamustoimessa oleva henkilö on virkaa tai tointa hoitaessaan saanut tietää ilmeisestä perhe- ja yksilökohtaisen lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta, hänen on ilmoitettava asiasta viipymättä sosiaalilautakunnalle. Myös muu kuin 1 momentissa tarkoitettu henkilö voi tehdä tällaisen ilmoituksen.

Tulkinnanvaraista laissa on kuitenkin mielestäni se, mikä on *ilmeisen* lastensuojelun tarpeessa oleva. Tilanteet usein etenevät prosessimaisesti ja huoli lapsen tilanteesta lisääntyy pikkuhiljaa. Se, milloin tilanne on edennyt siihen pisteeseen, että lastensuojelun tarve on ilmeinen, on edelleen mielestäni tulkinnallinen. Lastensuojelun työntekijöitä voi toki konsultoida niissä tilanteissa kun huoli on herännyt ja pohtia tämän kanssa yhdessä, kuinka tilanteessa tulisi edetä. (Koponen & Turklin 2005, 22–23.).

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä nimettömästi. Kuitenkin kun kyseessä on ilmoitusvelvollinen viranomainen, tämän nimi kerrotaan asianosaisille kun lastensuojeluilmoitusta käydään läpi. Sosiaalityöntekijä selvittää lapsen tilanteen lastensuojeluilmoituksen perusteella. (Mt., 22–23.) Sen lisäksi, että tietyillä henkilöillä on lastensuojeluilmoituksen tekemiseen velvoite, tulee heidän myös avustaa sosiaalihuollon viranomaisia sosiaalihuollon tarpeen selvittämiseksi. Tätä määrittää laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista ja erityisesti sen 20 §. Lain mukaan mm. valtion tai kunnan viranomainen, terveydenhuollon ammattihenkilö ja koulutuksen järjestäjä on velvollinen salassapitosäännösten estämättä antaa pyynnöstä tietoja sosiaalihuollon viranomaiselle.

Ilmoitusvelvollisten luettelossa eivät ole mainittuina nuorisotoimen työntekijät. Myös sijaisvanhemmilla ja nuoren tukihenkilöllä ei yllättäen ole ilmoitusvelvollisuutta, vaikka he ovat työ- tai virkasuhteessa. Mikään ei kuitenkaan estä näitä henkilöitä tekemästä ilmoitusta. Myös erikseen sovitut säännöt, esim. huoltosuunnitelmassa yhteisesti sovittu tietyn tilanteen julkituominen, saattavat edellyttää ilmoituksen tekemistä. (Mikkola & Helminen 1994.)

Käytännössä lastensuojelulle voi mennä tieto lapsesta myös muulla tavalla kuin lastensuojeluilmoituksella. Lapsen asioihin voidaan kutsua lastensuojelun työntekijä myös ensin palaveriin tai ohjata vanhempia ottamaan itse yhteyttä lastensuojeluun. Näin lastensuojelun, koulun ja perheen yhteistyö voi alkaa ns. lastensuojeluhakemuksella, jossa yhteisesti vanhempien kanssa sovittuna otetaan lastensuojelu mukaan yhteistyöhön. Toisaalta lastensuojeluilmoitus ei myöskään aina ole vanhemmille ikävä asia, vaan siitäkin voidaan sopia, että ilmoitus tehdään, jotta lastensuojelu alkaa toimia perheen auttamiseksi. Nämä kaikki ovat hyviä ja hyväksyttäviä kutsuja lastensuojelulle tulla mukaan yhteistyöhön. Ongelmalliseksi tilanne voi tulla, jos lastensuojelulle tehdään ”loivia lastensuojeluilmoituksia” tai erilaisia ”epävirallisia” kyselyjä siitä, onko perheessä jo joitain lastensuojelun tukitoimia tai millaisia ongelmia perheessä lastensuojelun tiedon mukaan on. Tällöin lastensuojeluun tullut tieto on hyödytöntä, koska sitä ei voi käyttää lastensuojeluilmoituksen tavoin toiminnan lähtökohtana. Laissa määritelty ilmoitusvelvollisuus saa käytäntönsä aina jokaisessa yksittäisessä ilmoitustapauksessa. (Ks. esim. Kivinen 1994.)

Ilmoitus ei ole käsitteenä todellakaan yksiselitteinen. Kivisen mukaan ilmoitukset ovat jaettavissa omiin luokkiinsa. On olemassa puhtaita ”ilmoituksia”, jotka voidaan nähdä vain velvollisuuden täyttämisenä. Toisaalta ilmoitus voi olla ”yhteistyöilmoitus”, jotka ovat muiden viranomaisten tekemiä ilmoituksia (vertaa lastensuojeluilmoitus/ lastensuojeluhakemus) ja toisaalta kolmannessa muodossaan ”tilauksia”, jossa ilmoituksen tekevä taho on jo arvioinut lastensuojelun tarvetta tai tarvetta palveluun, joka voidaan antaa vain lastensuojelun kautta (jälleen lastensuojeluhakemus.) (Kivinen 1994, 80–83.)

Itse pitäydyn mieluummin juuri lastensuojeluilmoitus-lastensuojeluhakemus- käsiteparissa, sillä se on edellistä jaottelua selkeämpi ja mielestäni sisältää kaikki Kivisen esittämät ilmoitustyypit. Joka tapauksessa lastensuojeluilmoitus on ilmoitus havaitusta lastensuojelun tarpeesta, eikä sitä mielestäni muuta se, onko ilmoitus tullut pyyntönä toimia yhteistyössä vai pelkästään ilmoituksena siitä, että lastensuojelun tarve on havaittu.

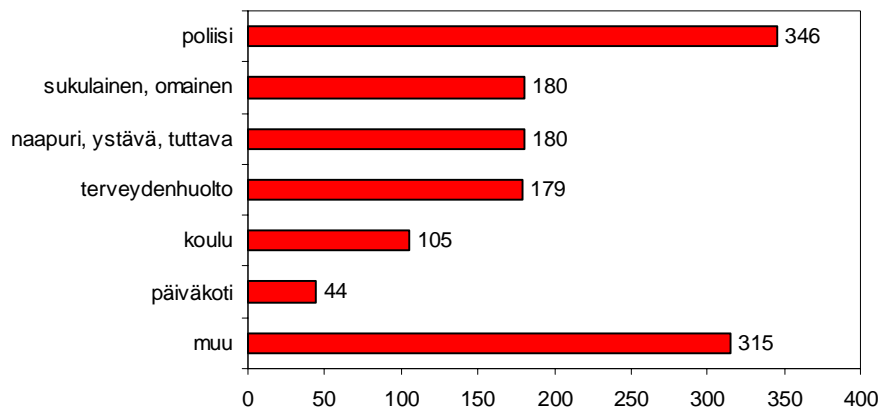
Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen voi tapahtua monin eri tavoin ja asiakkuuden alkamisajankohdan määrittelemisessäkin on epäselvyyttä (Kivinen 1994). Edellä mainittiin jo lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluhakemus, joiden kautta asiakkuus alkaa. Kivisen (1994, 80–83) mukaan asiakkaaksi tulon päävaiheita voidaan katsoa olevan kolme: tieto tai ilmoitus lastensuojelun tarpeesta, sen jälkeen sosiaalityöntekijän tulkinta tehdystä ilmoituksesta ja lopulta päätös siitä, että asiakkuus alkaa.

Lasten lastensuojeluasiakkuudet alkoivat Mäenpään ja Törrösen (1996) selvityksen mukaan usein juuri lastensuojeluilmoituksella, joita tekivät mm. päiväkotit, koulu ja perheneuvola. Asiakkuus oli lähtenyt liikkeelle usein jonkun toisen toiveesta sosiaalityöntekijälle, että tämä selvittäisi perheen tilannetta, lastensuojelun tarvetta ja lapsen elinoloja. Tässä tulee hyvin esiin se, kuinka Kivisen esittämät jaottelut menevät käytännössä päällekkäin eikä itse käyttämäni Tampereen lastensuojelutilastointiin perustuva lastensuojeluilmoitus tai lastensuojeluhakemus- käsitepari ole sekään selkeärajainen.

Tutkimuksen mukaan ensimmäiset asiakirjamerkinnot näyttäisivät, että 54 % asiakkuus alkaa alle 7-vuotiaana. Tämä Mäenpään ja Törrösen selvitys on tehty Turun lastensuojeluasiakkuuksista ja tutkimuksessa mukana olleiden 50 lapsen otoksen asiakkuutta selvitettiin asiakirja-aineistojen avulla. Asiakkaaksi tulossa tutkimuksessa mukana olleiden kohdalta

nähtiin huipuiksi koulun aloittamisikä sekä varhaisnuoruusikä. (Mäenpää & Törrönen 1996.) Koululla voisi näin ollen ajatella olevan merkittäväkin tehtävä tukea tarvitsevien lasten huomaamiseen.

Uutta tietoa Tampereella lastensuojeluun tulleista lastensuojeluilmoituksista saadaan melko helposti. Tampereella käytössä oleva Efficia- asiakastietojärjestelmä antaa mahdollisuuden koota erilaisia tietoja ja tilastoja tämän hetken lastensuojelusta. Kaiken kaikkiaan vuoden 2005 aikana Tampereen lastensuojelussa kirjattiin 1349 lastensuojelun sosiaalityöntekijälle tullutta lastensuojeluilmoitusta (A. Rummukainen, henkilökohtainen tiedonanto Siltaselle 1/2006). Tässä täytyy huomioida, että kyseessä ei ole 1349 eri lasta vaan 1349 eri ilmoitusta, jolloin samaa lasta koskevia ilmoituksia voi olla useitakin. Seuraavasta kuviosta voidaan todeta lastensuojeluilmoitusten määrä ja tekijät ilmoittajatyypeittäin. Kiinnostavaa on huomioida poliisin tekemien ilmoitusten määrä suhteessa muihin. Poliisi tekee enemmän ilmoituksia, kuin koulu, terveydenhuolto tai päivähoido. Poliisin tekemät ilmoitukset liittyvät luultavasti paljonkin erilaisiin kotikäyntitilanteisiin, joissa todetaan lastensuojelun tarve. On selvää, että poliisiin tulee tehdä lastensuojeluilmoitus, jos se menee suorittamaan tehtävää, jossa lapset ovat paikalla ja lastensuojelun tarve todetaan. Kuitenkin mielestäni koulun ja päiväkodin tekemien lastensuojeluilmoitusten määrä on yllättävän pieni suhteessa poliisiin ja terveydenhuoltoon. Koulu ja päiväkotiki kuitenkin tapaavat päivittäin huomattavan suuren osan tamperelaisista lapsista. Voisiko ero johtua siitä, että lastensuojelun tarpeen tullessa ilmi poliisissa ja terveydenhuollossa ne eivät voi itse toimia muulla tavalla kuin tekemällä lastensuojeluilmoituksen? Poliisilla ei ole aikaa tai kykyä alkaa selvittää muuta kuin akuutteja tilanteita, joihin se esimerkiksi kotikäynnillä törmää. Kouluissa ja päiväkodeissa sen sijaan näihin lapsiin ja perheisiin törmätään päivittäin ja heidän kanssaan voidaan varmasti toimia paljonkin ennen kuin lastensuojeluilmoitus varsinaisesti tehdään.

Kuvio 2. Lastensuojeluilmoitukset tekijöittäin jaoteltuna Tampereella vuonna 2005 (Rummukainen, 2006)

Sami Mahkonen (2003) on pohtinut syitä sille, miksi lastensuojeluilmoituksia ei tehdä, vaikka velvollisuus siihen onkin ja 40§ säädetty kriteerit täyttyvät. Hänen mukaansa syinä voivat olla mm. se, että ilmoitusvelvolliset ovat vaillinaisesti tietoisia ilmoitusvelvollisuudesta tai he ajattelevat olevansa oikeutettuja ilmoituksen tekoon eivät velvoitettuja. Toisaalta Mahkonen arvelee syiden olevan myös lastensuojelun huonossa maineessa pelkäämään huostaanottoja tekevänä koneistona sekä siinä, että passiivisuudesta usein ei seuraa samanlaisia seuraamuksia kuin aktiivisista teoista: lastensuojeluilmoituksia ei tehdä henkilökohtaisista syistä vaan ”halutaan turvata oma ammatillinen selusta.” Myös salassapitosäädösten tulkinta vaikeuttaa yhteistyötä ja saattaa estää lastensuojeluilmoitusten tekoa. (Mahkonen 2003, 10–13.)

Yhdeksi syyksi lastensuojeluilmoitusten teon hankaluuteen Mahkonen näkee lisäksi yhä vaikeammat lastensuojelulliset ongelmat, jotka ovat erilaisia kuin lastensuojelulain voimaantullessa 1983. Katsotaan, että nykyään päävastuu onkin mm. päihdeongelmissa ja kouluhäiriköinnissä nimenomaan terveydenhuollolla tai koulun oppilashuollolla eikä enää samalla tavalla lastensuojelulla. Tähän liittyy lastensuojelun resurssien ja toimintamahdollisuuksien heikkeneminen lisääntyvän tarpeen alla. (Mt., 11–12.) Koulusta tulevien lastensuojeluilmoitusten vähäisyydestä puhuttaessa tulee huomioida se, että lain mukaan koulukuraattorilla ei ole mitään virallista muista oppilashuollon työntekijöistä eroavaa osaa lastensuojeluprosessissa tai lastensuojeluilmoituksen tekemisessä vaan koko koulun henkilöstöllä on sama velvollisuus ilmoittaa lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta. Käytännössä kuraattorilla on kuitenkin oma osuutensa lastensuojeluprosessissa ja

omien huomioideni mukaan kuraattorin odotetaan tekevän lastensuojeluilmoitus esimerkiksi opettajan huomaamasta lastensuojeluasiasta. Lastensuojeluilmoituksesta alkaa lastensuojelun velvollisuus aloittaa kartoitus siitä, onko lasten osalta lastensuojelun tarvetta (Lastensuojelulaki 1983).

6 YHTEISTYÖSSÄ TOIMIMINEN

Käytännössä lastensuojeluprosessit ovat hyvin moninaisia, eivätkä mene tiettyjen kaavojen mukaan. Samoin lastensuojeluprosesseissa tehtävä yhteistyö niin eri viranomaisten kuin myös perheiden välillä on hyvin moninaista, ja ehkä hankalaakin, kuten selviää seuraavasta Tarja Heinon (1999, 28) kirjoittamasta lausahduksesta: *”Kokonaistilanteen hahmottomuus ja epäselvyys sekä viranomaisten ja asiakkaiden toisistaan poikkeavat käsitykset kuuluvat oleellisesti lastensuojelutyöhön.”* Jokainen auttajataho arvioi lastensuojelun tehtäviä omasta toimintakentästään, oman asiakaskuntansa kautta. Tässä kappaleessa tulen esittelemään yleisiä näkemyksiä yhteistyöstä ja sen eri muodoista: tiimeistä, verkostoista ja moniammatillisista ryhmistä. Oman lukunsa saavat yhteistyön esteet ja hidasteet. Tämä siksi, että yhteistyön esteet ovat ehkä selkeämmin tuotu esiin erilaisissa tutkimuksissa ja alan kirjallisuudessa, kuin yhteistyön ihanuus tai sen kautta saatava hyöty. Esimerkkinä edelleen Heino (1999, 28):

” Vaikka asiakas saattaa kokea työntekijät yhteisenä rintamana itseään vastaan, työntekijäpuolella sellaista rintamaa ei kuitenkaan näytä olevan. Viranomaisverkostossa yhtenäisen linjan muotoutuminen voi olla työlästä, jopa mahdotonta.”

6.1 Yhteistyön muodot ja yhteistyön tarve

Yhteistyölle on nykyaikana kehitetty monenlaisia uudissanoja, kuten tiimityö, verkostotyö ja moniammatillinen yhteistyö (Mahkonen 2003, 109) Joka tapauksessa näissä kaikissa keskeistä on yhdessä toimiminen. Yhteistyön perustana on yhteinen tavoite. Yhteistyön tulisi olla eräänlainen työtapa tai työssä auttava väline, ei kuitenkaan itse tarkoitus. Yhteistyölle on luotava tavoitteet, jotka ovat sekä konkreettisia että realistisia. (Sydänmaanlakka 1984, 67.)

Moniammatillinen yhteistyö, tiimityö ja verkostotyö ovat osaksi samaa tarkoittavia, osin niillä voidaan nähdä olevan erilaista yhteistyötä. Tiimityö tapahtuu samanaikaisesti toisin kuin verkostotyö tai moniammatillinen työ. Tiimityöhön osallistuvat yleensä saman hallinnon alan tai toimintasektorin ammattilaiset, kuten sosiaalitoimen työntekijät. Toisaalta tii-

mityössä yhdistävänä tekijänä voi olla sama koulutus pohja. (Mahkonen 2003, 110.) Näin voitaisiin ajatella, että koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työ olisi tiimityötä saman jaetun koulutus pohjan kautta.

Kuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät kuuluvat kuitenkin pääsääntöisesti eri hallintokuntiin: koulutoimeen ja sosiaalitoimeen. Sipilä-Lähdekorven (2004, 110) tutkimukseen vastanneista kuraattoreista 69 % toimi koulutoimessa ja 26 % sosiaalitoimessa. Kuten olen aiemmin maininnut, myös koulutus pohja voi olla kuraattoreilla ja sosiaalityöntekijöillä eri, koulukuraattorin pätevyysvaatimuksia kun ei ole tarkkaan liitetty sosiaalityön pätevyys-teen. Mielestäni tiimityö kuuluu ehkä enemmän lastensuojelun sisällä tehtävään parityös-kentelyyn, kuin koulun sosiaalityön ja lastensuojelun yhteistyöhön.

Moniammatillinen yhteistyö ja verkostotyö ovat sen sijaan lähempänä toisiaan. Nimensä mukaisesti molemmissa toimii eri ammattialojen edustajia yhteistyötä tehden ja samassa verkostossa toimien. Niiden eroavaisuus on siinä, että moniammatillinen yhteistyö on viranomaisten kesken tapahtuvaa toimintaa ja verkostoihin taas voi kuulua myös muita asianosaisia. Moniammatillisen yhteistyön yksi merkki on, että sen eri ammattialojen edustajat puhuvat asiallisesti eri kieltä: sosiaalityöntekijät sosiaalityön kieltä ja lääkärit lääketieteen kieltä. (Mahkonen 2003, 109–110.) Koulun sosiaalityöntekijöillä ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä on taas asiallisesti sama kieli, sosiaalityön kieli. Kiinnostavaa kuitenkin on se, että ovatko kielet tosiasiallisesti eri kieliä? Erottavatko eri hallintokunnat ja ammatin tekemisen paikat kieliä toisistaan? Nämä ovat monimutkaisia, mutta kiinnostavia kysymyksiä, joilla saattaa olla yhteys myös yhteistyön esteisiin. Koska mikään näistä, tiimityö, moniammatillinen yhteistyö tai verkostotyö ei sovellu mielestäni kuvaamaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattorien yhdessä toimimista käytän jatkossa tästä vain sanaa yhteistyö.

Voidaan pohtia myös sitä, onko yhteistyölle ylipäätään tarvetta? Manu Kitinoja (2005) on tutkinut koulukoteihin sijoitettuja lapsia ja myös samalla heidän koulunkäyntiään. Tutkimuksessa mukana olleista koulukotiin sijoitetuista lapsista 11 % oli aloittanut koulunkäyntinsä tavallista myöhemmin (yleisesti koulunaloitusikä myöhemmin koulunsa aloittaa 2 % suomalaislapsista). Kaikista tutkimuksiin osallistuneista lapsista jopa 67,3 % oli siirretty luokkamuotoiseen erityisopetukseen, useimmissa tapauksissa siirto oli tapahtunut vuotta tai

kahta ennen koulukotiin sijoittamista. Huomattavan suuri osa oli siirretty kuitenkin jo ensimmäisellä luokalla (16,7 %). Luokkamuotoiseen erityisopetukseen siirretyistä 62,2 % opiskeli yleisen oppimissuunnitelman mukaan ns. sopeutumattomien oppilaiden erityisluokalla (ESY), loput saivat opetusta mukautetun opetussuunnitelman mukaan. Näiden lisäksi useiden oppilaiden oppilaskorteista Kitinoja löysi tietoja monenlaisista opetusmuodoista, lapset olivat opiskelleet sairaalakouluissa, saaneet osa-aikaista erityisopetusta tai olleet yksityisopetuksessa, klinikkaopetuksessa jne. Suurin osa lapsista oli opiskellut koko ala-asteensa samassa koulussa tai vaihtanut koulua korkeintaan kaksi kertaa. Verratessa näitä tietoja Kitinojan keräämiin tietoihin lastensuojeluasiakkuuksista samojen lasten kohdalla saadaan selville seuraavaa: ennen koulukotisijoitusta avohuollon tukitoimenpiteitä oli kohdistettu 83,9 % perheistä, keskimäärin 3-4 eri tukitoimenpidettä perhettä kohti. Yleisimmin huostaanotto on tapahtunut lapsen ollessa 13-vuotias, ja hänellä on ollut sijaishuoltopaikka ja 1-2 ennen koulukotisijoitusta, joka on tapahtunut keskimäärin lapsen ollessa 15-vuotias. (Kitinoja 2005, 143–213.)

Mitä tästä voidaan päätellä? Vaikka koulukotiin on perinteisesti ajateltu joutuvan ”vaikeimmat tapaukset” ja koulukotien ajatellaan olevan viimesijaista laitoshoidoa yhteisöllisesti sopeutumattomille nuorille (ks. esim. Pösö, Jahnukainen & Kekoni 2004, 9) ovat nämä nuoret kuitenkin suurimman osan kouluaikaansa olleet tavallisissa kouluissa, vaikkakin usein erityisopetuksessa. Kouluaikana he ovat usein jo ensimmäisestä luokasta alkaen saaneet erityistä tukea, kuten erityisopetusta ja samaan aikaan samaan perheeseen ja lapseen on kohdistettu monenlaisia lastensuojelun tukitoimia. Koulu ja lastensuojelu ovat koko koulutaipaleen olleet lapsen elämässä rinnakkaisina toimijoina. Kitinojan tutkimuksesta ei tietysti voi vetää mitään johtopäätöksiä yhteistyöstä, mutta Kitinojan tutkimus mielestäni osoittaa jo sinällään yhteisten asiakkaiden olemassaolon ja yhteistyön tarpeen koulujen ja lastensuojelun välillä.

Yhteistyötä myös tehdään. Pirkko Sipilä-Lähdekorven (2004, 137–140) väitöskirjassa koulukuraattorit tuovat selvästi esiin sen, että sosiaalitoimisto on itse asiassa heidän tärkein yhteistyökumppaninsa koulun ulkopuolella. Yhteistyökumppaneita Sipilä-Lähdekorpi kysyi kyselylomakkeessaan avoimella kysymyksellä. Sosiaalitoimiston lisäksi mainintoja sai myös lastensuojelu, joten sosiaalitoimiston ja lastensuojelun yhdistämällä saadaan niistä selkeästi merkittävin yhteistyökumppani koulukuraattoreille. Sosiaalitoimiston (ja lasten-

suojelun siihen yhdistettynä) jälkeen eniten mainintoja saivat perheneuvola ja nuorisotoimi. Sosiaalitoimiston ja lastensuojelun kanssa tehtiin kuraattorien mukaan myös toisaalta eniten päällekkäistä työtä. Samaisessa tutkimuksessa nousi esiin myös se, että kuraattoreista osa teki yhdessä lastensuojelun työntekijöiden kanssa kotikäyntejä hänen työparinaan. Kuraattoreista 95 % (N=106) teki ylipäättänsäkin kotikäyntejä.

Myös lastensuojelun puolella on tarvetta yhteistyöhön tutkimuksen mukaan. Helsingin lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöille tehdyn kyselyn mukaan yksi suurimmista työtä haittaavista tekijöistä olivat puutteet yhteistyössä. Helsinkiläisten lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mukaan yhteistyön puute tai tyytymättömyys oli toiseksi suurin työssä turhauttava tekijä heti kiireen ja liiallisen työmäärän jälkeen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mukaan yhteistyöltä toivotaan nimenomaan vastuun kantamisen tasapuolisuutta, jotta kaikkea ei vain jätettäisi lastensuojelun vastuulle ja lastensuojelun hoidettavaksi. Vastaajista 80 % ilmoitti hoitavansa yhteyksiä muihin viranomaisiin ja neuvottelevansa mielellään asiakasperheiden tilanteesta eri asiantuntijoiden kanssa.

(Kääriäinen 2000, 12–17.)

Samana havainnoin teki myös Saikku (1998, 64) tutkiessaan viranomaisyhteistyötä ja sen toimivuutta, etsiessään ”hyvän huostaanoton” kriteereitä. Huostaanottoprosessissa kontrolli ja uhka näyttävät liittyvän nimenomaan lastensuojeluun, kun taas muissa palveluissa uhkaa ei näissäkään tilanteissa haluta tuoda kovin selkeästi esiin. Saikun (1998, 66) mukaan sosiaalitoimistot myös ottavat kontrollitehtävät itselleen, mutta toivoisivat tukea muilta yhteistyötahoilta niin tuen kuin kontrollinkin tehtävissä. Kääriäinen (2000, 12) huomauttaakin edellisen pohjalta, että yhteistyön parantaminen näyttäisi olevan yksi lastensuojelun suurimmista kehittämishankkeista.

Myös Kananoja ja Turunen (1996, 91–92) ovat todenneet, että yksi osa lastensuojelun strategista kehittämistä on eri asiantuntijoiden yhteinen vastuun lapsen edun toteuttamisessa. Heidän mukaansa keskeisiä sosiaalityön kumppaneita ovat psykiatrian ja päihdehuollon työntekijät, mutta myös koulu, päiväkoti ja poliisi. Kananojan ja Turusen (mt., 92) mukaan yhteisvastuun toteuttamiseen tarvitaan hyviä keinoja. Tässä päästäänkin mielenkiintoiseen seikkaan. Kaikista edellä mainituista tutkimuksista käy ilmi selkeästi yhteistyön tarve. Yhteistyötä tarvitaan lapsen ja lapsen edun toteutumisen takia, mutta myös lastensuojelun so-

siaalityöntekijöiden ja koulukuraattorien työssä jaksamisen sekä vastuun jakamisen takia. Kananoja ja Turunen peräävät hyviä keinoja yhteistyön toteuttamiseen, mutta missään ei ole tullut ilmi, millaista yhteistyö käytännössä on? Mistä löydettäisiin hyviä keinoja toteuttaa yhteistyötä?

Peppi Saikun (1998, 64–66) mukaan hyvä huostaanotto viranomaisyhteistyössä vaatii yhteiset tavoitteet, selkeän työnjaon sekä vastuunjaon ja myös luottamuksen. Yhteistyötä ei tulisi kuitenkaan tehdä vain yhteistyön vuoksi ”*eli esimerkiksi liian tiivistä tilanteen huomioiden*” (mt., 64.) Kiinnostava kysymys on, koska yhteistyötä tehdään vain yhteistyön vuoksi? Eikö joskus olisikin hyvä tehdä yhteistyötä vain yhteistyön vuoksi ja opetella yhteistyötä ja yhteistyössä toimimista? Ilman yhteistyötä tuskin syntyy lisää yhteistyötä. Saikun mukaan hyvän huostaanoton viranomaisyhteistyö sisältää edellä mainittujen luottamuksen, työn- ja vastuunjaon sekä luottamuksen lisäksi nimenomaan sen, että yhteistyön määrä ja muodot ovat tilanteeseen sopivia. Myös kontrollivastuun selkeä antaminen lastensuojelulle ja muiden tahojen tuki tälle työlle on oleellista. (Mt., 66.)

6.2 Yhteistyön esteet ja hidasteet

Yhteistyössä voi olla myös selkeästi yhteistyötä vaikeuttavia esteitä. Jo edellä mainittiin päällekkäinen työ. Sami Mahkonen (2003, 112) löytää yhteensä kymmenen erilaista syytä moniammatillisen yhteistyö ongelmiin. Näitä ovat:

1. yhteistyön organisointi puuttuu,
2. ammattiyhteisö estää yhteistyön,
3. halutaan varmistaa oma ammatillinen tausta,
4. henkilökemiat toimimattomuus estää yhteistyön,
5. luottamus puuttuu,
6. yhteistyöhön ei ryhdytä, koska se aiheuttaisi lisää työtä ja velvollisuuksia,
7. eri osapuolten pelisäännöt poikkeavat toisistaan,
8. perinne,
9. yksityisyyden vääränlainen kunnioittaminen,
10. luullaan lain kieltävän yhteistyön.

Mahkosen esittämät yhteistyön esteet luultavasti vaihtelevat eri yhteistyömuodoissa ja eri laisten viranomaisten välillä. Näistä esteistä ongelmallisim on varmasti viimeinen lakiin vedottava yhteistyön estyminen. Erityisesti vaitiolovelvollisuus tai salassapitosäädökset voidaan nähdä ongelmallisina. Tannisen (1999, 122) mukaan näistä saa myös tehokkaan yhteistyön esteen ja näiden taakse voidaan jopa paeta, erityisesti jos työntekijät eivät tunne toistensa työtä eikä luottamusta ole tämän takia syntynyt. Laki kieltää yhteistyön tosiasiallisesti vain marginaalisesti. Laki ei kiellä yhteistyötä sosiaalitoimen ja koulutoimen välillä. Toisaalta laki ei siihen myöskään suoranaisesti velvoita. *”Moniammatillinen yhteistyö merkitsee tietyn yksityisen tai perheen salaisuuden paljastamista, vaikka alaikäinen itse tai hänen huoltajansa ei siihen anna lupaa. Tällöin ihmis- ja perusoikeudet edellyttävät, että asiasta on nimenomaisesti säädetty joko yleislainsäädännössä, kuten julkisuuslaissa, tai erityislainsäädännössä, kuten sosiaalihuollon asiakaslaissa.”* (Mahkonen 2003, 123.) Kaikenlaisilta ongelmilta sen sijaan vältytään, jos asiakkaalta on pyydetty lupa tietojen vaihtamiseen.

Yhteistyössä voi olla ongelmia, vaikka koulukuraattorin ja alueen lastensuojelun välillä olisikin yhteistyötä. Koulun muulla henkilöstöllä voi olla ennakkoluuloja lastensuojelua kohtaan. Usein tämä johtuu tiedon puutteesta. Asiaan voidaan vaikuttaa sillä, että lastensuojelun sosiaaliryöntekijät osallistuvat oppilashuoltoon tai tulevat kertomaan työstään kouluille. Lastensuojeluilmoitus pitäisikin Tannisen mukaan kouluilla mahdollisuutena pyytää sosiaaliryöntekijä mukaan yhteistyöhön (1999, 123). Asiakkaan kannalta yhteistyö koulun ja sosiaalitoimen välillä voisi taata sen, että koululla aloitettu työ ei päättyisi vaan jatkuisi sosiaalitoimen puolella. Yhteistyö on merkityksellistä myös esim. siinä tapauksessa, kun lapsi palaa sijaishuollosta takaisin omaan kouluunsa. (Tanninen 1999, 122.)

Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on ongelmakohta, johon erilaiset yhteistyötä sosiaalitoimen ja jonkun muun toimijan välillä tutkineet tutkijat näyttävät törmäävän jatkuvasti. Hyvän huostaanoton käytäntöjä tutkimuksessaan etsinyt Peppi Saikku toteaa, että: *”lastensuojeluilmoituksen tekemiseen näyttäisi liittyvän monenlaisia odotuksia ja pelkoja”* (Saikku 1998, 56). Päivähoidon, oppilashuoltoryhmän ja äitiys- ja lastenneuvolan kokemusten mukaan, ongelmallisia olivat mm. rajan vetäminen siihen, milloin lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä, se, että ilmoittajan nimi tulee esiin ja luottamuksellinen suhde ilmoittajatahoon katkeaa. Ongelmana nähtiin myös se, kuinka sosiaalitoimisto suhtautuu ilmoituksiin. Toi-

saalta suhtautumisen nähtiin olevan liian ”kevyttä” huolta ei otettu vakavasti ja toisaalta taas oli pelko siitä, että ilmoitus aiheuttaisi välittömästi raskaitakin puuttumisia perheen tilanteeseen. Sosiaalitoimiston puolelta toivottiin varhaisempaa huolen ilmoittamista ja myös sitä, ettei sosiaalitoimistoa nähtäisi pelkkänä huostaanottoja tekevänä koneistona. (Saikku 1998, 56–57.)

Saikun (mt., 57) mukaan ”hyvä ilmoittamiskäytäntö” voisi olla sellainen, jossa ilmoitus tehdään riittävän varhaisessa vaiheessa ja sosiaalitoimisto suhtautuu siihen heti vakavasti ja ryhtyy toimiin perheen tilanteen selvittämiseksi. Saikku ei kuitenkaan anna vastauksia siihen, kuinka ilmoittamiskynnystä madallettaisiin muuten tai kuinka kaikista lastensuojeluilmoituksista saataisiin sosiaalitoimistoihin tullessaan ”samanarvoisiksi” ja toiminta lähtisi heti liikkeelle.

Myös erilaiset menettelytapakermielisyudet voivat olla yhteistyön esteenä. Menettelytapakermielisyudet on nähty jopa törmäyksinä, jotka johtuvat ammatillisten viitekehysten erilaisuudesta tai henkilöiden persoonallisiin ominaisuuksiin liittyvistä seikoista. (Kullberg-Piilola 1997, 106–107) Tarja Kullberg-Piilola (1997) tutki pro gradu- tutkielmassaan koulun ja sosiaalitoimen yhteistyötä koulupinnauksen tai ”lintsaamisen” katkaisemiseksi. Tutkielmassa yhteistyö jaettiin neljään eri tasoon. Intensiivisessä yhteistyössä koulu- ja sosiaalitoimi työskentelivät yhdessä lintsauskierteen loppumiseksi ja olivat paljon tekemisissä toistensa kanssa tiedottaen aina uusista ”käänteistä” oppilaan koulunkäynnissä. Muodollinen yhteistyö taas perustui rutiineihin, ja molemmat tahot saattoivat tehdä omalla tahollaan paljon, mutta yhteistyö oli vähäisempää. Kaihtava yhteistyö on taas Kullberg-Piilolan mukaan tila, jossa toinen osapuoli tai molemmat ovat haluttomia toimimaan yhteistyössä toistensa kanssa. Toisaalta tätä ei ole suoraan ilmoitettu, mutta elein ja viestein ilmaistaan, että yhteistyötä ei haluta tehdä. Tämä ”yhteistyömuoto” menee helposti perille; vaikka toinen haluaisikin yhteistyötä, muutaman turhan yhteenoton jälkeen toisenkin osapuolen halu yhteistyöhön tyrehtyy. Neljäs muoto on tila, jossa yhteistyötä ei syystä tai toisesta ole ollenkaan. Johtopäätöksissä Kullberg-Piilola (1997, 120–123) toteaa, että yhteistyön taso vaikuttaa selkeästi siihen, kuinka pitkään oppilas voi lintsasta jatkaa. Koulun ja sosiaalityön huono yhteistyö antaa oppilaalle mahdollisuuden pelata viranomaisten välillä.

Koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät toimivat monissa kunnissa samalla koulutuksella. Molemmat ovat sosiaalityöntekijöitä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä on kuitenkin virkamies, jonka tehtävänä on vastata lapsen edun huomioimisesta ja toteutuksesta. Lain mukaan tämä työntekijä myös vastaa lastensuojeluprosessista työparinsa kanssa. Lain mukaan työpari voi olla muukin kuin toinen lastensuojelun työntekijä. (Lastensuojelulaki 1983.) Kuinka laajasti työparityöskentelyä kuraattorin ja sosiaalityöntekijän välillä käytetään, siitä ei ole ilmeisesti tutkimustietoa. Sipilä-Lähdekorven (2004) väitöskirjassa kuraattorit olivat kuitenkin kokeneet työparityöskentelyä sosiaalitoimen kanssa olevan. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulisi olla pätevyydeltään sosiaalityöntekijä. Vaikka sosiaalitoimistoihin onkin ollut vaikeuksia saada päteviä työntekijöitä, ei ole kai suurestikaan kritisoitu sitä, että lastensuojelun työntekijä ja virkamies on pätevyydeltään sosiaalityöntekijä eikä esimerkiksi sosionomi (AMK). Koulukuraattorilla taas ei ole välttämättä nähty tarpeen olla sosiaalityöntekijän pätevyyttä. On esitetty jopa arvioita, että työn viitekehys voisi olla joku muu kuin sosiaalityö. Koulukuraattorityön perustaksi on esitetty sopivan mm. sosiaalipedagogiikan viitekehysten (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 166–167). Sipilä-Lähdekorven (2004, 109) tutkimuksen mukaan kyselylomakkeeseen vastanneista kuraattoreista 77 % oli sosiaalityöntekijän pätevyys.

7 EMPIIRISEN TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Johdannossa totesin, että työhypoteesini kiteytyy tutkielman nimessä. Oletukseni on, että koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden välillä on yhteistyötä, mutta sen laatu vaihtelee. Oletukseni on, että yhteistyö voi olla todella hyvää, yhteistä vastuun jakamista yhteisistä asiakkaista, mutta oletan, että osittain yhteistyö on myös huonoa ja tilanteita pitkittävää. Tästä työhypoteesistani käsin, mietin tutkimusongelmat, joihin etsin tällä tutkimuksellani vastauksia. Empiirisellä tutkimuksellani haluan saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaista yhteistyötä (tamperelaiset) kuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät tällä hetkellä? Miksi yhteistyötä tehdään, miksi ei, mitkä seikat yhteistyöhön vaikuttavat?
- 2) Millainen tarve yhteistyöhön on, näkevätkö työntekijät yhteistyön tarpeelliseksi?
- 3) Millaisia esteitä yhteistyölle työntekijöiden mukaan on? Entä, millaisia ovat yhteistyön mahdollisuudet? Millaisia toiveita yhteistyölle asetetaan?

7.1.1 Tamperelainen lastensuojelu ja koulun sosiaalityö tutkimuksen kenttänä

Tampereella sosiaalityön palvelut kattavat sosiaaliasemilla tehtävän perussosiaalityön, soveltamis- ja vapaaehtoistyön, yhdyskuntatyön sekä kuntouttavan työtoiminnan. Tampereella on kuusi alueellista sosiaaliasemaa, jossa toteutetaan perussosiaalityötä. Eteläisellä palvelualueella sijaitsevat Hatanpään, Hervannan ja Kaukajärven asemat, itäisellä Linnainmaan ja Tammelan asemat ja läntisellä alueella Läntinen sosiaaliasema. Sosiaaliasemilla työ jakautuu aikuissosiaalityöhön sekä lapsiperheiden parissa tehtävään lapsiperhesosiaalityöhön. Lapsiperhelinjan sosiaalityöntekijät vastaavat oman alueensa lastensuojelusta sekä lapsiperheiden toimeentulotuesta. (Tampereen kaupungin-internetsivut.)

Alueellisten sosiaaliasemien lisäksi toimii Sosiaaliasema Sarvis, jonne voi varata ajan silloin, kun hakee toimeentulotukea ensimmäistä kertaa Tampereella tai ei ole ollut toimeentulotuen asiakkaana kahteen vuoteen. Sarviksella havaittu lastensuojelun tarve siirretään asiakkaan alueen tietoon samalla, kun asiakas siirtyy alueen asiakkaaksi. Sarviksella ei siis hoideta lastensuojeluun liittyviä asioita. Tästä syystä olen jättänyt Sarviksen pois oman tutkimukseni piiristä. (Tampereen kaupungin-internetsivut.)

Sosiaaliasema Paussissa hoidetaan Tampereen sosiaalipäivystys virka-ajan ulkopuolella. Paussi antaa kiireellistä ensiapua lastensuojelu- ja perhekriisitilanteissa, ohjaa päihteiden väärinkäyttäjää ja toimii nuorten selviämisasemana viikonloppuisin. Alueen lastensuojelu ja Paussi tekevät tiivistä yhteistyötä lastensuojelun kriisitilanteissa. Myös koulukuraattorit ovat tekemisissä sosiaaliasema Paussin kanssa, mutta koska Paussista hoidetaan akuutit kriisitilanteet ja jatkotyöskentely tapahtuu alueella, olen jättänyt Paussi pois tutkimukseni piiristä. (Tampereen kaupungin-internetsivut.)

Tampereen kaupungin internetsivuja lukiessa huomaa hyvin helposti, kuinka sivujenkin kautta pyritään muuttamaan ihmisten mielikuvaa lastensuojelusta vain huostaanottoja tekemänä instanssina. Sivuilla lastensuojelun toimintaa kuvataan seuraavalla tavalla: ”Sosiaalityöntekijän ensisijaisia työskentelytapoja ovat keskustelut, ohjaus ja neuvonta - perheen kanssa etsitään yhdessä ratkaisua ongelmiin ja mietitään, mitä palveluja perhe voi käyttää. Tarvittaessa sovitaan myös avohuollon tukitoimien aloittamisesta. Suurin osa lastensuojelutyöstä on avohuoltoa. Huostaanottoon ja sijaishuoltoon ryhdytään vasta, jos lapsen hyvinvointia ei pystytä turvaamaan avohuollon keinoin.” (Tampereen kaupungin internetsivut.) Avohuollon tarpeen sosiaalityöntekijä arvioi kotikäynnin ja neuvotteluiden jälkeen. Tampereella on vuoden 2006 alusta käytetty ns. alkukartoituksen mallia, jossa lastensuojelun tarvetta selvitetään suunnitelmallisemmin ja tarkemmin tapaamalla sekä lasta että aikuista yhdessä ja erikseen. Alkukartoituksesta tehdään yhteenveto, jonka jälkeen päätetään asiakkuuden alkamisesta tai avohuollon tukitoimista jos niille on tarvetta. (Kts. esim. Karpinen 2006.)

Koulukuraattorit taas kuuluvat Kasvatus- ja opetustoimialaan, Kasvatus- ja opetuspalvelukeskuksen alle. Kasvatus- ja opetuspalvelut jakaantuvat kahteen tehtäväalueeseen: päivähoidon ja perusopetukseen. Nämä jakaantuvat edelleen omiin palvelualueisiinsa. Kasva-

tus- ja opetuspalvelukeskus vastaa omalta osaltaan palvelutuotannosta: se järjestää päivähoitoa, esiopetusta, perusopetusta sekä aamu- ja iltapäivätoimintaa. Hallinnollisesti kasvatus- ja opetuspalvelukeskus jakaantuu erityispalveluihin, kehittämisspalveluihin, opetusteknologiapalveluihin ja taloussuunnittelupalveluihin. Erityispalveluihin kuuluvat: psykososiaalinen oppilashuolto (koulukuraattorit ja koulupsykologit), koulunkäyntiavustajatoiminta, erityisopetus sekä maahanmuuttajaopetus. (Tampereen kaupungin internet-sivut.)

Perusopetuksen oppilaat sekä heidän vanhempansa ja opettajansa saavat halutessaan koulukuraattoreilta lähinnä keskusteluapua oppilaan koulunkäyntiin liittyviin pulmiin. Näitä ovat mm. oppimis- ja keskittymisvaikeudet, kaveripulmat, käytöspulmat, koulunkäynnin laiminlyönti, koulukiusaaminen, oppilaan mielenterveyteen liittyvät asiat ja akuutit koulunkäyntiin liittyvät kriisit. Koulukuraattorien ja koulupsykologien palvelut ovat luottamuksellisia ja maksuttomia. Tampereella toimi kaupungin palveluksessa 17 kuraattoria keväällä 2006. Yksi kuraattoreista on vastaava kuraattori. Koulukuraattorit työskentelevät 2-3 koulun alueella. Koulukuraattorit toimivat myös koulujen oppilashuoltoryhmien jäseninä. Vanhemmat ja oppilaat itse voivat ottaa suoraan yhteyttä oppilaan oman koulun koulukuraattoriin ja varata ajan. (Tampereen kaupungin internet-sivut.)

7.1.2 Kehittävä työntutkimus

Pro gradu- tutkielmani on laadullista tutkimusta. Ensinnäkin laadullinen tutkimus sopii hyvin tutkimusongelmiini; laadullisen tutkimuksen avulla on mahdollista saada niihin vastauksia. En pyri tutkielmallani mihinkään suureen yleistettävyyteen, vaan tässä riittää se, että saan selville asioita tamperelaisesta yhteistyöstä. Toisaalta yhteistyön ongelmat ja mahdollisuudet tulevat luultavasti olemaan jonkin verran myös yleistettävissä muualle. Käytännön kokemuksesta tiedän sen, että yhteistyömuodot vaihtelevat paljon kaupungin sisällä, joten ne ovat luultavasti hyvin erilaisia eri puolilla Suomea. Katson kuitenkin, että tamperelaisesta yhteistyöstä saamani tulokset ovat yleistettävissä muuallekin, sillä yhteistyön onnistuminen ja ongelmat liittyvät luultavasti tiettyihin koko Suomessa samana pysyviin seikkoihin, eikä vain tamperelaisten omiin esteisiin tai mahdollisuuksiin toteuttaa yhteistyötä.

Alun perin ajattelin tutkimukseni olevan jonkinlainen tapaustutkimus. Tapaustutkimus on käsitteenä niin laaja, että sen alle mahtuu monenlaistakin tutkimusta ja suuri osa opinnäytteistä on jonkinlaista tapaustutkimusta (Pohjola 1993, 267). Tapaustutkimuksen perusteisiin tutustuessani huomasin sen kuitenkin olevan monin kohdin omaan tutkimukseen sopimaton. Paremmin kuin yleinen tapaustutkimus sopii tutkimukseni pohjaksi mielestäni kehittävän työntutkimuksen metodologiset ideat. Lähdinkin tutustumaan ja miettimään koulun sosiaalityötä ja lastensuojelua kehittävän työntutkimuksen näkökulmasta.

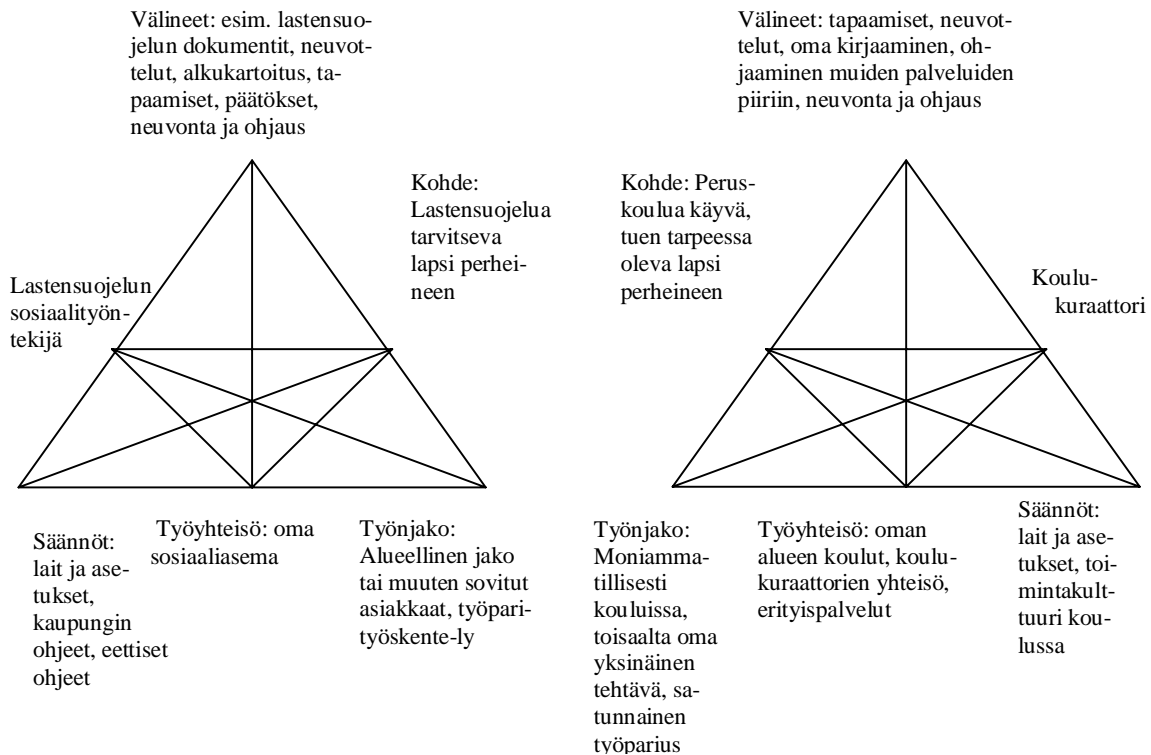
Kehittävän työntutkimuksen juuret ovat 1970-luvun lopun toiminnan teoriassa. Yhteiskuntatieteille ja käyttäytymistieteille on ollut tyypillistä yksilön tarkasteleminen sisäisten mekanismiensä ohjaamana ja toisaalta yhteiskuntaa omana rakenteenaan, johon ihmisen toiminnalla on vain vähän suoranaista vaikutusta. Toiminta on nähty näiden kahden, yksilön ja yhteisön, yhdistäjänä. Yksilön teot nähdään kollektiivisessa toimintajärjestelmissä muotoutuvana ja toisaalta myös toimintajärjestelmää itseään muovaavana toimintana. Kehittävä työntutkimus on yksi toiminnan teorian erityisistä muodoista ja sovellutuksista. Suomessa kehittävä työn tutkimus on saavuttanut suosiota eri tieteenalojen parissa 1980-luvulta lähtien. (Engeström 1995, 11.)

Kehittävä työn tutkimus on osallistavaa tutkimusta. Tutkija on yleensä yhdessä tutkittavien kanssa tekemässä tutkimusta. Käytännössä tutkijan osa voi olla informantti, toisaalta taas työntekijät voivat itse olla tekemässä tutkimusta ja suunnittelemassa uusia malleja ja ideoita. Kehittävälle työntutkimukselle on ominaista myös refleksiivisyys ja reflektiivinen työote. Yrjö Engeström on käyttänyt kehittävässä työntutkimuksessa käsitettä ”peili”. Peili on konkreettinen tieto ja aineisto työn ongelmista, ristiriidoista ja jännitteistä. Peilin avulla työntekijöiden on mahdollista eritellä ja arvioida työtapojaan. Samanaikaisesti tulisi muodostaa hypoteettinen malli työn ristiriidoista ja kehitysvaiheista. Reflektiivisyys on kehittävässä työntutkimuksessa myös sitä, että tutkija itse saa palautetta tekemistään ratkaisuksista. (Engeström 1995, 126.)

Omassa tutkielmassani on keskeistä yhteistyö ja yhteistoiminta kahden eri organisaation välillä. Tällä tavalla toisiinsa kytkeytyneet yhteiskunnan osa-alueet voidaan nähdä dynaamisena verkkona, jossa on keskustoimintaa ja naapuritoimintaa. Tutkielmassani keskeistä verkon keskustoimintaa on lastensuojelutyö, jota tekevät niin kuraattorit kuin sosiaalityön-

tekijät lastensuojelussa. Kohdetoiminta on peruskouluissa olevat lapset ja heidän elämänsä, nimenomaan koulunkäynnin tukemisen ja lastensuojelullisten näkökohtien kannalta.

Vuorovaikutus voidaan nähdä myös toimintajärjestelmäparina.. Kehittävän työntutkimuksen metodologiassa toiminnan osatekijöiden väliset ristiriidat nähdään toiminnan kehityksen liikkeellepanevana ja sitä eteenpäin vievänä voimana. (Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö 2006.) Tässä tutkielmassa näen koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn saman suuremman kokonaisuuden osatekijöinä. Tämä suurempi kokonaisuus on lapsiperheiden palvelujärjestelmässä erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä kanssa toimiminen. Tällä alueella kohtaavat koulun sosiaalityö ja lastensuojelu. Alla on hahmotelmani alueellisen lastensuojelun ja koulun sosiaalityön toimintajärjestelmäpareista.

Kuvio 3. Lastensuojelu ja koulun sosiaalityö toimintajärjestelmäpareina

Tässä vierekkäisillä osatekijöillä on periaatteessa sama tehtävä; erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä tukeminen. Kuitenkin näitä toimintajärjestelmäpareja verrattaessa huomataan jo selkeitä eroja esimerkiksi verrattaessa välineitä: koulukuraattorin väli-

neisiin ei kuulu päätökset, mikä tekee siitä erilaisen suhteessa lastensuojeluun, jossa päätökset ovat osa työvälineitä. Samoin verrattaessa esimerkiksi työn kohdetta; lastensuojelussa työn kohteena on lastensuojelua tarvitseva lapsi, koulukuraattorien työn kohteena taas on ylipäättään peruskoulua käyvä lapsi, jolla on erityisentuen tarve. Nämä eroavaisuudet toimintajärjestelmäpareissa tekevät jo omat haasteensa yhteistyöhön. Toisaalta juuri osatekijöiden väliset ristiriidat ovat kehittävän työntutkimuksen mukaan niitä liikkeelle panevia voimia, joiden kautta kehitystä syntyy. Erilaiset laadulliset muutokset johtuvat ristiriitojen ratkaisemisesta ja sen myötä syntyvistä uusista toimintamuodoista. Kehittävässä työntutkimuksessa muutoksen ja kehityksen tarkastelu voi johtaa uusien työvälineiden ja toimintamallien syntymiseen. Tyypillisesti tutkimukseen osallistuvat henkilöt analysoivat itse omaa toimintaansa, jolla motivoidaan heitä itse kehittämään uusia ratkaisuja sekä pohtimaan työtään. Omassa tutkielmassani en pysty tekemään oikeaoppista luotausta entisen toiminnan (yhteistyön) ja nykyisen toiminnan välillä. Tulen kuitenkin kysymään työntekijöiltä jonkun tietyn aikavälin yhteistyöstä ja samalla luotaamaan katseen tulevaisuuteen; mitä yhteistyö voisi olla. (Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö 2006.)

Tätä tutkielmaa tehdessäni tein samanaikaisesti töitä lähinnä lastensuojelussa. Käytin kehittävän työntutkimuksen ideaa omassa tutkielmassa ja työssäni; yritin omassa työssäni nähdä käytännön tilanteita, joissa yhteistyötä tehtiin. Tällä tavoin olin omalta osaltani niin tutkija kuin myös tavallaan osa tutkittavaa ilmiötä. En tiedä, kuinka paljon tämä tilanne vaikutti tutkimustuloksiini, mutta tiedän, että ollessani työssä ja tutkija, toin esiin aivan eri tavalla tutkimaani ilmiötä, kuin tutkija, joka olisi vain silloin tällöin tullut käymään tutkimuksessa mukana olleessa työyhteisössä.

Tehdessäni tutkimusta haastoin työntekijät itse miettimään omaa yhteistyötään, sen pulmia ja hidasteita. Kyselylomakkeen kysymyksissä ja haastatteluissa toivon vastaajilta myös omia ehdotuksia siihen, miten yhteistyötä voidaan parantaa. Tällä tavoin toivoin saavani paitsi materiaalia omaan tutkimukseeni myös heräteltyä ihmisiä toimimaan muutoksen ja paremman yhteistyön puolesta.

7.2 Tutkimusaineistot ja aineistojen kerääminen

Tutkimusaineiston hankintamenetelmiä on tutkielmassani kaksi. Ensimmäinen menetelmä on kyselykaavake, jossa avoimilla kysymyksillä ja valmiilla vastausvaihtoehdoilla kartoitan yhteistyötä yleisesti niin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä kuin myös koulukuraattoreilta. Kyselylomakkeen käytön tarkoituksena on saada melko suurelta joukolta yleistä tietoa tämän hetken yhteistyöstä, sen esteistä, mahdollisuuksista ja yhteistyöhön vaikuttavista seikoista. Avoimilla kysymyksillä yritin houkutella henkilöitä kertomaan omakohtaisia kokemuksiaan yhteistyöstä. Kyselylomakkeen tietojen avulla oli mahdollista yrittää luoda yleinen käsitys yhteistyöstä. Kyselylomakkeiden ”anti” on tutkimukseni runko.

Valitsin toiseksi tutkimusaineiston hankintamenetelmäksi teemahaastattelun. Koen teemahaastattelun menetelmäksi, jolla kyseisiin tutkimusongelmiin saisi vastauksen. Kyseeseen ovat työntekijöiden omat näkemykset yhteistyöstä. Teemahaastattelu on luonteeltaan puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastattelussa valitaan tiettyjä teemoja, joista keskustellaan. Haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan yleisten teemojen varassa. Teemahaastattelussa haastattelijä pääsee osittain irti tutkijan roolista ja tilanteesta muodostuu tiettyihin teemoihin keskittyvä keskustelu haastattelijan ja haastateltavan välillä. Teemahaastattelu antaa tilaa ihmisten omille tulkinnoille ja merkityksille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Teemahaastattelun teemat muotoutuivat yhteistyön ympärille.

Tutkimuksessani käytän ns. metodista triangulaatiota, sillä käytän kahta eri aineiston hankintamenetelmää. Käyttämällä kahta eri tutkimusmenetelmää saadaan enemmän ja kattavammin tietoa tutkittavasta asiasta ja voidaan vertailla eri menetelmillä saatujen tulosten yhtäläisyyksiä ja eroja (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 68).

7.2.1 Kyselylomake

Kyselylomakkeeni sisältää 24 eri kysymystä. Kyselylomakkeessa on seitsemän sivua, ja liitin siihen saatekirjeen ja ohjeet vastaamiseen (ks liitteet 1 ja 2.) Pääsääntöisesti kysymykset olivat samat koulukuraattoreille ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöille, muokkasin niitä kuitenkin molemmille sopivimmiksi. Ensimmäiset seitsemän kysymystä ovat ns. taustaky-

symyksiä, joiden avulla halusin saada selville mm. työntekijöiden työkokemuksen tai koulutuksen, joilla ajattelin olevan merkitystä yhteistyön kannalta. Näihin taustakysymyksiin otin mallin Pirkko Sipilä-Lähdekorven (2004, 207) kyselylomakkeesta, jossa taustakysymykset vaikuttivat toimivilta ja selkeiltä. Kysymyksestä numero kahdeksan eteenpäin kysymykset koskevat yhteistyötä. Nämä kysymykset olen tehnyt itse tutkimusongelmien ja myös oman käytännön työkokemukseni pohjalta. Kyselylomakkeeni sisältää sekä avoimia kysymyksiä, että mekaanisesti vain ympyröitäviä vastattavia. Tähän valintaan oli syynä se, että osaan kysymyksistä oli helppo saada valmiita vaihtoehtoja, enkä näiden osalta nähnyt sitä mahdollisuutta, että olisin rajannut liikaa vastaajien vaihtoehtoja. Kysymysten määrää en ennalta suunnitellut vaan se muotoutui tämän laajuiseksi.

Lähetin kaikille tamperelaisille lastensuojelun/lapsiperhelinjan sosiaalityöntekijöille kysymykset sähköpostina. Tätä edelsi se, että sähköpostitse kysyin sosiaaliasemien johtavilta sosiaalityöntekijöiltä, kuinka he toivoivat minun toimittavan kyselyn. Yhtä lukuun ottamatta kaikki toivoivat saavansa kyselyn ensin itselleen ja he lupasivat jakaa kyselyn alaisilleen. Yhden sosiaaliaseman kohdalla lähetin kyselyt suoraan sosiaalityöntekijöille. Samalla kun sovin kyselyn lähettämistä, kysyin tarkkaa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden määrää asemittain. Vastausten mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä on 34. Heille kaikille lähetettiin kyselylomake joko suoraan minulta tai sitten johtavan sosiaalityöntekijänsä kautta. Johtavien sosiaalityöntekijöiden puoleen kääntyminen oli järkevää. Monet heistä kommentoivat lomakettani jollakin tavalla ja sain myös tietää, että osa johtavista sosiaalityöntekijöistä kehotti alaisiaan vastaamaan kyselyyn, sillä monet näkivät aiheeni tärkeänä. Toisaalta ongelmaksi muodostui se, että en voinut olla varma, laittoivatko johtavat sosiaalityöntekijät kyselylomakettani eteenpäin.

Päädyin lähettämään kyselylomakkeen sähköpostilla muutamastakin syystä. Ensinnäkin se oli ajallisesti ja taloudellisesti minulle helpompaa. Toisaalta mietin myös sitä, että vastaajien on helpompaa vastata kyselyyn tietokoneen avulla kuin käsin. Annoin vastaajille myös mahdollisuuden palauttaa kyselylomakkeen sähköpostin liitetiedostona minulle. Päätin käyttää tätä mahdollisuutta, sillä mielestäni kyselylomake ei sisältänyt sellaisia tietoja, jotka olisivat estäneet vastaamisen sähköpostilla. Tässä tuli kuitenkin eteen pulma vastaamisesta anonymisti, ilman nimeä. Jos lomake palautetaan minulle, näen sähköpostista vastaajan nimen. Arvelin ennakkoon, että osaa tämä nimellä vastaaminen ei haittaisi. Yllättävää kyl-

lä, kukaan ei vastannut kyselyyni sähköpostilla. Syytä tähän en tiedä. Voi olla, että se tuntui kuitenkin teknisesti hankalalta. Myös halu vastata anonyymisti voi olla syynä. Kyselyloma oli toki mahdollista täyttää ja tulostaa tai tulostaa ja kirjoittaa käsin ja postittaa tavalliseen tapaan.

Koulukuraattoreille lähetin kyselylomakkeen postissa samaan aikaan kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Päädyin tähän menettelytapaan puhuttuani asiasta vastaavan koulukuraattorin kanssa. Hän epäili vastausprosentin jäävän pieneksi, jos koulukuraattorit joutuvat itse avaamaan kyselyn sähköpostistaan, tulostamaan sen sekä myös lähettämään. Koulukuraattorien työtilat sekä tietokoneen käyttömahdollisuuden osittainen puute joillain kouluilla saivat minut päättämään lähettämään kyselyt koulukuraattoreille postitse. Lähetin 17 kyselylomaketta suoraan kouluille, jossa kuraattorit työskentelivät. Yhteystiedot sain Tampereen kaupungin internetsivuilta sekä vastaavalta koulukuraattorilta. Vastausaikaa jäi vastaajille kolme viikkoa. Vastausajan jätin pitkäksi sen takia, että sekä koulujen hiihtolomat että monien työntekijöiden talvilomat sattuivat tähän ajankohtaan ja halusin kaikilla olevan aikaa vastata kyselyyn, vaikka olisi viikon pois töistä kokonaan.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osalta vastausten saaminen osoittautui todella hankalaksi. En saanut ensimmäisellä kerralla kuin muutaman vastauksen. Laitoin uuden muistutuksen taas sähköpostilla johtavien sosiaalityöntekijöiden kautta. Tämä poiki taas muutaman vastauksen. Lopulta lähetin valmiita kyselylomakkeita sisäisessä postissa eri sosiaaliasemille. Samaan aikaan työskentelin sosiaaliasemalla lastensuojelun sosiaalityöntekijänä ja käytin myös työssä saamiani henkilökohtaisia suhteita kyselystä tiedottamiseen. Suureksi pettymyksekseni en saanut lastensuojelun sosiaalityöntekijöiltä kuin yhdeksän vastausta. Arvioni mukaan kyselyni sai 34 työntekijää. Tämä tekee vastausprosentista alhaisen, vain 26,5 %. Tämä oli minulle suuri pettymys. En kuitenkaan muistutuskiirroksista huolimatta saanut enää lisää vastauksia.

Pettymyksestä toivuttuani lähdin pohtimaan sitä, mitä vastausprosentti kertoo minulle. Ensimmäinenkin se kertoo sen, että pelkillä kyselylomakkeilla saamani tieto ei ole välttämättä luotettavaa. Yritin kuitenkin nähdä asiaa hieman laajemmastakin perspektiivistä. Olen jatkuvasti saanut ”kentältä” kiinnostuneita kommentteja tutkielmani aiheesta sekä palautetta, että tutkimusaihe on mielenkiintoinen. Miksi ihmiset eivät kuitenkaan vastanneet? Yksi syy voi

olla, että koulukuraattorit ovat yksi yhteistyötaho muiden joukossa, eikä heidän roolinsa ole välttämättä kaikille lastensuojelun sosiaalityöntekijöille mitenkään erityinen. Yhteistyö ja yhteistyön tarve saattaa olla isompi juuri kuraattoreilla, jotka vastasivatkin kyselyyni aivan mukavalla prosentilla. Näiden lisäksi ymmärrystäni paransi oma työskentelyni gradun teon aikana tamperelaisella sosiaaliasemalla. Työmäärä, kiire ja erilaiset työhön liittyvät paineet näyttäytyvät tällä hetkellä työelämässä hyvin selvästi. Työskennellessäni itse tehden kymmentuntisia työpäiviä, juoksennellen neuvottelusta toiseen ja aina hankalammiksi käyvissä asiakastilanteissa luovien, voin todeta, etten itsekään olisi vastannut kyselyyni. Valitettavasti voin todeta, että huomasin itsekin, ettei oman työn kehittämiseksi tai uusien ideoiden esittämisellä jää aikaa eikä voimia tämän hetken lastensuojelutyössä. Voi olla, että osa työpaineesta johtui omasta kokemattomuudestani, mutta havaitsin saman jo useita vuosia työtä tehneissä työtovereissani.

Koulukuraattorien osalta lähetin kyselylomakkeen 17 koulukuraattorille. Päädyin sisällyttämään tutkielmani vain peruskouluissa työskentelevät koulukuraattorit. Myös ammatillisissa oppilaitoksissa on kuraattoreita, mutta ajattelin että heidän työnsä ja yhteistyö lastensuojelun kanssa olisi erilaista, koska suuri osa oppilaista, joiden kanssa he työskentelevät, lähestyy jo aikuisikä. Sain vastauksen 13 kuraattorilta. Näin vastausprosentti oli 76,5 %. Koulukuraattoreillekin laitoin kaksi muistutusta. Nämä muistutukset laitoin koulukuraattoreille suoraan sähköpostin välityksellä. Sähköposti liitetiedostossa laitoin myös kyselylomakkeen, jos postissa mennyt oli jo hukkunut. Miksi koulukuraattorien vastausprosentti oli näin hyvä? Varmasti se, että kyselylomake tuli suoraan kouluille jokaisen omalla nimellä ja paperiversiona, selittää tulosta osaltaan. Toisaalta vastauksista käy hyvin selvästi ilmi se, että kuraattoreiden tärkein yksittäinen yhteistyötaho on lastensuojelu ja yhteistyön kehittämisestä ollaan kiinnostuneita.

Mietin itse paljon sitä, mitä saan irti kyselylomakkeen avulla. Klaus Mäkelä (1990, 50.) on todennut, että ”lomakekysely ei ole sinällään tylsää ja virkavaltaisempi kuin syvähaastattelu ja lomakevastaukset ovat yhtä totta tai epätotta kuin sisimmän purkaminen. Lomakekysymyksen tulee olla merkityksisällöltään tarkka ja ymmärrettävä.” Itsekin uskoin tähän. Sain yllättävän paljon tietoa ja informaatioita lomakkeista. Hirsjärvi & Hurme (2000, 191) näkevät kyselylomakkeiden puutteena sen, että sitä käytettäessä ei ole varmuutta, kuinka tosissaan vastaajat ovat tai kuinka hyvin he ovat perehtyneet aihealueeseen. Omassa kyse-

lyssäni näistä tuskin tarvitsee murehtia; ne, jotka vaivautuivat vastaamaan, olivat vastanneet perinpohjaisesti ja ammattinsa puolesta myös tunsivat aihepiiriin. Kyselylomakkeisiin oli vastattu hyvin, en joutunut hylkäämään yhtään vastausta epäselvyyksien takia. Lisäksi Hirsjärvi ja Hurme (mt., 191) huomauttavat, että ongelmaksi saattaa muodostua hyvän lomakkeen aikaansaaminen sekä onnistuneiden vastausvaihtoehtojen laadinta. Tämän huomioiden käytin lomakekysymysten tarkkuuteen aikaa ja vaivaa. Testasin myös lomaketta ennen käyttöä ja pyysin siitä arviota aihepiiriä tuntevilta henkilöiltä. Viimeiseksi ”sudenkuopaksi” Hirsjärvi ja Hurme (2000, 191) mainitsevat kadon. Tässä tapauksessa se nimenomaan osoitautui tutkimukseni suureksi puutteeksi. Se oli kuitenkin seikka, johon pyrin vaikuttamaan haastatteluiden avulla ja saamaan sitä kautta tietoa, jonka perusteella pystyi parantamaan tutkimukseni luotettavuutta.

7.2.2 Teemahaastattelut

Kyselylomakkeen lopussa kysyin vastaajien kiinnostusta osallistua myös haastatteluun. Sain halukkaita haastateltavia kuraattoreista enemmän kuin oli tarve haastatella. Sen sijaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden osalta haastateltavia oli vaikeampi löytää. Kuraattorien osalta valitsin haastatteluun neljä kuraattoria. Käytin tässä ensimmäisenä kriteerinä halukkuutta haastatteluun. Toisena asiana oli kyselylomakkeesta saatujen ennakkotietojen kiinnostavuus. Jos jo kyselylomakkeesta näkyi selkeästi joku kiinnostava näkökanta, pyysin henkilöä haastatteluun. Kuraattorien haastattelut toteutin huhtikuun 2006 aikana. Haastatelin kuraattoreita heidän kouluillaan tai sitten muualla sijaitsevassa yhteisessä työtilassa. Haastattelujen kesto oli 45 minuutista aina 75 minuuttiin. Kuraattoreista valikoitui haastatteluun yksi nuori juuri uransa aloittanut kuraattori, yksi pitkän linjan kuraattori ja kaksi valikoin työuransa pituuden mukaan näiden väliltä. Myös yhteistyön määrä ja tyytyväisyys yhteistyöhön jakautui. Osalla yhteistyötä oli paljon, toisilla vähemmän ja tyytyväisyys yhteistyöhön vaihteli erityisen tyytyväisestä tyytymättömyyteen. Voisi siis ajatella, että käytin ”maksimaalisen erilaisuuden tekniikkaa” ja pyrin haastattelujen avulla löytämään mahdollisimman erilaisia näkökantoja.

Sosiaalityöntekijöiden osalta en voinut tehdä samanlaista valintaa. Sosiaalityöntekijöistä osan valitsin heidän ilmaisemansa kiinnostuksen perusteella. Osaa pyysin haastatteluihin

henkilökohtaisesti. Nämä henkilöt olivat sellaisia, joilla tiesin olevan kokemusta ja näkemystä niin lastensuojelusta kuin myös yhteistyöstä. Haastateltavia lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä oli myös neljä. Haastattelut olivat kestoaltaan samanmittaisia kuin kuraattorienkin ja ne nauhoitettiin sosiaaliasemilla huhtikuun ja kesäkuun 2006 välisenä aikana. Haastateltavien työura vaihteli lyhyestä sijaisuudesta useiden vuosien viranhoitoon. Lastensuojelun osalta en kuitenkaan voinut käyttää samanlaista ”maksimaalisen erilaisuuden tekniikkaa” kuin koulukuraattorien kohdalla. Tämä johtui halukkaiden sosiaalityöntekijöiden vähydestä ja toisaalta kyselylomakkeista ei välittynyt samanlaisia selkeitä tyytyväisyyttä yhteistyöhön näkökulmia kuin kuraattoreilla.

Haastattelun tukena käytin teemahaastattelurunkoa (ks liite 3). Haastatteluissa käytin samaa runkoa niin koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa ja mielestäni teemahaastattelurunko toimi hyvin. Olin muodostanut teemahaastattelun rungoksi seuraavat teemat: yhteistyöstä, yhteydenotto, prosessissa toiminen, yhteistyön ongelmat, yhteistyön onnistuminen ja tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet. Jokaisessa haastattelussa käytiin nämä teemat läpi, vaikkakin niiden alla kysymykset ja keskustelut vaihtelivat.

Haastattelujen edetessä huomasin, että haastattelut eivät enää tuoneet minulle mitään uutta, merkittävää tai erityisen kiinnostavaa tietoa. Minulla oli jo tietty määrä erilaista tietoa lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyöstä pohjautuen keräämiini lomakkeisiin. Ensimmäiset haastattelut toivat kiinnostavaa lisä tietoa, mutta haastatteluiden edetessä huomasin, että ne oivat esiin yhä uudestaan samoja asioita. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tällaista kutsutaan saturaatioiksi, kylläntymiseksi. Tämän tapahtuessa voidaan olettaa, että aineistoa on sopiva tai riittävä määrä tuomaan esiin teoreettisesti riittävän tuloksien. Lopulta käytinkin kahdeksasta haastattelusta kuutta. Haastatteluiden jälkeen purin haastattelut nauhalta. Kirjoitin nauhan puhtaaksi sanatarkasti, mutta muita merkkejä en puhtaaksi kirjoituksessa käyttänyt. Puhtaaksikirjoitettuna tekstiä yhdestä haastattelusta syntyi 10–21 sivun välillä.

7.3 Tutkimusaineistojen analysointi

Käyn läpi tutkimustulokseni edellä mainitsemiä teemojen avulla. Sijoitan teemojen alle niin kyselylomakkeista kuin myös haastatteluista saamiani tuloksia ja niiden analyysia. Teemat ovat haastattelurungon teemat ja niiden alle olen koonnut myös kyselylomakkeiden vastauksia. Kyselylomakkeesta yhdistän joitakin kysymyksiä yhteen saman teeman alle, sillä ko. teemat eivät näy niin selkeästi kyselylomakkeista. Tuloksia läpikäydessäni kerron, mitkä kysymykset olen sijoittanut teemojen alle.

Analyysiä tein ensin kyselylomakkeista. Sisällön analyysin helpottamiseksi laitoin kyselylomakkeesta saadut vastaukset taulukkoon, jolloin niitä oli helpompi verrata. Tässä vaiheessa jo jouduin tekemään tiettyä tiivistystä, jotta vastausten olennainen sisältö säästyisi, mutta vastaukset olisivat taulukkoon mahdutettavia. Toisaalta monien vastausten laittaminen taulukon muotoon oli helppoa valmiiden vastausvaihtoehtojen takia. En hukannut vastaajien kirjoittamia vapaita vastauksia, sillä sijoitin ne samalla tavoin taulukkoon kuin valmiit vastausvaihtoehdotkin. Kyselylomakkeiden yhteenvedon tekeminen lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä erikseen ja koulukuraattoreista erikseen oli melkoinen työ, mutta se myös palkitsi. Kun kaikki vastaukset olivat koottuina yhteen vierekkäin, sain yhdellä vilkaisulla käsityksen siitä, miten yksittäiseen kysymykseen olivat vastanneet kuraattorit ja kuinka lastensuojelun sosiaalityöntekijät.

Haastattelut luokittelin teemojen tai luokkien alle. Litteroidut haastattelut kävin läpi useaan kertaan ja kokosin aina saman teeman/luokan alle kuuluvat haastattelun osat teemojen alle. Sen jälkeen tarkastelin näitä vastauksia niin erikseen kuin yhdessäkin sekä vertasin niitä samojen teemojen alle keräämiini kyselylomakkeen vastauksiin. Analyysimenetelmäni on sisällön analyysi. Sisällön analyysissä on tarkoitus saada aineisto tiiviimpään muotoon, mutta kuitenkin niin ettei oleellinen sisältö ja vastausten informaatio katoa. Tiivistyksen avulla voidaan aineisto saada sellaiseen muotoon, joista on mahdollista tehdä johtopäätöksiä. (Hirsjärvi & Hurme 1995.)

Sisällön analyysin menetelmät ovat tyypittely, luokittelu ja valitsemani teemoittelu. Teemoittelussa aineistosta etsitään siitä esiin nousevia piirteitä, jotka toistuvat useamman haas-

tateltavan vastauksissa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 173.) Toisaalta omaa teemoitteluani ohjasi myös jo teemahaastattelua tehdessäni rajaamani aihealueet. En silti rajannut pois mitään teemoja, vaan olin avoin myös uusille, haastattelussa itsestään esiin nouseville teemoille. Näitä nousikin esiin. En kuitenkaan nähnyt tarpeelliseksi antaa tutkimuksen viedä mihin suuntaan tahansa; pitäydyin itse määrittelemissäni teemoissa. Teemat ohjasivat minua läpi tutkimuksen; niihin teemoihin pohjautui niin kyselylomake kuin haastattelurunko. Teemoista pidin tiukasti kiinni myös siitä syystä, että näistä teemoista kumpusivat alun perin myös tutkimuskysymykset. Teemoista kiinni pitämällä sain myös vastauksia niihin kysymyksiini, joita aineistolle esitin. Samoin pidin sisältöä analysoidessani ja sisältöä teemoitellessani kiinni esittämistäni hypoteeseista. Kumpaan suuntaan aineisto minua tutkijana vei; onko yhteistyö vaikeaa viivytystaistelua vai voittoa vastuunjako. Olin koko ajan kiinnostunut myös siitä, olivatko hypoteesini liian yksioikoisia ja mustavalkoisia, oliko yhteistyö sittenkin jotain näiden välistä tai aivan muuta. Tämä aineiston peilaus omiin hypoteeseihini olivat keskeisellä sijalla aineiston analyysissä.

Aineistoa tulisi arvioida ainakin neljästä näkökulmasta: aineiston merkittävyys ja paikka yhteiskunnassa, aineiston riittävyys, analyysin kattavuus ja analyysin arvioitavuus ja toistettavuus. (Mäkelä 1990, 47–48.) Aineiston merkittävyydestä ja paikasta yhteiskunnassa voisin todeta sen, että koulukuraattoreiden työtä on tutkittu toistaiseksi Suomessa melko vähän (Sipilä-Lähdekorpi 2004). En ole myöskään törmännyt tutkimukseen, jossa olisi selkeästi tutkittu koulukuraattoreita lastensuojelutyön näkökulmasta, kuten itse olen tehnyt. Mielestäni oman tutkielmani vahvuus on siinä, että se kiinnittyy juuri tämän hetken tilanteeseen; lastensuojelutyön muutokseen; uuteen, tulevaan lastensuojelulakiin ja sitä kautta uuteen tarpeeseen tehdä entistä enemmän yhteistyötä. Aineiston riittävyyteen olen ottanut kantaa jo edellä. Analyysin kattavuudesta, arvioitavuudesta tai toistettavuudesta voivat taas parhaan arvion antaa tämän tutkielman lukijat. Seuraavassa luvussa esittelen tutkimukseni tulokset. Olen käyttänyt runsaasti otteita niin haastatteluista kuin myös kyselylomakkeista. Tätä kautta toivon lukijoiden voivan itse arvioida analyysin kattavuutta ja toistettavuutta.

Käsittelen molempia aineistoja ikään kuin vierekkäin. Tämä oli olennainen osa analyysiäni. Molemmat aineistot ikään kuin keskustelivat keskenään. Mikäli toinen aineisto näytti joltavan johonkin tulkintaan, tutkin tarkemmin, mitä toinen aineisto tästä kertoo. Kahdesta eri aineistosta sain tukea tulkinnoilleni aivan eri tavalla kuin esimerkiksi pelkät haastattelut

olisivat kertoneet. Kiinnostavaa oli, että aineistoista ei löytynyt ristiriitaisuuksia; ne kertoivat ainakin minulle tutkijana samaa tulosta.

Pohdin vielä hetken ennen tulosten esittelyä tulosten luotettavuutta. Mielestäni kaksi eri aineistoa antaa luotettavampia tuloksia kuin yksi. Kuten aiemmin kerroin, eivät haastattelut enää tuoneet uusia ajatuksia tutkittavasta ilmiöstä. Tähän perustan ainakin osaltaan sen, että aineistoni oli riittävä ja analyysini pohjautuu riittävään aineistoon. Analyysi on toki tulkin-
taa ja siihen vaikuttaa paljon tutkija. Olen miettinytkin erityisesti omaa paikkaani tutkijana. Se, että olen koko ajan työskennellyt pääasiassa lastensuojelussa tutkimuksen tekoaikana, saattaa olla myös riskitekijä analyysin luotettavuuden suhteen. Ollessani ”samassa sopassa” kuin tutkittavani, olen voinut olla sokea joillekin asioille ja tulkinnoille. Olen voinut hyvin-
kin katsoa tutkimustani jollakin tavalla lastensuojelun silmälasien läpi ja ymmärtää ehkä enemmän lastensuojelun näkökulmaa yhteistyöhön tai sitten olen ollut lastensuojelun toi-
minnalle erityisen kriittinen. Minun täytyy myös myöntää, että tunnen työni takia melko paljon tutkimukseen osallistuneita työntekijöitä henkilökohtaisesti. Olen kuitenkin pyrkinyt katsomaan tutkimustuloksia puolueettoman tutkijan näkökulmasta. Toisaalta se, että tunnen ja tiedän tutkimuskohteeni ja tutkimukseeni osallistuneita ihmisiä, tunnen vielä enemmän vastuuta siitä, että minun pitää kertoa rehellisesti se, mitä haastatteluissa ja kyselylomak-
keissa sanottiin.

Otan tuloksien esittelyn tueksi otteita niin haastatteluista, kuin kyselylomakkeista. Olen haastatteluissa merkannut itseni haastattelijaksi (H) ja haastateltavan koulukuraattorin KK ja lisäksi numerolla 1-3, joka erottaa haastateltavat kuraattorit. Lastensuojelun sosiaalityön-
tekijän olen haastatteluissa merkinnyt LS ja numerolla 1-3. Kyselylomakkeissa kouluku-
raattorit on merkitty kk sekä numerolla ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä ls ja numerolla. Vastaajat on ”koodattu” sattumanvaraisesti, joten haastatteleman lastensuojelun sosiaali-
työntekijä LS3 ei ole kyselylomakkeeseen vastannut ls3.

8 TUTKIMUSTULOKSET

8.1 Kuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden taustatiedot

Kyselylomakkeessa kysyin taustatietoja seitsemän ensimmäisen kysymyksen verran. Näiden kysymysten avulla ja niitä analysoimalla on mahdollista tarkastella lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä ja koulukuraattoreita omina joukkoinaan. Vastanneista kuraattoreista 11 oli naisia ja kaksi vastaajaa oli miehiä. Kuraattorien keski-ikä oli 40 vuotta (keski-arvo.). Suurimmalla osalla vastaajista oli yhteiskuntatieteiden maisterin koulutus, johon sisältyi sosiaalityön opintoja. Joillakin tutkinto oli vielä kesken ja joidenkin osalta tutkinto oli joku muu kuin yhteiskuntatieteiden maisteri. Vastaajista kolme työskenteli sijaisena ja loput olivat toimessa. Vastaajien työuran pituus vaihteli aina muutamasta kuukaudesta yli kymmeneen, jopa kahteenkymmeneen vuoteen. Vastaajien keskiarvo koulukuraattorina toimimisessa oli 5 vuotta ja 7 kuukautta, mutta kuten aiemmin todettu työuran pituus koulukuraattorina vaihteli suuresti.

Nuorimmat, niin ikänsä kuin työuransakin suhteen, eivät olleet useinkaan hankkineet lisäkoulutusta. Pidempään kuraattorina toimineet olivat hankkineet monipuolista lisäkoulutusta. Usein lisäkoulutus tarkoitti koulun sosiaalityön asiantuntijakoulutusta (viisi vastaajaa). Lisäksi koulutusta oli hankittu mm. erilaisista menetelmistä (perhetyö, verkostotyö, ryhmätyö, draama, NLP). Vastaajat olivat käyneet myös erilaisia muita pidempiä koulutuksia, kuten työnohjaajakoulutus tai perheneuvolan sosiaalityöntekijän koulutus. Kolmestatoista vastaajasta yhdeksän oli toiminut sosiaaliasemalla sosiaalityöntekijänä. Tämä on sinänsä mielenkiintoista, sillä tällöin voisi ajatella, että monilla olisi tietoa ja ymmärrystä sosiaaliasemien arjesta ja työtavoista, millä voisi taas olla merkitystä yhteistyön sujuvuuden kannalta. Lisäksi kaikki olivat olleet myös muissa sosiaalialan tehtävissä kuin ainoastaan koulukuraattorin tehtävissä, yleensä työtä oli tehty lastensuojelulaitoksessa, mutta myös sairaalassa, kriminaalihuollossa, puolustusvoimissa ja järjestöissä. Yleisesti voidaan sanoa, että monet koulukuraattorit ovat toimineet ennen nykyistä työtään monipuolisissa sosiaalialan tehtävissä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä kaikki vastanneet (9 henkilöä) olivat naisia. Heidän ikänsä keskiarvo oli 44 vuotta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tutkintotausta oli

hieman kuraattoreita yhtenäisempi; seitsemällä oli yhteiskuntatieteiden maisterin tutkinto, jossa pääaineena oli sosiaalityö. Lisäksi yhdellä vastaajalla oli alempi tutkinto ja yhden opinnot olivat vielä kesken. Vastaajista seitsemän toimi virassa ja kaksi toimi sijaisena. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työuran keston keskiarvo nykyisessä tehtävässä oli 5 vuotta ja yhden kuukauden. Vaihtelu oli kuitenkin suuri; työura nykyisessä tehtävässä oli kestänyt puolesta vuodesta 16 vuoteen. Yksi vastaajista ei ollut vastannut tähän kysymykseen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ei ollut yhtä paljon täydennyskoulutusta kuin kuraattoreilla. Jälleen nuorilla työntekijöillä täydennyskoulutus puuttui. Virassa toimivilla, pidempään työssä olleilla oli monilla lastensuojelun täydennyskoulutus (viidellä vastaajalla). Kolmella ei ollut mitään täydennyskoulutusta. Yhdellä vastaajista oli terapiakoulutus. Muuta täydennyskoulutusta ei ollut käyty. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä oli kuitenkin myös paljon työuraa muissa sosiaalialan tehtävissä. Yksi vastaajista oli toiminut koulukuraattorina (vertaa: koulukuraattoreista yhdeksän oli toiminut sosiaaliasemalla.) Muuten mainittiin toimiminen mm. sosiaaliterapeuttina päihdehuollossa tai perheneuvolassa. Yhdelle vastaajalle nykyinen tehtävä oli ainoa sosiaalityön tai sosiaalialan tehtävä, jossa hän oli työskennellyt.

Pirkko Sipilä-Lähdekorpi (2004) tutki väitöskirjassaan myös koulukuraattoreiden muotokuvia. Hänen tutkimuksessaan kuraattorien keski-ikä oli v. 2000 44 vuotta. Kuraattoreista oli hänen tutkimuksessaan toiminut sosiaalityöntekijänä ennen kuraattoriksi ryhtymistä 77 %. Koulukuraattorina vastaajista oli toiminut suurin osa yli 6 vuotta. Verraten tähän, näyttävät oman tutkimukseni kuraattorit sijoittuvan melko samalla tavalla suhteessa ikään ja työkokemukseen, kuin Sipilä-Lähdekorvella. Tutkimusta tehdessäni pohdin paljon sitä, tulisiko minun tarkastella erilaisia riippuvuuksia. Sipilä-Lähdekorpi (2004) teki tätä omassa tutkimuksessaan ja hänen tuloksena oli se, että kun aineisto on melko pieni (ja minulla vielä todella paljon pienempi) ja koulukuraattorit hyvinkin heterogeenistä joukkoa, ei riippuvuuksia juurikaan löydy. Näin hautasin siis ajatuksen siitä ja pitäydyn siksi laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmissä myös kyselylomakkeeni analysoinnin osalta.

8.2 Yleisesti yhteistyöstä

Haastatteluissa pyysin ensimmäisenä kysymyksenä niin kuraattoreita kuin sosiaalityöntekijöitäkin määrittelemään, mitä yhteistyö on. Yhteistyöstä annettiin mm. seuraavia määritelmiä ja ajatuksia:

LS1: ”No niin heti tuli mieleen se, että sitä tehdään aika paljon, ainakin tuntuu et mulla se on ollut iso osa tässä, silleen tärkeä ja mielenkiintoinen aihe.”

LS2: ”No viranomaisyhteistyö on parhaimmillaan sellasta et se on avointa ja luottamuksellista ja että salassapitoasioista on jo varhasessa vaiheessa puhuttu ja ne tiedetään, eikä oo sitä pelkoo että mokaa siinä sitten jotenkin.”

KK3: ”Yleisesti niillä ihmisillä jotka yhteistyötä tekee on samat tavoitteet, ne voi tehdä niitten tavoitteiden eteen eri asioita mut kuitenkin yksimielisyys siitä, mikä on tavoite.”

Haastatteluissa tuotiin esiin hyvin erilaisia ajatuksia yhteistyöstä. Yhtenä yleisenä ajatukseksi vastauksista tuli kuitenkin esiin ajatus yhteisistä tavoitteista yhteistyön pohjana. Samoin nähtiin yhteistyön olevan yleisesti tärkeää niin kuraattorien kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöidenkin mukaan. Haastattelussa vastaajat alkoivat myös jo miettiä ideaalia tapaa tehdä yhteistyötä.

Yhteistyötä yleisesti koskevia kysymyksiä olivat kyselylomakkeissa kysymykset numero kahdeksan, yhdeksän, kymmenen ja yksitoista. Kysymys numero kahdeksan liittyi yleisesti ajatuksiin yhteistyöstä. Kysymys kuului: *miten kuvailisit yleisesti koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhteistyötä tällä hetkellä Tampereella? Millaisia ajatuksia yhteistyö sinussa herättää?* Silmiinpistäväntä oli se, että erityisesti kuraattorien vastauksissa lähes kaikissa nousi esiin yhteistyön määrän ja laadun vaihtelevuus alueittain. Yhteistyön nähtiin olevan joillain alueilla parempaa kuin toisilla. Tähän syynä nähtiin olevan mm. joidenkin alueiden juurtuneet käytännöt yhteistyöhön tai yhteistyön sujuvuus tiettyjen työntekijöiden kesken.

”yhteistyö työntekijäkohtaista, joidenkin kanssa sujuu toisten ei, yksilöistä riippuvaa” kk1

”vaihtelevia käytäntöjä, joillakin alueilla tiiviimpiä tapaamisia, joillain epäsäännöllistä ja harvoin” kk2

”vaihtelee alueittain, jollain alueilla ei ole perusrakenteita yhteistyölle, toisaalta laki velvoittaa yhteistyöhön, sujuva yhteistyö on tärkeää” kk5

Sama, joidenkin alueiden parempi ja tiiviimpi yhteistyö oli huomattu myös alueen lastensuojelussa, vaikkakaan se ei tule niin selvästi esiin, kuin koulukuraattorien vastauksissa. Seuraavassa lastensuojelun sosiaalityöntekijä näkee syyn joidenkin alueiden ja koulujen hyvässä tai huonossa yhteistyössä nimenomaan juuri koulujen omista toimintatavoista.

”Riippuu niin alueesta, koulujen omista totutuista tavoista. Moni koulu haluaa pitää asiat ominaan, lastensuojeluun ei oteta yhteyttä. Vaihtelua, esim. uusi, nuori kuraattori kokematon tai kuraattori vai osa-aikaisesti koululla vaikeuttaa yhteistyötä” ls5

Haastatteluissa kysyin kuraattoreilta ja sosiaalityöntekijöiltä sitä, kuinka tärkeäksi yhteistyökumppaniksi omassa työssään he arvioivat toisen osapuolen. Kaikki haastatteleman lastensuojelun sosiaalityöntekijät totesivat kuraattorin olevan tärkeä yhteistyökumppani. Tätä tärkeyttä kuitenkin rajattiin osin; eli koulukuraattori on tärkein kouluikäisten lasten kanssa tai että koulukuraattori on yksi tärkeistä muiden joukossa.

H: *Kuin merkittävä yhteistyötaho koulukuraattorit sulle on?*

LS1: *”Kyl mä ajattelen, et aika paljon mut, ehkä vielä enemmän on nää meidän omat palvelut niinku avotyöntekijät et niiden kanssa soitellaan puolin ja toisin mut kyl kuraattorit varmaan siinä niitten perässä tulee.”*

H: *Kuinka tärkeenä sä näät kuraattorin yhteistyökumppanina?*

LS2: *”Peruskoulun alakoulun viimesillä luokilla ja yläasteen kokonaan niin on todella tärkeä, että se on ainoa taho, joka on tommosen nuoren elämässä kodin ulkopuolella se koulu. Koulun henkilöstöllä on eniten kerrottavaa, että miten sillä lapsella menee.”*

Koulukuraattoreiden vastauksissa lastensuojelu nousi myös todella tärkeäksi yhteistyökumppaniksi. Kiinnostavaa oli, että kaikki haastatellut toivat esiin sen, että tarve saada lastensuojelu tärkeimmäksi yhteistyökumppaniksi oli, mutta se ei ollut toistaiseksi onnistunut ja näin muualta oli täytynyt etsiä muita yhteistyökumppaneita. Yhteistyön suuri tarve tuotiin esiin.

KK1: *”Yksi muiden joukossa. Jotenkin odotukset siihen suuntaan on kyllä isommat, jotenkin et vois jo varhaisemmassa vaiheessa tehdä sitä yhteistyötä. Että kun se keskittyy enemmän tämmöseks kriisiaikaseksi niin se muokkaa sitä sellaseksi. Kyllä lastensuojelu aika tärkeä on ja sitten tietysti on noi hoitotahot. Ja jotenkin sit on tää yhteistyö mitä tehdään nuorisotyön kanssa, että se on sellasta yhteistyötä mitä voidaan tehdä enemmänkin kun vaan yksittäisten oppilaiden asioissa. Mut kyllä se lastensuojelu on itselle sosiaalityöntekijänä kaikkein semmonen selkein yhteistyökumppani.”*

KK2: ”Kyllä tosi tärkeä että mulla melkein kaikilla noilla on jotain lastensuojelulistaa että on jotain kiusaamisjuttuja ja näin mutta tosi paljon. Mutta tärkeä se on, mut pitäis saada se kyllä toimivammaksi se yhteistyö. Kyllä se tärkein on.”

Kyselylomakkeessa en kysynyt ollenkaan sitä, kuinka tärkeä yhteistyökumppani toinen on. Tämän takia halusinkin kysyä asiaa haastattelussa ja kuten vastauksista huomaa, vaikka lähes kaikki vastaajat näkivät toisen olevan yksi tärkeimmistä yhteistyökumppaneista, sitä ei myönnetty ilman jonkinlaista varausta.

Kyselylomakkeen kysymys numero yhdeksän koski yhteistyön tiiviyyttä. Siinä vastaajille oli annettu neljä valmista vaihtoehtoa, joista vastaajan tuli valita yksi. Vastausvaihtoehdot olivat: 1. yhteistyö on tiivistä, suunnitelmallista. 2. yhteistyössä toimitaan ”tarvittaessa”, mutta yhteistyö ei ole kovin tiivistä tai suunnitelmallista. 3. yhteistyötä tehdään harvoin, se on satunnaista sekä 4. yhteistyötä ei juuri ole. Koulukuraattorien vastauksissa kaikki neljä tulivat mainituiksi ainakin kerran. Kaikkein eniten vastauksia keräsi vaihtoehto, jossa yhteistyötä tehdään tarvittaessa, mutta se ei ole tiivistä tai ennakkoon suunniteltua. Seitsemästätoista koulukuraattorista kahdeksan määritteli yhteistyön tällaiseksi. Kolmen vastaajan mielestä yhteistyö on tiivistä ja suunnitelmallista. Yhden vastaajan mukaan yhteistyötä tehdään harvoin ja yhden mukaan yhteistyötä ei ole ollenkaan. Koulukuraattorit, joiden mukaan yhteistyö on tiivistä ja suunnitelmallista, olivat toimineet kaikki työssään yli viisi vuotta ja taas kaikkein heikoimmiksi yhteistyön arvioineet olivat olleet työssään usein alle vuoden. Tarvittaessa yhteistyötä tekevillä oli takana niin pitkiä kuin lyhyitäkin työuria, mutta yleisesti näyttäisi siltä, että pitkä työura ja kokemus parantavat myös kokemusta yhteistyöstä lastensuojelun kanssa. Tämä näyttäisi aika ilmeiseltäkin; mitä pidempään samassa työssä on, sitä paremmin hallitsee yhteistyötahot ja pystyy rakentamaan yhteistyötä. Koulukuraattori, joka kertoi, että yhteistyötä ei ole ollenkaan, oli ehtinyt olla töissä vasta muutamia viikkoja ja hänellä ei ollut ehtinyt olla yhteistyötä lastensuojelun kanssa.

Kun verrataan koulukuraattorien vastauksia lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastauksiin näyttävät ne samanlaista suuntaa yhteistyön laadussa. Yhdeksästä työntekijästä viisi valitsi yhteistyötä kuvaamaan kohdan ”yhteistyötä tehdään tarvittaessa.” Kolmen vastaajan mukaan yhteistyö oli tiivistä ja yksi vastaaja koki yhteistyön olevan harvoin tapahtuvaa ja satunnaista. Kukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä ei kokenut että yhteistyötä ei ole ollenkaan. Siinä, missä koulukuraattoreilla yhteistyöhön tyytyväisimmät olivat työs-

kennelleet pitkään, lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ei samaa yhteyttä löytynyt. Tyytyväisimpien joukossa oli niin 6 kuukautta kuin yli kymmenen vuotta toiminutkin. Yhteistyötä vain harvoin ja satunnaisesti tekevä taas oli työskennellyt useita vuosia lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Näyttäisikin siltä, että pitkä työura ei välttämättä selitä hyvää yhteistyötä. Pitkän työuran tehnyt ja yhteistyötä harvoin tekevä vastaaja selitti omaa tilannettaan sillä, että yhteistyö kumppani oli vaihtunut ja uuden koulukuraattorin kanssa yhteistyötä ei ollut samalla tavoin kuin ennen. Enemmän kuin työuran pituus, voisi selittävänä tekijänä olla edelleen henkilökohtaisten kontaktien laatu työntekijöiden välillä. Samalla alueella pitkään yhdessä työskennelleet kuraattori ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä kokivat yhteistyön tiiviiksi, mutta tilanne saattoi muuttua täysin toisen työntekijän vaihtuessa. Näyttäisikin siltä, että pitkään työssä toimiminen saattaa helpottaa ja parantaa yhteistyötä, mutta yhteistyö voi olla myös melko haavoittuvaa, mikäli yhteistyökumppani lähtee, ei yhteistyö välttämättä jatku hyvänä.

Kysymys numero kymmenen koski yhteistyötä, joka ei liity suoranaisesti selkeästi yhteen tiettyyn asiakkaaseen. Tällä kysymyksellä pyrin saamaan esiin sitä yhteistyötä, jota tehdään asiakastyön lisäksi. Tällaista yhteistyötä ajattelin olevan mahdollisesti ennaltaehkäisevässä mielessä tehtyä yhteistyötä tai erilaisiin alueellisiin tai projekteihin liittyvää yhteistyötä lastensuojelun ja kuraattorien välillä tehdään. Kuusi kuraattoria ilmoitti tällaista yhteistyötä olevan koulukuraattorien vierailut lastensuojelun tiimissä. Lastensuojelun tiimi on usein viikoittain kokoontuva lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden sosiaaliasemakohtainen pala-veri, jossa voidaan käsitellä niin vaikeita asiakasasioita kuin muitakin ajankohtaisia asioita. Koulukuraattorit ilmoittivat vierailevansa tiimissä. Kaksi kuraattoria vierailee tiimissä noin kaksi kertaa lukukaudessa, yksi kaksi kertaa kuukaudessa ja yksi aina kolmen viikon välein. Tämä viimeinen vastaaja ilmoitti myös tekevänsä yhteistyötä myös muissa alueellisissa palavereissa. Yksi vastaaja ilmoitti yhteistyötä olevan ”tapaamiset.” Muilla (viisi koulukuraattoria) ei ole minkäänlaista tämän tyyppistä yhteistyötä, toiset kuitenkin ilmoittivat sitä olevan suunnitteilla. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä kolmen vastaajan mukaan tällaista varsinaisen asiakastyön ulkopuolista yhteistyötä olevan; kaikki vastaajat kertoivat sen olevan koulukuraattorien vierailut lastensuojelutiimissä. Jopa kuuden vastaajan mukaan mitään tällaista yhteistyötä ei ole.

Lisäksi kysyin yhteistyön laadusta ja määrästä yksittäisten asiakkaiden kohdalla, eli *millaista yksittäisiin, yhteisiin asiakkaisiin liittyvää yhteistyötä lastensuojelun sosiaalityöntekijät ja kuraattorit tekevät toistensa kanssa ja kuinka usein?* Tässä kuraattorien osalta selvästi eniten yhteyttä otettiin puhelimitse tai sähköpostilla tietoja vaihtaen ja asiakastilanteissa konsultoiden. Monet tekivät tällaista yhteistyötä viikoittain lastensuojelun kanssa (yhdeksän vastaajaa kolmestatoista). Lisäksi useasti mainittiin neuvottelut, lastensuojeluilmoitusten teko sekä tiettyjen oppilaiden seuranta kouluilla. Parhaimmillaan tällaista oppilaskohdaista yhteistyötä tehtiin useana päivänä viikossa. ääripäässä oli kuraattori, joka ilmoitti tällaista yhteistyötä olevan ”*harvoin, todella harvoin*” (kk 13) Yhteistyö näyttäisi olevan melko monipuolista, sillä muita mainittuja yhteistyön muotoja olivat huoltosuunnitelma-neuvottelut, oppilaan seuranta ja raportointi, avotyön aloittaminen, avopalveluiden suunnittelu, taloudellinen tuki, yhteiset tapaamiset, kotikäynnit, verkostojen kokoaminen, tilanteiden arviointi ja suunnittelu yhdessä, työparina toiminen. Koulukuraattorien osalta asiakasyhteistyö näyttäisi painottuvan päivittäiseen tietojen vaihtamiseen ilmeisesti melko varhaisessa vaiheessa, mihin viittaa konsultointi ja verkostojen kokoaminen tai avopalveluiden miettiminen.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä suurin osa oli yhteydessä koululle useammin kuin keran kuukaudessa. Puhelinyhteys oli toimiva, mutta myös lastensuojelun sosiaalityöntekijät mainitsivat kotikäynnit ja neuvottelut lapsen asioissa. Yksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä kertoi, että asiakasyhteistyötä oli enää vain kriisin tullen, kuten jos lapsi on ollut koulussa väkivaltainen.

8.3 Yhteydenotto ja kutsu yhteistyöhön

Tämän otsikon teemojen alle katsoin kuuluvaksi kysymykset 12, 14, 16 ja 17. Kysymys numero 12 koski sitä, *millä tavalla kutsu yhteistyöhön tapahtuu ja kumman puolelta*. Koulukuraattoreista 7 mainitsi kutsun tulevan koulukuraattorilta. Loput kuusi vastasivat kutsun tulevan kummalta tahansa, lastensuojelusta tai kuraattorilta. Lastensuojelussa neljä vastasi kutsun tulevan koulukuraattorilta. Muiden osalta vastauksissa näkyi se, että kutsujana voi olla kumpi tahansa. Kiinnostavaa oli, että kutsu yhteistyöhön voi tulla myös muualta, kuten

perhetukikeskuksesta, jolloin lastensuojelu ja koulun sosiaalityö kutsutaan molemmat mukaan tekemään yhteistyötä. Lastensuojelussa yhteistyökutsu tapahtuu nimenomaan kutsumalla koulun edustaja yhtenä osallistujana mukaan verkostoon. Koulun puolelta taas lastensuojelun sosiaalityöntekijä voi olla usein ainut mukaan kutsuttu taho. Tyypillisimmin kutsu yhteistyöhön tapahtuu siis koulukuraattorin toimesta ja lastensuojelu pyydetään mukaan koulupalaveriin. Haastatteluissa tuotiin myös tämä selkeästi esiin:

LS1: *”Paljon se on enemmän sitä, että kuraattori ottaa meihin päin yhteyttä, kun siellä koululla on hetken aikaa käyty asioita ja selvitelty niin ollaan sitten meihin päin yhteydessä. Kun koulun keinot ei enää riitä. Että semmonen ajatus on että tullaan mukaan, kun koulun keinot ei enää riitä. Yleensä ne ihan soittaa ja kertoo että heillä on tätä ja tätä ja näitä on yritetty ja mitäs nyt tehtäis ja yleensä se on ollu sitä, että järjestettäiskö yhteinen palaveri koululle.”*

LS2: *”Kyllä se varmaan on niin, että koululta tulee se ensisijainen yhteydenotto, kun ei oo mitään systemaattista tapaamista kuraattorien kanssa.”*

KK2: *”Mä otan yhteyttä. Toivoskin että sieltä otettais yhteyttä.”*

KK1: *”Mä otan enemmän yhteyttä ja huolehdin asioita sinne päin, harvemmin on niin että kuulen sosiaalityöntekijältä nimen ihan ensimmäistä kertaa ilman että tiedän mitään oppilaasta. Mutta vaikea sanoa että kumpi ottaa enemmän yhteyttä siten kun se yhteinen työskentely on jo alkanut. Että kyllä sosiaalitoimestakin soitellaan.”*

Kysymys numero neljätöistä koski sitä, *kuinka koulukuraattori ilmaisee lastensuojeluun huolensa tietyn oppilaan tilanteesta ja lastensuojelulle, kuinka huoli heille ilmaistaan tyypillisimmin.* Vastausvaihtoehdot oli annettu valmiiksi ja niistä tuli valita vain yksi. Koulukuraattorit välittivät tiedon joko epävirallisesti, huolen ilmaisulla ilman lastensuojeluilmoitusta (kuusi vastaajaa) tai lastensuojeluilmoituksella (myös kuusi vastaajaa). Yksi vastaaja oli valinnut kummatkin tavat välittää huolensa. Lastensuojelulle huoli välittyi myös lastensuojeluilmoituksella (kolme vastaajaa), mutta enemmän huoli välittyi siten, että lastensuojelu kutsuttiin mukaan neuvotteluun (viisi vastaajaa). Vain yksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä koki, että tieto välitettiin hänelle epävirallisesti. Tässä on selkeä ero. Mistä ero johtuu, on taas vaikeampi sanoa. Yksi seikka voisi olla, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokevat ensimmäisen huolen ilmauksen tulevan heille siinä kohdin, kun asiaa aletaan jollain tavalla työstää tai kun asia kirjataan ensimmäisen kerran jonnekin. Koulukuraattorit taas voivat ajatella huolen menevän ”perille” jo siinä vaiheessa, kun asiasta puhutaan epävirallisesti vaikkapa lastensuojelutiimissä tai kysellään alustavasti perheen yhteydestä sosiaa-

litoimistoon. Lastensuojelussa tällaisia epävirallisia huolen esityksiä ei välttämättä kirjata, koska ne eivät ole varsinaisia lastensuojeluilmoituksia. Asialle voi olla muitakin mahdollisia selityksiä, mutta jokin ero selkeästi on, koska lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja koulukuraattorien vastaukset vaihtelivat niin paljon.

Itselleni ei ollut yllätys, että myös haastatteluissa nousi esiin ”kuumana perunana” kysymykseni lastensuojeluilmoituksesta kutsuna yhteistyöhön. Myös haastatteluissa tuli esiin se, että lastensuojeluilmoituksen teossa näytti olevan suuria vaihteluita. Usein kutsu yhteistyöhön voi tosiaan tulla selkeästi lastensuojeluilmoituksena, kuten seuraavassa haastatteluteksteissä tulee ilmi:

H: Kuin paljon lähtee pyörät pyöriin ihan selkeesti kuraattorin tekemästä lastensuojeluilmoituksesta?

LS1: ”Kyl aika paljon, monesti se on kuraattori kenen kautta se ilmoitus on tullut, aika paljon.”

Toisaalta taas toinen haastateltu lastensuojelun sosiaalityöntekijä mietti sitä, onko hänelle tullut koskaan varsinaista lastensuojeluilmoitusta koululta:

H: Millä tavalla se yhteydenotto tulee?

LS2: ”Varmasti se on pyyntö kouluneuvotteluun, että on tapahtunut jotain akuuttia koulussa. Mutta mun on vaikeaa sanoa, onko tullu yhtään virallista lastensuojeluilmoitusta. Vaan se on sellanen et ollaan huolissaan, kun on vaikka poissaoloja näin ja näin paljon, mutta nytkin on tullu se esimerkiksi nyt tässä yhdessä jutussa se viesti vasta meille niin myöhään ettei mitään ollu tehtävissä.”

Tässä kiinnostavaa oli se, että jotakin viestiä koululta on jossakin vaiheessa lastensuojeluun annettu, mutta joko sitä ei ole selkeästi tehty lastensuojeluilmoituksena, vaan jonakin epä määräisenä ”huolen ilmauksena”, johon lastensuojelu ei ole voinut tarttua tai sitten se, on tulkittu lastensuojelussa jonakin muuna, vaikka ilmoittaja olisikin ollut tekemässä lastensuojeluilmoitusta. Sama epämääräisyys tuli esiin jo kyselylomakkeista. Aina ilmoituksen tekijä tai sen vastaanottaja eivät ole yhtä mieltä siitä, onko kyseessä ilmoitus vai ei, tai ainakin se täytyy usein jollakin tavalla varmistaa puhutaanko lastensuojeluilmoituksesta vai muusta ”huolesta”. Tällainen tulkinnallisuus lastensuojeluilmoituksissa tuli esiin myös muiden haastateltavien kohdalla:

H: Onko se ollut ongelma, että huolta ilmastaan, mutta ei tehdä lastensuojeluilmoitusta?

LS1: ”No on se jossain määrin, kun sitä joutuu sitten ite miettiin, että onko tää vai ei, että kuraattori on saattanu kuulla sitä terveydenhoitajilta ja opettajilta ja sit se

on monen suun kautta, että tässä on tämmöstä ja tämmöstä et sit täytyy vetää se raja että otetaanko se ilmoituksena vai kattellaanko vielä. Kyllä semmosta joo on, monenkin kohdalla. Siinä on sit täytyny omassa tiimissä miettiä, että otetaanko tää ilmoituksena vai sitten ei. ”

H: Onko se yhteistyö lähtenyt liikkeelle lastensuojeluilmoituksesta?

LS3: ”On lähtenyt lastensuojeluilmoituksesta, se on vähän tulkintakysymys. Et vaikka siinä oli sitä pohdintaa niin onhan se koulun huoli siinä, että heillä on lastensuojelullinen huoli, että mä en tartu niin tollaseen muutoseikkaan. Jos mulle tulee joku uus juttu niin en mä kauheesti mieltä onko se hakemus vai ilmoitus.”

KK1: ”Kyllä ne varmaan joskus kysyy, että teetkö lastensuojeluilmoituksen. Joskus on sanottu kanssa, että haluan, että teet sen kirjallisena.”

Vaikka yhteistyö voi alkaa lastensuojeluilmoituksesta, mikäli molemmat mieltävät sen ilmoitukseksi, voi kutsuna tarkoitettu ilmoitus jäädä todellakin vain ilmoituksen tasolle. Aina ilmoituksen tekijällä ei ole edes tiedossa, saavuttiko ilmoitus oikean henkilön ja yhteistyö ei ala, vaikka lastensuojeluilmoitus on tarkoitettu kutsuna yhteistyöhön.

KK2: ”Ja sit kun tekee lastensuojeluilmoituksen niin joku joka ottaa sen siellä vastaan niin sanoo, että se kenelle se kuuluu niin ottaa yhteyttä ja sit kyselee tarkemmin, mut et ei sitä puhelu sitten kuitenkaan koskaan tuu. Ja sit ku ei tiedä et teekkö ne mitään ja sit tuntuu et ne hermostuu kun soittaa ja kysyy, et onko sille tehty mitään. Ja sit koulussa mietitään et onko mitään tehty, ku koulussa nähdään se lapsen tarve. Ois kiva tietää. Joskus jos on sijoitettukin niin ei tuu tietoo kouluun. Muuten ei tuu mitään jos ei tee ls-ilmotusta. Ne haluaa että se sanotaan että teen lastensuojeluilmoituksen. Mun mielestä ne hermostuu ne työntekijät jos soittelee ja kyselee, että onko teillä menossa jotain. Ne hermostuu kun oon soitellu. Perheelle oon kertonut, että oon yhteydessä sosiaalitoimistoon, että teen ilmoituksen. Mut et jos oon soittanut ja puhunu jonkun perheen tilanteesta ilman et teen ilmoitusta niin kyllä ne sen ilmoituksen haluaa että mä sitten teen siinä. Mun mielestä se on et ne haluaa sen aika selkeenä sen ilmoituksen, mut jossain muualla otetaan kiinni jo aikasemmin ja pienemmällä kynnyksellä. Se olis kivempi et jos vois konsultoida. ”

Edellisen vastauksen perusteella voi huomata koulukuraattorin harmin siitä, että toisaalta aina ei ole varmuutta lastensuojeluilmoituksen perille menosta ja toimista, jotka tämän jälkeen seuraavat vaikka kuraattori olisi tuonut julki halunsa olla mukana prosessissa myös jatkossa. Toisaalta taas lastensuojeluilmoitusta on myös vaadittu tilanteessa, jossa koulukuraattori olisi toivonut keskustelua ja konsultaatiota. ”Muuten ei tuu mitään jos ei tee ls-ilmotusta” - lausahdus, kertoo siitä, että kuraattorilla on ollut kokemuksia yhteyden ottamisista lasten asioissa myös muuten kuin ilmoituksen avulla, mutta se on tyrmätty.

Tässä palaan Mahkosen (2003) käsitykseen siitä, miksi lastensuojeluilmoituksia ei tehdä. Hänhän totesi, että syy voi olla se, että ilmoitusvelvollisuutta ei ymmärretä oikein. Toisaalta Mahkonen arvelee syiden olevan myös lastensuojelun huonossa maineessa pelkästään huostaanottoja tekevänä koneistona, salassapito säännösten huonona tuntemisena sekä siinä, että passiivisuudesta usein ei seuraa samanlaisia seuraamuksia kuin aktiivisista teoista. (Mt., 10–13.) Kun peilaa tätä siihen keistä puhutaan; koulukuraattoreista, jotka ovat sosiaalityön ammattilaisia ja joiden pitäisi tietää, miten lastensuojelu toimii ja tuntea lastensuojelulain sisältö esim. ilmoitusvelvollisuuden osalta, epäilen hieman, osuuko Mahkosen tulkinta tässä oikeaan. Lisäksi moni koulukuraattori oli itse toiminut lastensuojelun tehtävissä. Saikku (1998) taas näki lastensuojeluilmoituksen tekemisen esteenä ilmoituksen vastaanottajan suhtautumisen; otetaanko huoli todella vakavasti. Tämä näyttäisi enemmänkin olevan yksi selittävä tekijä lastensuojeluilmoitusten tekemiseen vaikuttavana seikkana.

8.4 Yhteistyön muodot ja parityöskentely

Kysymys 16 kartoitti yhteistyötä käytännössä; *mitä kaikkea se sisältää*. Valmiista vaihtoehdoista vastaajat saivat valita kaikki yhteistyön muodot, joita olivat omassa työssään toteuttaneet. Kaikki kuraattorit totesivat yhteistyön olevan yhteydenpitoa. Lisäksi yhteistyö oli tietojen saamista ja luovuttamista (kymmenen vastaajaa), asiakasneuvotteluita (yhdeksän vastaajaa), alueellisia tapaamisia (kahdeksan vastaajaa), sekä lausuntojen kirjoittamista (seitsemän vastaajaa). Vähiten yhteistyötä oli tehty työparina (neljä vastaajaa) ja yhteisten tavoitteiden pohjalta suunnitelmallisesti työtä jakaen (viisi vastaajaa).

Lastensuojelussa yhteistyö oli tarkoittanut kaikilla yhteydenpitoa koulukuraattoreihin. Yksi vastaaja huomautti, että hän oli aiemmin tehnyt laajasti monenlaista yhteistyötä, mutta tällä hetkellä ei juuri mitään yhteistyötä ollut kuraattorin kanssa. Lisäksi yhteistyö oli osallistumista asiakasneuvotteluihin (seitsemän vastaajaa), lausuntojen pyytämistä (kuusi vastaajaa) sekä tietojen luovuttamista ja saamista (kuusi vastaajaa). Joillekin yhteistyöhön kuului myös alueellisia tapaamisia (kolme vastaajaa), työparina toimimista (kolme vastaajaa) sekä yhteisten tavoitteiden pohjalta toimimista (kolme vastaajaa).

Tässä on tulkinnallista se, mikä on yhteydenpitoa ja mikä tietojen saamista ja jakamista. Yhteydenpito toiseen tahoon usein sisältää tietojen vaihtoa yhteisistä asiakkaista, ”sellasta kyselyä” tai mahdollisesti konsultaatiota, kuten alla olevasta haastattelusta tulee ilmi. Itse en ollut laittanut kyselylomakkeeseen valmiiksi vaihtoehdoksi konsultaatiota, mutta yhtälailla se olisi voinut olla yksi yhteistyön muoto. Toisaalta kysymykseen oli mahdollista vastata myös omalla vastausvaihtoehtojen ulkopuolisella vastauksellaan, mutta niitä ei tullut yhtään. Alla olevasta haastattelusta sen sijaan näkyy tämä konsultaation mahdollisuus yhteistyön muotona:

H: *Onks nää neuvottelut sitä yhteistyötä vai miten sä kuvaisit sitä, mitä se yhteistyö on?*

LS1: *”Sitä se suuressa määrin on, että jossain vaiheessa voi olla sellasta kyselyä, että oliskos tää jo sellanen että siihen saisi jotain apua meiltä. Mutta enemmän yhteisiä neuvotteluita.”*

Kysymys numero 17 koski työpariutta. Kiinnostukseni oli siinä, *ovatko koulukuraattorit ja lastensuojelun työntekijät toimineet työpareina ja kuinka työparius käytännössä toteutui.* Työparina toiminen aiheutti selkeää hajaannusta vastauksissa. Kuraattoreista neljä vastasi olleensa työparina. Neljän mukaan työpariutta ei ole ollut. Lopuilla vastaukset olivat epämääräisempiä: *”ei työpariutta, mutta suunnitteilla” (kk6), ”kerran kotikäynnillä vaikeassa tapauksessa” (kk13), ”harvoin” (kk3).* Lastensuojelun vastaukset olivat samansuuntaisia. Työparina oli oltu joskus ja satunnaisesti lähinnä kouluneuvotteluissa. Useammassa vastauksessa on todettu työpariuden toimineen ihan hyvin. Työparius tuntuu kuitenkin olevan hieman vierasta ja epämääräistä yhteistyön muotona. Eräs lastensuojelun sosiaalityöntekijä kiteyttää asian seuraavasti: *”työpariksi olen pyytännyt kuraattoria toisinaan, asia tuntuu kuraattoreista oudolta. Yhteistyö sujunut kuitenkin todella hyvin, molemmat ovat hyötäneet yhteistyöstä.” (ls4).* Vaikka yhteistyön hyöty on huomattu, löytyy työpari useammin kuitenkin lähempää: *”satunnaisesti kuraattori työparina, ei pitemmissä prosesseissa, joskus kotikäynnille, kun sosiaaliasemalta ei ole saanut työparia.” (ls7).*

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät näkivät työpariuden hyvin erilaisina mahdollisuuksina. Yksi vastaaja vierasti enemmän ajatusta työpariudesta ja hän myös epäili työpariuden toimimista käytännössä. Syynä tähän oli tehtävien erilaisuus ja myös erilaiset näkökulmat lapsen tilanteeseen.

H: *Onko sulla ollu kokemusta että ois kuraattori ollu työparina?*

LS1: *”No noissa neuvotteluissa, mut ei varsinaista työparityötä oo ollu.”*

H: Nääksä sen mahdolliseksi?

LS1: ”Kyllä mä mielummin aina täältä sen otan. Sen työkaverin joka tekee sitä ihan samaa työtä, mutta emmä sitä mahdottomanakaan nää.”

H: Mikä siinä vois olla ongelmallista?

LS1: ”Se kumminkin kattoo sitä eri näkökulmasta, meidän kuitenkin on mietittävä täällä niitä ihan huostaanotonkin perusteita ja kuraattori on kuitenkin siellä koululla työskentelevä, vaikka on se sama koulutus ja voi olla kokemustakin mut siinä tilanteessa joutuu kattoon eri näkökulmasta ja se on se suurin ongelma.”

Myös kuraattorit epäilivät sitä, olisiko ensinnäkin mahdollista, että joku pyytäisi työpariksi ja onko edes yhteistä ymmärrystä siitä, mitä kuraattori työkseen tekee:

KK2: ”Varmaan joku ja joku voi pyytää työpariksi. Mut varmaan jotkut aattelee et mä niinku leikin oppilaiden kanssa tai jotain. Et ei osaa varmaan arvostaa koulukuraattoria ja että saa sitä tietoo.”

Seuraavassa haastatteluotteessa tulee kiinnostavasti esiin se, että työparityöskentely lastensuojelun ja koulukuraattorien välillä ei ole millään tavoin itsestään selvä asia. Työparius vaati järjestelyjä ja sopimuksia työparityöskentelyn aloittamisesta ja myös roolien asettelua. Ilman näitä lastensuojeluilmoitus voi tuntua lastensuojelun sosiaalityöntekijältä vain työmääräykseltä. Jos työparius kuitenkin toteutuu voivat työskentelyn tulokset kuitenkin olla positiivisia kaikkien kannalta. Työparityöskentely näyttää vaativan valmiina olevaa yhteistyötä ja valmiina olevia rakenteita yhteistyölle.

H: Onks sulla koskaan ollu työparityöskentelyä koulukuraattorin kanssa?

LS2: ”Mä pyysin viime vuonna sellaseen tilanteeseen, mä pyysin sellasta kuraattoria, joka on monella koululla, niin se soitti, että hän tekee lastensuojeluilmotuksen, ja se oli aika selkee, niin hän tekee ilmoituksen ja hän heitti sen jutun pois koululta, mutta mä käänsinkin sen niin et ku se on koululla tapahtunut asia niin toivoin, että tavataan kaikki alueella ja tulet siihen mukaan ja et kuraattorina alustat et mistä on kyse. Sillon kuraattori totes, että tämä on ensimmäinen kerta työhistoriassa kun häntä pyydetään työpariksi. Niin kyl mä aattelin et jos on kyse viiskymppisestä ihmisestä, niin se kertoo aika hyvin tästä aluesossujen ja kuraattorien välisestä yhteistyöstä.”

H: Millanen se kokemus oli?

LS2: ”Ihan hyvä, toinen puhuu ystävällisesti ja toinen ehkä vähän painostavammin että mitä tapahtuu et jos ei tää tilanne auta. Et se on hyvä kun toinen on jo sisällä siinä tilanteessa ja se jatku sit niin, että mä tapasin sitä nuorta ja vanhempaa, mut se loppu sit ku se nuori vaihto koulua. Se vaatii tiettyjä rakenteita ja että samat työntekijät pysyy, mutta sillon se työparityöskentely voi olla tosi hyvää eikä siinä sillon oo merkitystä millä ammattinimikkeillä siinä ollaan. Mut se lähtökohta on se, että sitä työskentelyä on.”

Toisaalta yksi haastateltava toi esiin työpariuden koulukuraattorin kanssa hyvin luonnollisena osana työtä. Tässä haastattelun osassa ei mainita mitenkään itse sanaa ”työpari”, mutta vastauksesta on näkyvissä yhdessä tekemisen ja toimimisen henki työparina tai tiiminä, sekä myös toisen työn arvostaminen ja toisen työntekijän osaamiseen luottaminen sekä sen resurssina käyttäminen myös omassa työssä. Tässä yhteydenotto lastensuojeluun tai lastensuojelun yhteydenotto kuraattoriin ei ole vain työmääräys vaan yhteinen, jaettu ongelma, johon etsitään yhteistyössä vastausta. Tällaista yhteistyötä tai työpariutta ei muissa vastauksissa näkynyt.

LS3:” Aika usein jos kuraattori tuntee perhettä ja on sit muhun yhteydessä niin mä aika usein kerron mitä mulle tulee mieleen ja sit jos hän tuntee niin hänelläkin on jotain mielessä että toi on sen tyyppinen että tähän voi olla hyvä tää ja tää. Että se kuraattori auttaa mua siinä pohdinnassa, että mikä vois olla hyvä. Mulla ei oo ollu kauheesti ongelmii yhteistyössä. Että ei mulle tuu sellasia heittoja että tee jotain vaan kyllä siinä on sellanen yhdessä pohtimisen meininki. Ja et se asia on jollain tapaa yhteinen. Ja sit nää koululintzarit on sellasii, et siinä raavitaan niinku yhdessä päätä, että mitä nyt tässä tehtäis, ennemmin kun jotenkin syyllistettäis että tee jotakin, et me ollaan jo tehty kaikki. Eikä sekään että mä kauheesti nurisisin koulun suuntaan, että kyllä sellanen toisen ammattitaidon arvostaminen ja siihen uskominen pitää olla.”

8.4 Yhteistyö lastensuojeluprosessien aikana

Yhteistyötä tehdään monenlaisissa asiakastapauksissa. Lastensuojelu on yhteistyössä koulun kanssa niissä tapauksissa, jossa koululla on tietoa lapsen tilanteesta; joko silloin kun lapsesta tulee muualla huolta tai kun lapsen pulmat liittyvät selkeästi koulunkäyntiin. Silloin koulukuraattorilla näyttäisi olevan selkeä informantin rooli suhteessa lastensuojeluun; koulukuraattori mahdollisesti tietää lapsen tilanteesta jotakin kokonaistilanteen kannalta oleellista. Yhden vastaajan vastaus kuvaa yhteistyötä seuraavasti; ”jos jonkun perheen lapsista syntyy huolta, niin koululta varmistan, miten lapsella siellä menee ja että onko perheen kanssa jo alettu työskentelemään” (ls8) Yhteistyön avulla pyritään myös siis välttämään päällekkäistä työtä. Lisäksi muutamista vastauksista kävi ilmi, että koulun kanssa toimitaan selkeissä kriisitilanteissa; kodin kriisitilanteissa tai ajauduttaessa huostaanottoon ja sijoitukseen. Koulukuraattorit ovat eritelleet selkeästi enemmän eri tilanteita, joissa yhteys sosiaalitoimeen otetaan. Näitä tilanteita on mm. se kun koulukuraattori tietää tai olettaa perheellä olevan jo ennalta yhteys sosiaalitoimeen. Muut tilanteet, joissa yhteistyötä tehdään tyyppillisesti, ovat runsaiden poissaolojen aiheuttama huoli sekä huoli lapsen kotiolois-

ta tai vapaa-ajan vietosta sekä lapsen oireilu, joka näkyy koulussa. Lisäksi kaksi kuraattoria toi esiin sen, että he ottavat yhteyden sosiaalitoimeen, mikäli lapsesta on ”epämääräinen huoli.” Tässä näkyy selkeästi kiinnostava ero: koulukuraattori on lastensuojelulle huolen esiin tuoja, jonka tietoa tarvitaan, kun arvioidaan lapsen kokonaistilannetta lastensuojelussa. Koulukuraattorille lastensuojelu on se taho, jolle huoli välitetään lapsen kokonaistilanteesta, joka näkyy koulussa erilaisina ongelmina. Koulukuraattorilla on hallussaan tietoa lapsen arjesta ja koulunkäynnistä sekä oireilusta, lastensuojelulla taas perheen kokonaistilanteesta ja taustoista, jotka voivat selvittää lapsen koulussa näkyvää oireilua. Erikseen kummankin tieto voi olla vajavaista, yhdistettynä molempien tieto tuottaa kokonaisemman kuvan lapsen tilanteesta.

LS1: ”Suurin osa kuraattorin yhteydenotoista tulee yläasteen puolelta ja suurin osa koskee sitä että ei käy koulua. Että on paljon poissaoloja ja koululla on itekin jo mietitty ratkasuja siihen, ja ne ei oo onnistunut niin siinä vaiheessa otetaan yhteys meihin. ”

Kysymys 15 koski, sitä, missä vaiheessa lastensuojeluprosessia työtä tehdään eniten yhdessä. Vastausvaihtoehdot olivat valmiina ja niistä tuli valita yksi. Koulukuraattorit tekevät vastausten mukaan yhteistyötä lastensuojelun kanssa pääasiassa silloin, kun harkitsevat lastensuojeluilmoituksen tekoa (kuusi vastausta.) Toiseksi eniten yhteistyötä tehdään avohuollon tukitoimia suunniteltaessa ja kolmanneksi eniten alkukartoituksen aikana. Yksi kuraattori tekee eniten yhteistyötä vasta korjaavassa vaiheessa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät vastasivat samansuuntaisesti. Yhteistyö painottuu lastensuojeluprosessin alkupäähän, kun ensimmäiset vakavat huolenaiheet nousevat koulussa esiin ja kun aletaan suunnitella ja toteuttaa lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Myös yksi lastensuojelun sosiaalityöntekijä teki yhteistyötä eniten korjaavassa vaiheessa.

Haastatteluiden perusteella yhteistyön alkamisajankohta vaihteli työntekijöiden välillä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä saattaa olla tapana ottaa koulukuraattori mukaan aina tietyssä vaiheessa, kun on kyse kouluikäisestä lapsesta. Toisaalta taas eräällä koulukuraattorilla oli kokemus, ettei hän pääse koskaan alkuvaiheessa mukaan suunnittelemaan esimerkiksi avotyötä.

LS1: ”Mä oon ainakin tehny niin, että jos meillä alkaa joku avopalvelu, niin meillä kuraattori tulee mukaan siihen alkutapaamiseen ja yleensä sit oon todennu, että kuraattori olis yhteydessä jos tilanne ei parane.”

KK2: ”Jos mä teen lastensuojeluilmotuksen ja sovitaan se palaveri koululle niin siinä oon sitten ollu mukana. Mut se on melkein vaatinu sen, että oon pyytäny sen koululle. Mutta sitten varmaan tulee sit sijoitusvaiheessa kun ollaan yhteydessä. Ihan alkuvaiheessa ollaan mukana ja sit voi olla sijoituksen jälkeen. Avotyöntekijöiden kanssa oon kyllä yhteydessä, mutta en oo ollu mukana kun avotyötä on vaikka alotettu, et ois siinä voinu olla ja mieltä tavoitteita.”

Edellisessä vastauksessa tuli esiin nimenomaan yhteistyön nivelkohdat: lastensuojeluilmoitusta tehtäessä ja sen jälkeen ja toisaalta taas erityisesti sijoitusvaiheessa.

LS2: ”Jos mieltii noita kun mitä mä perhetukikeskuksiin oon laittanut, usein se on kiireellisen (huostaanoton) jälkeen, kun on ollu jotain muuta ongelmaa, että sit kanssa jäädään usein pois koulusta, niin usein se on se laitos joka pyytää mukaan. Mulla on usein ollu että on huoltosuunnitelmaneuvoittelussa sovittu, kun koululta ei tuu mitään yhteydenottoa siinä kriisivaiheessa tai sitä ennen niin et on sovittu, että se laitos jossa lapsi on sijoitettuna niin se ottaa yhteyden kouluun, että mikä se koulun käsitys on ja sit kutsutaan neuvotteluun.”

Yksi vastaustyyppi nousi niin haastatteluista tai kyselylomakkeista, joita en ollut valmiiksi miettinyt. Yhteistyötä tehtiin myös, kun tilanne oli jo kriisissä tai kuten jotkut haastateltavat sanoivat ”liian myöhään”. Liian myöhään yhteyttä otettiin ensisijaisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mukaan koululta. Koulukuraattorit toivat esiin taas sitä, että lastensuojelu toimii tai herää toimimaan vasta, kun tilanne on kriisissä, riippumatta siitä, kuinka varhaisessa vaiheessa koululta ollaan oltu yhteydessä.

LS2: ”Tää on ehkä vähän rumasti sanottu, mutta otetaan yhteyttä näissä mun jutuissa äärimmäisen myöhään eikä tehty ole juurikaan mitään, että todetaan vaan, että lapsi jää luokalle ja ollaan yritetty vanhempaa kiinni ja neuvotteluun, mutta vaikka se on ollu pitkään isona huolenaiheena niin se ilmotus tulee mulle siinä vaiheessa kun on peli menetetty siltä osin.”

LS3: ”Se mitä mä tiän, niin kyllä mä tiän et on kouluja joista lastensuojeluun ei vaan oteta yhteyttä että sitten pitää olla jo jotain tosi katastrofaalista että ollaan yhteydessä. Et se ei oo luontevaa tai siihen arkityöhön liittyvää vaan se on sitten jotain tosi erikoista.”

KK1: ”Kriisissä olevien asioiden yhdessä hoitamista käytännössä, käytännössä sitä se on nykyään. Onhan meillä viritelmiä, että tavataan säännöllisesti kaks viiva kolme kertaa lukukaudessa. Se on pelkästään yksittäisten lasten asioissa ja lähinnä siinä vaiheessa kun on jo jotain isompaa kriisiä. Ehkä jotenkin toivois, että vois aiemmassa vaiheessa jo semmosia yhteisiä tapaamisia perheen kanssa järjestää, mssä voisi suunnitella sitä jatkoo ja olis ne lastensuojelunkin tarjoamat palvelut mukana. Koska monet vanhemmat olis siihen valmiita. Mut sit jos menee monen kuukauden päähän ne ajat tämmösessä tapauksessa niin se ehkä vaikuttaa siihenkin, että millasissa asioissa tekee yhteistyötä.”

Viimeisessä vastauksessa tulee yhteistyön ristiriitaisuus mielenkiintoisesti esille; yhteistyötä tehdään vasta kriisissä. Koulukuraattori on todennut, ettei hänen kannata olla lastensuojeluun yhteydessä kuin vasta akuutissa vaiheessa. Jos lastensuojelussa tulkitaan, että tilanne ei ole akuutti, järjestyy tapaamisaika vasta kuukausien päästä. Tämän takia haastateltu kuraattori toimii vasta kriisin jo synnyttyä, silloin hän tietää, että myös lastensuojelu toimii.

8.5 Yhteistyön ongelmat

Yhteistyön esteenä tai hidasteena kuraattorit luettelivat hyvin monipuolisia esteitä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät taas näkivät esteeksi hyvin pitkälti oman kiireensä ja työmääränsä. Seitsemän lastensuojelun sosiaalityöntekijää yhdeksästä näki kiireen ja aikapulan yhteistyön esteenä. ”*Ehkä ne esteet on omassa itsessä ja tässä jatkuvassa kiireessä*” (ls2), ”*ainakin oma kiireeni tekee minusta vaikeasti tavoitettavan*” (ls3). Lastensuojelussa nähtiin selkeästi kiireen ja aikapulan olevan nimenomaan sosiaalitoimessa näkyvä ongelma, joka vaikeuttaa yhteistyötä mm. siten, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ei ole aikaa toteuttaa yhteistyötä. Muina hidasteina tai esteinä tuotiin esiin mm. se, että kouluilla ei ole tietoa sosiaalitoimen palveluista, erilaiset toimintaympäristöt, toisen työn heikko tuntemus, ”*tietynlainen koulukuraattorien vastuun pakoilu (ei ole koulun asia puuttua)*”, tiedon vaihdon joustamattomuus, tottumattomuus tehdä yhteistyötä sekä omat juurtuneet työtavat.

Haastatteluissa toistuivat lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastauksissa samat ongelmat. Selkeänä ongelmana koettiin niin kyselylomakkeiden perusteella kuin myös haastatteluissa, että lastensuojelu saa tiedon mahdollisista lastensuojelun tarpeesta olevista lapsista liian myöhään. Tässä kaksi lainausta kyselylomakkeesta ja jälkimmäinen haastattelusta:

”Koululla on tehty pitkään töitä ennen kuin otetaan yhteys lastensuojeluun. Sitten kun mennään paikalle, ehdotetaan valmiiksi mietittyjä vaihtoehtoja, joita pitäisi vain toteuttaa” (ls1).

”Suurta varovaisuutta yhteydenotoissa, välillä epärealistisia odotuksia lastensuojelua kohtaan, usein yhteydenotot tulevat liian myöhään, tilanteessa, jossa keinoja ei enää ole.” (ls9).

LS1: ”Toisaalta olis kiva tietää siitä tapauksesta jo jotain aikasemmin täällä, kun monesti ne tulee sitten niin, että siinä pitäis olla jo jotain ratkasuja esittää, että mitä tehhään kun tää ei oo koululla onnistunu, niin ois ainakin sellasta ajatustyötä voinu tehhä aikasemmin. Vaikka ei olis tavannukkaan perhettä tai lasta. Jossain tapauk-

sissa vois ottaa jo aiemmin yhteyttä, että jos koko syksyn on ollu jo niitä poissaoloja niin vois ottaa aikasemmin yhteyttä. Koska sitä ei sitä yhtäkkistä keino löydy, että vähän enemmän sellasta täsmätoimintaa.”

Salassapito yhteistyön esteenä näyttäytyi lähinnä juuri niin, että lastensuojeluun ei uskalleta olla yhteydessä. Salassapito nähtiin ongelmallisena nimenomaan lastensuojeluilmoitusten tekemisessä, ei niinkään siinä, että lastensuojelusta olisi pyydetty tietoja joita sieltä ei voida antaa.

H: Tosta salassapidosta, onks salassapito ollu jonkinlainen ongelma?

LS2: ”Se on ollu ongelma sellasessa tilanteessa, kun on ollu kuraattori, joka toimii kuraattorina monella eri koululla ja hän on tottunu saamaan hyvin erilaista kohtelua eri sosiaaliasemilta, että kun ottaa yhteyden niin lähtee selittää asiaa ilman nimiä ja kauheen vaikeesti, että kun on nyt tällasta tässä, enkä nyt tiedä ja kyselee kautta rantain, että onko tämä teillä asiakkaanakaan. Niin syy siihen et, miksi se on niin vaikeeta,, että oon häneltä sitä kysyny, niin syy on, että jollain sosiaaliasemilla otetaan kaikki lastensuojeluilmotuksena ja ruvetaan hakkaamaan niitä tietoja sinne koneelle ja se mietityttää sitten se oma vastuu, että haluuako he tehdä ilmoitusta vai ei, semmonen tietty epävarmuus siinä kuraattorin tavassa toimia.”

Käytännön ongelmista mainittiin myös työntekijöiden vaihtuminen, niin lastensuojelussa kuin myös kouluissa. Työntekijöiden vaihtuminen on joskus viivyttänyt tiedon saantia ja ongelmien selvittelyä ja toisaalta pysyvämmät työntekijät olivat tuoneet ongelmia enemmän esiin, mikä ilmenee seuraavasta:

H: Kuinka paljon se vaikuttaa yhteistyöhön kun väki vaihtuu?

LS1: ” Sieltä on kyllä nyt pulpahtellu kaikenlaista kun kuraattorit on vaihtunu ja nyt saatu vasta vähän pysyvämpi. Mutta hankalaa sitä on olla yhteydessä tännepäin kun väki vaihtuu meilläkin.”

Eräs lastensuojelun sosiaalityöntekijä totesi koulujen erilaisten toimintakulttuurien vaikeuttavan yhteistyötä. Hän näki kuraattorilla olevan loppujen lopuksi aika pienet mahdollisuudet vaikuttaa työhönsä, mikäli koulun oma kulttuuri on vahvasti yhteistyötä vieroksuva.

LS2:” Se kertoo siitä, perinteestä koulun ja päivähoidon osalta, että kyllä niitä ongelmia, siellä on se oma oppilashuoltoryhmä, se niinku kuvastaa sitä, että likapyykki pestään kotona, että jossain koulussa se on vahvempi ja jossain taas ei, kyl mä uskon et se kertoo ja yleenäkin opetushenkilöstön sellasesta että en kai minä vain sekaannu mihinkään. Jos se on sen koulun kulttuurissa, niin se kuraattori vaikka se olis kuinka lastensuojeluaktivoitunu niin sen on vaikee toimia siinä omassa työyhteisössä et se pitää sitten suhteekin. Ja sit kun lastensuojelu niin päivähoitossa kun koulussa se on vielä kuitenkin sellanen hirviöjuttu ja se viittaa huostaanottoon eikä sellasen kanssa haluta ees olla tekemisissä vaikka nähtäs että se lapsi kärsii. ”

Tässä tulee mielenkiintoisella tavalla esiin se, että koulukuraattori toimii kuitenkin ns. vierasraalla alueella, koulussa, jonka ensisijainen tavoite on kasvattaa ja opettaa. Lastensuojelu on vahva omalla kotikentällään, lastensuojelussa ja sosiaalitoimistossa. Koulukuraattori onkin hyvin erilaisten paineiden alla toimiessaan ”vieraskentällä.” Sipilä-Lähdekorven (2004) tutkimuksessa tuli esiin se, että jotkut kuraattorit kokivat tekevänsä päällekkäistä työtä eri ammattiryhmien kanssa, usealla koululla kuraattorit eivät koe kuuluvansa mihinkään yhteisöön ja kokivat arvostuksen puutetta. Tällaisilla seikoilla voisi kuvitella olevan vaikutusta myös yhteistyöhön. Oman roolin ja oman työn merkityksen ollessa häilyvä, voi olla hankala toimia yhteistyössä muiden kanssa. Varsinkin jos näiden yhteistyökumppaneiden oma professio ja asema on vankka.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät toivat esiin myös esimerkkejä siitä, kun toinen osapuoli ei ole ymmärtänyt, millaisia resursseja ja mahdollisuuksia lastensuojelulla on tietyissä tilanteissa toimia. Lastensuojelu myös nähtiin sosiaalityöntekijöiden mielestä roskapankona, jonne voi heittää ne tapaukset, joita koulu ei halua enää hoitaa. Eräs lastensuojelun sosiaalityöntekijä kuvasi, että edelleen lastensuojelu nähdään koululla ”hirviönä huostaanottoleima otsassa.”

LS2: ”Koulu on niitten nuorten elämässä iso asia ja niitten asioita selvitellään sit kans täällä, mutta mikä olis se kosketuspinta kun koulu asettaa tavoitteensa ihan eri tavalla ja me ollaan taas se kriisipaikka että se on sen koulun ja alueen sossun välissä se, että me koetaan toisemme niinku poissulkeviksi asioiksi että on sen koulun juttu et jos sieltä ei mitään kuulu tai sit jos kuuluu niin olaankin tosi ärkkäitä heittämään sitä palloo lastensuojeluun et mä koen sen kärjistetysti näin kun se yhteistyö on huonoo.”

LS3: ”Mulle tulee mieleen, et mut kutsutaan johonkin neuvotteluun mistä mä en oosaaanut mitään etukäteistietoo eikä oo keskustelua siitä, miks tässä ollaan ja sit toinen osapuoli sanelee että mitä tehdään. Et ei se oo aitoo yhteistyötä ja mehän voidaan tehdä sitä ihan samaa täällä jollekin yhteistyötaholle. Ja siinä yritetään sitten molemmat omilla tahoillaan räpiköidä ja mietitään että tarkottikohan se sitä vai eikö tarkottanu.”

LS3: ”Sit on ollu turhauttavii, et keväällä on puhuttu et saas nähdä pääseekö hän luokalta ja me ollaan syksyllä neuvoteltu joku kaks, kolme kertaa ja vielä keväälläkin pari-kolme kertaa ja sit ku kuraattori kysy et tulisikko vielä toukokuussa niin mä sanoin et en et ei siitä oo mun mielestä mitään hyötyä et mä tuun sinne istuun ja taas mä tuun sinne sanomaan että kävisit nyt koulussa. Ne on ollu vähän turhauttavia.”

Yhteistyön esteenä tai hidasteena voivat olla myös erilaiset puutteet toisen työn tuntemises-
sa sekä erilaisiin asenteisiin liittyvät asiat. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät kertoivat haas-
tatteluissa, että heillä ei ole selkeää näkemystä kuraattorin toimenkuvasta tai niistä työ-
olosuhteista, missä kuraattorit työskentelevät. Kukaan haastateltavista ei myöskään ollut
itse toiminut koulukuraattorin tehtävissä.

LS1: ”Kuraattoreilla on paljon kouluja ja paljon oppilaita, mut en mä ihan tarkaan tiedä, mikä on kuraattorin toimenkuva ja mitä kaikkee siihen liittyy kaiken kaikkiaan, että nää neuvottelut ja oppilashuoltoryhmät ja muut, mutta ei mulla oo tarkkaa käsitystä siitä, kuinka paljon kuraattori voi jotain yksittäistä oppilasta tavata ja näin.”

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät toivat esiin myös sen, ettei kuraattorillakaan aina välttä-
mättä ole käsitystä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden työn arkitodellisuudesta. Seuraava
haastateltava mm. kertoo, kuinka koulukuraattori oletti hänen pääsevän neuvotteluun seu-
raavana päivänä kutumisesta ja kuinka kaukana tämä on lastensuojelun sosiaalityönteki-
jöiden todellisesta työtilanteesta. Toisaalta haastateltavan "tuttu kuraattori" tiesi haastatel-
tavan mukaan varsin hyvin hänen työtilanteensa ja työn sisällöstä oli käyty keskusteluja.

*LS3: ”Hänellä ei selkesti ole, et hän soitti ja kysy et pääsenkö huomenna käymään ja siinä vähän haukoin henkee että en. Mutta sit tajusin ,et hän ei oo varmaan tehny niin paljon sitä työtä että tietäis et tää ei oo sillai päivystystä. Mut sitä tää tuttu ku-
raattori tietää kyllä, että paljon ollaan keskusteltu ihan työn sisällöstä. Et hän tietää kyllä tosi hyvin.”*

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastauksesta käy ilmi, että joskus kuraattori myös
"unohdetaan", tai häntä ei nähdä välttämättä omana ammattikuntamaan tai toisaalta saman
ammattikunnan (sosiaalityöntekijät) edustajana. Toisaalta vastaaja näkee syyn tähän olevan
nimenomaan lastensuojelussa ja sen toimintatavoissa, joka hankaloittaa yhteistyön tekemis-
tä matalalla kynnyksellä. Vastaaja näkee lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden oman toi-
minnan mahdollisesti olevan ainakin osasyynä lastensuojeluilmoitusten ja muiden yhtey-
denottojen vähyyteen.

*LS3: ”Varmaan joskus unohtaa sen koulukuraattorin, että pitää sitä enemmän opet-
tajan jatkeena kun omana ammattikuntanaan, koska jotenkin kuraattoreilla ja opet-
tajilla on erilainen näkökulma asioihin ja ehkä se kuraattorien ammtitaidon ohit-
taminen ja että me pidetään liikaa tietoja itellämme, et odotetaan et kuraattori
työskentelee jollain tavalla, mutta ei kerrota tarpeeksi. Ja sit tiää et kun kuraattori
soittaa, et voinko keskustella kanssasi, että onko tämä ja tämä perhe tuttu niin on,
niin sitten sossu ei suostu keskusteluun jos ei siitä tehdä siitä heti lastensuojeluil-
moitusta, että sellasta konsultoivaa yhteistyötä ei kaikki alueen sossut halua tehdä.
Ja se sit vähentää varmaan niiden oikeidenkin ilmoitusten määrää.”*

Koulukuraattorit toivat omissa vastauksissaan myös ilmi kiireen (viisi vastaajaa) yhteistyön esteenä tai hidasteena, mutta myös paljon muita yhteistyön esteitä listattiin. Useat vastaajat toivat esiin asenteisiin liittyvät ongelmat: ”joidenkin kanssa yhteistyö hankalaa”(kk1), ”asenteet, piintyneet käytännöt, jähmeys” (kk2), ”epäluottamus ammattitaitoon” (kk5), ”erilaiset näkökulmat: kuraattori katsoo asiaa lapsen näkökulmasta, alue vanhempien”(kk6). Lisäksi mainittiin esteinä: byrokratia, pitkät jonot, lastensuojelun työpaine, lastensuojelun työn tiukka rajaaminen, resurssien puute, asioiden epämääräisyys, alueen sosiaalityöntekijä ei tunne lasta, konkreettisten ja nopeiden auttamismuotojen vähyyys sekä että ei ole vakiintunutta yhteistyömallia alueella. Useat koulukuraattoreista vastasivat yhteistyön esteenä olevan myös vaihtuvat työntekijät.

Koulukuraattoreista selkeälle enemmistölle vaikeuksia oli aiheuttanut sosiaalityöntekijöiden tavoittaminen ylipäätään. Lisäksi kuraattorit (kaksi vastaajaa) olivat törmänneet käytännön ongelmiin salassapidon suhteen; ”ongelmana salassapito, kuraattorille ei kerrota asioita” (kk1), ” ei tule tietoa, itse pitää nyhtää, ei pyydetä mukaan neuvotteluihin” (kk13). Myös asenne voi olla ongelma: ” tahto puhaltaa yhteen hiileen puuttuu joiltain sosiaalityöntekijöiltä” (kk2), ”huono asenne: sosiaalityöntekijä kuraattoria korkearvoisempi”(kk13).

Haastatteluissa koulukuraattorit kertoivat tilanteista, joissa olivat kokeneet, ettei heidän työtään arvosteta, heidän ammattilaisen arviotaan lapsen tilanteesta ei oteta tosissaan tai että tahallaan tehdään esteitä yhteistyölle.

KK2: ”Ei saa sosiaalityöntekijöitä kiinni, ei vastata soittopyyntöön tai sit soitetaan viikon päästä vaikka on kiireellistä asiaa. Ja kun meillä ei oo yhtään tapaamista ollu yhteistä ja sit kun kutsutaan yhteistyöpalaveriin niin sit ei tulla että se kertoo semmosesta arvostuksen puutteesta. Ei nähdä että siellä tehdään paljon ja yritetään paljon. Ja että on jo yritetty kaikki tehdä koulussa. Mä toivosin että soittelis ja kertois onko jotain. Et se on tylsää et kun tekee ilmoituksen ja sit soittaa jotain uutta huolta niin sit sanotaan että me lopetettiin jo se työskentely että jos tavataan kerran ja se loppuu siihen. Ja sit kun tapaa niitä niin olis hyvä et vois puhuu oikeeseen suuntaan, kun niitä lapsia tapaa niin paljon. Ja sit et tietäs onko niitten lapsen elämässä jotain isoja muutoksia tai juttuja etä vois niitä täälläkin käsitellä. ja sit se vaihtuvuus, työntekijöiden vaihtuvuus. Aina joutuu uudestaan käymään läpi samat asiat. ”

KK1: ” Mä tiien et voi olla joskus yhteistyössä sellasta, että ei luoteta kuraattorin arvioon asioista tai niinku ohitetaan. Mut ehkä joskus vähän hukataan resursseja, et

kuntäällä ois koulutettu sosiaalityöntekijä tekemässä niitä hommia niin jotenkin voimavaroja vois vähän luovemmin yhdistää, et se olis sellanen rikkaus.”

KK2: ”Kerrankin mä kysyin virkanumeroo ja sit sieltä se sosiaalityöntekijä sano et en mä muista vaikka se istu siellä omassa huoneessaan että ei vaan halunnu antaa että se kyllä kertoo jotakin siitä arvostuksesta. Että soita sitten puhelinaikana. ”

Koulukuraattorien haastattelussa tuli selkeästi esiin pettymys lastensuojelun mahdollisuuksiin auttaa lasta ja perhettä. Lastensuojelun toimien tunnettiin olevan hitaita ja jähmeitä ja myös jollain tapaa kapea-alaisia, lapsia ei niiden tukitoimien avulla voida auttaa.

KK1: ” Ei mulla oo kynnystä ottaa yhteyttä ja kyllä sitä ihan vakavasti otetuksi tulee, ei siinä sellasta oo. Mutta se, että kun ruvetaan miettimään sitä, että tää lapsi tarvitsee tukihenkilön ja helmikuussa soittaa asiasta niin ne rupee käsitteleen siellä tiimissä sitä ja niin se aika sit onkin joskus kesäkuulla. Ja sit ku tietää, että sitä tukihenkilöökkin jonotetan vielä monta kuukautta.”

KK3: ” Olis näissä vaikeissa asiakastapauksissa toivonut, että ne olis edenny nopeemmin. Tavallaan ois toivontu sijoitusta aikasemmin.”

KK1: ”Sellasten luovempien avohuollon tukitoimien tarve on olemassa, sellasta luovempaa, luovaa hulluutta, räätälöidä sen lapsen ja sen perheen tarpeiden mukaan”

Koulukuraattorit kertoivat haastatteluissa ihmettelevänsä lastensuojelun perhekeskeisyyttä ja vanhempien ymmärtämistä joskus jopa lasten kustannuksella. Selkeä näkökulma ero selvisi vastauksista; koulukuraattorit kokivat ajavansa lapsen asiaa, näkevänsä ja tekevänsä asioita lapsen näkökulmasta ja lastensuojelun taas ajattelevan enemmän perhekeskeisesti. Myös lastensuojelun sosiaalityöntekijät olivat huomanneet saman, koulua kiiteltiinkin neuvottelupaikkana, jossa puhutaan poikkeuksellisen paljon nimenomaan lapsen ja nuoren asioista.

KK2: ”Yleensä mua ihmetyttää tää tilanne lastensuojelussa, että tää on kokonaan niin perhekeskeistä. Yritetään koko ajan tukea vaan perhettä. Ehkä se on, et kun mä nään niitä lapsia niin paljon. Kun näkee, millasta se arki on sille lapselle ja minkälaisia pettymyksiä sille lapselle tulee koko ajan ja varsinkin kun ne tarvis jonkun.. jotain sellasta tukee.”

KK1:” Mä oon välillä ajatellu sitä, että lastensuojelussa huolestuttavan paljon mennään perhen näkökulmaan mukaan nykyään. ja annetaan vanhemmille aina uusia mahdollisuuksia ja se on sellanen tosi huolestuttava. Kun se lapsuus on niin lyhyt.”

Koulukuraattorin rooli perheen ja erityisesti lasten auttajana ja toisaalta viestin viejänä lastensuojeluun ja lisäksi vielä puskurina koulun muun henkilöstön ja lastensuojelun välillä, on haasteellinen tehtävä.

*KK1: ” Varmaan lähtökohta on, että **oon lasta varten**, että lähtee siitä. Varmaan joskus **on merkitystä niille vanhemmille, että mietitään sitä koulunäkökulmaa** ja sit se että on sellanen **välittäjä koulun ja lastensuojelun välillä**. Ja ehkä sellanen **tulkki**, että tulkkaa niitä tilanteita puolin ja toisin. Kouluun päin sillai että odotellaan nyt ja rauhotutaan, että kyllä tämä tästä ja sitten taas **vauhdittajana** sinne lastensuojeluun päin. Ja monesti niinku sen **koulun edustaja**, mutta sen **lapsen näkökulmasta**, että jos lapsen tilanne on koulussa tosi hankala ja jatkuvasti sellasta pahoinvointia ja oirehdintaa ja se että välillä on sellanen **painostajakin** lastensuojelun suuntaan. Ja sit kun tässäkin oli, että sosiaalityöntekijä sano, että täähän on aika piankin tää palaveri ja mä tarkistin sen, että koska se on, niin siihen oli monta viikkoa, mut se oli niinku heidän näkökulmastaan pian, mut koulun näkökulmasta viikkokin on tosi pitkä aika. Ja lapsen näkökulmasta et välillä täytyy olla sen **lapsen näkökulman viestittäjänä** sinne lastensuojeluun päin. **Ja sehän se mun tehtävä onkin ja sen perheen semmosen tuskan.** ”*

KK3:” Kritiikkiä kuulee aika paljon lastensuojelun suuntaan, opettajakunnalta, että miksi ei mitään tapahdu, miks ei mitään tehdä. Kyllä mä oon siihen yrittäny vastata hienotunteisesti, että varmasti siellä asioita selvitetään ja sillai siinä on kyllä välissä. Ja varsinkin jos on itte alottanu sen, että on tehny sen lastensuojeluilmoituksen, niin saattaa joutua sen paineen kohteeksi.”

Tällaisesta monitahoisesta roolista voi olla myös hyvin vaikeaa lähteä toimimaan vain lastensuojelun toivomassa roolissa, lastensuojeluilmoituksen tekijänä, kuten seuraavasta käy ilmi:

KK3: ”Jos lastensuojeluilmoitus olis sellanen, et se ois niinku tutkintapyyntö sinne sosiaalitoimee, että onko kaikki hyvin, niin senhän vois tehdä aika ajoissakin, että silloin se on vaan pikkuinen huoli. Mutta se ei oo tunteen tasolla sitä, että se on aina perheelle epäluottamuslause ja silloin sitä ei voi näin neutraalisti millon vaan tehdä. Se kuulostaa pahalta.”

8.6 Yhteistyön onnistuminen

Yhteistyötä edistäviä seikkoja oli myös hyvin moninaisia. Kuraattorit näkivät yhteistyötä edistävän nimenomaan asenteisiin liittyvät seikat. Kuraattoreista lähes kaikki toivat esiin yhteistyötä edistävänä asiana luottamuksen, kunnioituksen toisen ammattitaitoon sekä toisen arvostuksen. Vasta tämän jälkeen nähtiin yhteistyönä edistävänä asiana yhteiset toimintamallit, yhteiset tavoitteet tai säännölliset tapaamiset. Monet toivat esiin henkilökohtaisen tuntemisen tärkeyden yhteistyötä edistävänä asiana. Lisäksi yksittäisiä mainintoja yhteis-

työtä edistävinä asioina mainittiin kokemus yhteistyöstä, molemminpuolinen yhteydenpito, jatkosuunnitelmien tekeminen, tietoisuus asioista sekä ammattiryhmänä keskustelut.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mielestä yhteistyötä edistävät seuraavat seikat: toisen työn tunteminen (neljä mainintaa), avoin molemminpuolinen yhteydenotto ja kommunikointi (kolme mainintaa) sekä henkilökohtainen tunteminen (kolme mainintaa). Lisäksi tuotiin esiin yhteinen arvopohja ja koulutus pohja, konsultoinnin mahdollisuus ilman nimeä, joustavat työtavat (ei työajat) sekä yhteiset molempien tiedossa olevat pelisäännöt. Eräs lastensuojelun sosiaalityöntekijä tiivistä mielestäni hyvin suuren osan edellä mainituista toiveista seuraavaan:

” Avoimuus, joustavuus ja luottamus. Oikea tieto toisen työnkuvasta, jotta turhat pelot ja ennakkoluulot vähenisivät, samoin kuin väärät odotukset ja epärealistiset toiveet toisen mahdollisuuksista auttaa/tukea perhettä. Keskustelut jo ennen tapaamisia perheen kanssa ja yhteisen linjan sopiminen, tutustuminen toiseen helpottaa yhteistyötä ja yhteydenottoa esim. säännölliset tapaamiset oman alueen yhteistyökumppaneiden kanssa.” (ls9)

Tärkeänä yhteistyötä parantavana seikkana nähtiin se, että ymmärretään toisen työtä. Yhteistyötahtoa lisää myös se, että nähdään, kuinka paljon toinen yhteistyön osapuoli toimii yhteisten asiakkaiden asioiden eteen.

H: Mikä sun mielestä edistää sitä ymmärrystä toisen työstä?

LS1: ”Kun neuvotteluissa kuulee, mitä siellä on jo tehty koulussa että siitä nyt jokinlainen tieto.”

Työntekijöiden pysyvyys on myös tärkeä yhteistyön kannalta. Kuten aiemmin totesin, yhteistyötä haittasi vaihtuvat työntekijät. Yhteistyön tulisi olla myös jollakin tavalla säännöllistä ja jatkuvaa, jotta se olisi hyvää ja kestävää:

KK4: ”Kun on yhdessä tehty hommia niin se luottamus tulee sit siitä, ja sit se vaihtuvuus on huono.”

H: Millaset asiat yhteistyötä edistää?

LS2: ” Se et työntekijät pysyis mahdollisimman samoina, yhteydenotot on helpompia mikäli on jatkuvasti jotakin meneillään, tietysti jos vähemmän on yhteistyötä ja se hajautuu monelle eri koululle niin onhan se selvä, että yhteistyö on silloin heikompaa.”

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät toivat haastattelussa esiin myös sen, että samanlainen näkökulma, sosiaalityön viitekehys, helpottaa ainakin jollakin tavalla yhteistyötä. Toisaalta

osa haastatelluista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä oli sitä mieltä, ettei koulukuraattorien tarvitse olla sosiaalityöntekijöitä. Kaikki haastateltavat kuitenkin olivat sitä mieltä, että yhteinen koulutustausta helpottaa yhteistyötä, vaikka esimerkiksi henkilökemiat nähtiin joissakin tapauksissa merkittävämmäksi asiaksi yhteistyön onnistumisen kannalta.

LS1: ”Mun mielestä se on tosi tärkeä, että siellä koulussa on joku jolla on tätä näkemystä ja osaa kattoo siitä samantyyppisestä näkökulmasta. Mullakin kun on ollut terveydenhoitajia joiden kanssa on tehty yhteistyötä niin kyllä se on eri, että ei niillä oo oikein selkeätä näkemystä mitä me täällä tehdään eikä siitä tekeekö ne lastensuojeluilmoitusta vai ei.

Kyllä se on enemmän kuraattorin kanssa sitä yhtä köyttä, että kyllä esimerkiksi jollain opettajilla esimerkiksi voi olla aika epärealistiset käsitykset siitä mitä me voidaan tehdä. että ne keinot on rajalliset. ”

Yhteistyöllä on myös saatu tuloksia. Kysymys numero 21 koski positiivisia asioita, joita yhteistyöllä oli saatu aikaan sekä positiivisia kokemuksia joita yhteistyö oli antanut. Kuraattorit nostivat esiin sen, että lapsi ja mahdollisesti koko perhe oli saanut apua, joka oli tullut oikeassa kohdassa ja oikein kohdistettuna. Kokemuksia hyvästä yhteistyöstä nimenomaan asiakkaan (lapsen, nuoren, perheen) parhaaksi oli kaikilla paitsi yhdellä kuraattorilla ja yhdellä, joka ei vastannut kysymykseen. Parhaimmillaan oli vältetty huostaanotto.

Kuraattorien osalta moni toi esiin myös lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden merkityksen omalle työlleen: lastensuojelun sosiaalityöntekijältä oli saatu myös konsultointiapua ja ohjausta kuraattorin työhön sekä kuuntelevat korvat, jotka kuulivat kuraattorin huolen lapsen tilanteesta: ”lastensuojelun konsultointi selkeyttänyt omaa työtä” (kk3), ”tuki oman työhön toiselta sosiaalityöntekijältä” (kk4) ”konsulttitukea, parityötukea” (kk10).

Edellä mainittu on mielenkiintoinen yksityiskohta. Koulukuraattorit toivovat selkeästi lastensuojelun sosiaalityöntekijältä tukea omaan työhön. Lastensuojelussa parityöhön on totuttu ja kollega on usein viereisessä huoneessa, kun taas kuraattori on yksin sosiaalityön edustajana koulussa. Voisiko tämä olla yksi selitys sille, että yhteistyö koetaan joskus ongelmallisena? Kuraattori odottaa lastensuojelun sosiaalityöntekijältä nimenomaan työpariutta, toista sosiaalityöntekijää jakamaan asioita; mikäli lastensuojelun sosiaalityöntekijä ei tätä tarvetta näe eikä tunnista, eikä ehkä kiireeltään ehdi asiaan perehtymään. voi se tuntua työparia hakevasta kuraattorista ehkä välinpitämättömyydeltä tai siltä ettei häntä oteta vakavasti.

H: Mitkä asiat parantaa yhteistötä?

KK1: ”Varmaan sellanen yhteydenpito ja luottamus, että luottaa sen toisen työnteköön että ei vedä mattoa toisen jalkojen alta. Mut et vaik nää tapaamiset vaikka ne vie aikaa ja meilläkin lähinnä ne on sitä et keskustellaan yksittäisten oppilaiden asioista niin jotenkin sitä yleistä ja puhutaanhan me että mitä kummallekin kuuluu mutta et tunnetaan henkilökohtaisesti niin kyllä se helpottaa mutta täytyyhän sen toimia vaikka ei tuntisakaan, kun sitä vaihtuvuutta on. Mutta ainakin toivois että lastensuojelun sosiaalityöntekijät tietäs että koulukuraattori on sosiaalityöntekijä ja että ne toimii siellä koulussa niinku sosiaalityöntekijänä ja on sen koulun lastensuojeluasioista vastaava henkilö.”

Eräs kuraattori toi lisäksi esiin sen, että yhteistyön avulla molempien tietotaito karttuu. Kuraattorit myös arvostivat lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä myös niin ihmisinä kuin sosiaalityöntekijöinä, kuten seuraavassa käy ilmi: *”alueen sossut mukavia ihmisiä, todellinen halu auttaa” (kk6).*

Lastensuojelussa yhteistyön positiiviset puolet näyttäytyivät selkeästi enemmän positiivisina asioina asiakkaan elämässä; kriisi oli saatu hoidettua, lapsen koulunkäynti parantunut, koulu poissaolot vähentyneet tai huostaanotolta oli vältytty. Lastensuojelussa ei kukaan tuonut esiin positiivisena seikkana sellaisia asioita (konsultointi, parityöskentely, asioiden jakaminen) kuin koulukuraattorit. Tämä entisestään lisää omaa käsitystäni siitä, että yhteistyö näyttäisi olevan koulukuraattoreille tärkeää, ei vain asiakkaiden ja heidän tilanteidensa kannalta, vaan olennaisen tärkeää myös oman työn, sosiaalityön, tekemisen kannalta.

8.7 Tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet

Koulukuraattoreista kymmenen vastaajaa kolmestatoista totesi, että tiiviimmälle yhteistyölle on heidän mielestään tarvetta. Yksi vastaaja vielä täsmensi, että tiiviimpi yhteistyö olisi tärkeää koulupoissaolojen suhteen. Kolme vastaajaa koki, että tiiviimmälle yhteistyölle ei ole tarvetta. Yksi vastaaja näistä totesi, että *”tiiviimmälle yhteistyölle ei ole tarvetta, sillä perusopetuslaki kieltää sen, jollei kyseessä ole lastensuojeluasia”.* (kk8) Samainen vastaaja koki, että yhteistyön hidasteena ovat salassapitosäännökset ja se voiko kuraattori kertoa tietojaan ilman lastensuojeluilmoitusta. Tämä mielestäni viittaa siihen, että yhteistyö lastensuojeluun ei oikein toimi, jos yhteistyötä selkeästi estää epätietoisuus eri lakien sisällöistä

suhteessa viranomaisyhteistyöhön. Selkeä enemmistö kuraattoreista siis toivoi tiiviimpää yhteistyötä.

Lastensuojelun puolella tiiviimpää yhteistyötä toivoi yllättäen vain kolme vastaajaa. Muiden, selkeän enemmistön, mielestä yhteistyö oli jo tällaisenaan riittävää. Ristiriita tässä suhteessa on mielenkiintoinen. Voisiko tätä osaltaan selittää se, että tiiviimpi yhteistyö luultavasti lisääisi työtä nimenomaan lastensuojelussa? Tämä on pelkkää arvailua, mutta ristiriita tiiviimmän työn tarpeen suhteen kuraattorien ja lastensuojelun välillä on selkeästi olemassa.

H: Miten yhteistyötä voisi kehittää tai parantaa?

LS1: ”Se että ois pysyvät kuraattorit, että pätevät ja pysyvät. Et sillen se yhteistyö on helpompaa, mutta mä en nää että ois tarvetta millekään yhteisille foorumeille et se kuitenkin syö niin paljon aikaa ja energiaa.”

LS3: ”Vois olla ihan hyvä että kuraattori voisi käydä meidän lastensuojelun tiimissä. Eikä mulla oo sitä vastaan, mut sille ei kauheesti ollu tarvetta. Ei se tekninen kerran kuukaudessa tapaaminen ja se on meidän yhteistyötä oo välttämättä yhtään niin hyvää, että siinä saattaa käydä itse asiassa niin että toinen saattaa aatella että en viittä ottaa yhteyttä ja puhuu puhelimesta tästä asiasta kun viikon päästä on tapaaminen, et se voi kääntyä jopa itseensä vastaan”.

KK2: ”Me sanottiin, et me haluttais niitä tapaamisia mut sitä ei sit järjestetty. Kun onhan se jos jossain tavataan niinku kolmen viikon välein. Kerran kuukaudessa ois ok, mut oli sees pari kertaa lukukaudessa. Et olis kiva kuulla niiltäkin et mitä siellä on menossa, että sitten tulis sellanen olo et asia olis niitten hoidossa oikeesti.”

KK3: ”Kerran kuukaudessa olis semmonen ihanteellinen, että jos sossuja tapais, et se olis sitä asiakasjuttua, mutta myös muuta suunnittelua.”

Kuraattorit toivoivat tiiviimpää yhteistyötä mm. siksi, että koulun tieto olisi lastensuojelulle arvokasta ja tiivis yhteistyö vähentäisi painetta lastensuojelussa. Lastensuojelussa tiiviimpää yhteistyötä toivottiin jo ennen kuin kriisi puhkeaa ja edessä on esimerkiksi huostaanotto. Lisäksi tiivis yhteistyö nähtiin tärkeänä nimenomaan sen takia, että koululla oli tärkeää tietoa lapsesta; se auttaa lastensuojelua tiedon keräämisessä esimerkiksi huostaanoton perusteluja varten.

Koulukuraattorit toivat esiin monenlaisia monipuolisiakin ehdotuksia yhteistyön parantamiseksi. Pääallekkäistä työtä tahdottiin karsia, yhteistyötä tulisi tehdä koko ajan säännöllisesti, tietojen vaihtoa tehostettava ja jo valmiita asiakassuhteita tulisi hyödyntää, avoimuutta tuli-

si lisätä samoin henkilökohtaista tuntemista. Lisäksi toivottiin alueen sosiaalityöntekijää mukaan koululle palaveriiniin sekä yhdessä työskentelyä työparina; yhteisiä kotikäyntejä ja yhteistä työskentelyä perheen kanssa esimerkiksi avohuollon tukitoimia mietittäessä ja aloittelussa. Myös yhteisiä ennaltaehkäiseviä tapaamisia ja tietojen vaihtoja toivottiin säännöllisesti esimerkiksi vierailuina lastensuojelun tiimissä. Myös vertaisryhmiä ehdotettiin uutena yhteisenä työmuotona. Lisäksi pohdittiin sitä, voisivatko lastensuojelun sosiaalityöntekijät tulla näyttäytymään joskus koululla ja tulla kertomaan lastensuojelusta. Lastensuojelussa tähän suhtauduttiin periaatteessa myönteisesti, mutta myös varauksella:

LS1: ”Se varmaan ajatuksena ois ihan hyvä, mutta en mä tiedä onko se meidän homma käydä kouluilla kertomassa meidän työstä. Mutta kyl se oli hyvä opettajille ja muille kertoo miten lastensuojelu toimii. Et mitä voidaan tehdä ja millaisissa tapauksissa. Mutta se on se kun väki vaihtuu et semmoset yhteistapaamiset tuntuu ehkä vähän turhilta molemmiin puolin kun siellä on aina eri naamat.”

Alkuarviointia ja sen päällekkäisyyttä koulun työn kanssa arvosteltiin. Koululla olisi jo valmiina tietty tieto, jota alkuarvioinnissa sitten uudelleen kerätään. Kuraattorit myös toivoivat pääsevänsä alkuarviointiin mukaan. Lastensuojelussa alkuarviointi tai lastensuojelun tarpeen selvitys nähtiin lähinnä lastensuojelun omana, erillisenä työmuotonaan, jossa koululla ei juuri ole osuutta. Lastensuojelussa kuitenkin pelättiin, että jatkossa tiukka, tiettyyn malliin perustuva lastensuojelutarpeen arviointi vaikeuttaisi mahdollisesti yhteistyötä.

LS2: ”Mä pelkään et meidän työstä tulee liian sabluunoitua ja tällöinen luonnollinen yhteistyö häviää. Se on semmonen pieni pelko ollu. Sit tietysti on tää arviointihaaste, että kuka arvioi ja mitä arvioi ja miten mä voin käyttää hyväkseni sitä tietoa mikä jollain kuraattorilla jo on, jos se on tavannu vaikka perhettä jo jonkun vuoden ennenku se tulee mulle, et alotetaanko me täällä ihan alusta vai otetaanko kuraattori johonkin alkuarviointiin mukaan vai miten. että sehän ei välttämättä sovi näihin meidän kaavioihin että voiko sellasta tehdä enää.”

Kiinnostava seikka oli se, että eräs kuraattori arveli, että yhteistyö olisi helpompaa saman organisaation alla. Yhteistyötä toivottiin tehtävän nimenomaan varhaisessa vaiheessa ja myös ennaltaehkäisevässä mielessä.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ehdotukset liittyivät paljolti varhaiseen yhteydenottoon sosiaalitoimeen. Toivottiin matalampaa kynnystä yhteydenotoissa ja myös konsultointia, vaikka aluksi ilman nimeä. Tämä toive tuli esiin lähes kaikissa lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastauksissa. Lisäksi osa toivoi säännöllisiä yhteisiä tapaamisia.

LS3:” Sillon tällön vois meiän alueiden koulukuraattorit vaikka syksyllä kokoontua porukalla, oppis naamat niin olis helpompi olla yhteydessä. Ehkä joskus vois, yleensä ne puhelut on kauheen kiireisiä, et joskus vois istua alas ja miettiä vähän enemmän.”

Koulukuraattorit saivat myös esittää toiveita lastensuojelun sosiaalityöntekijöille yhteistyön suhteen ja myös toisinpäin. Kuraattorit toivoivat lastensuojelulta rohkeutta ottaa yhteyttä kouluun, joustavuutta sekä lisää halua yhteistyöhön. Lisäksi toivottiin alueelta uskoa kuraattorin ammattitaitoon koulun lastensuojelutyöntekijänä ja sosiaalityöntekijänä. Koulukuraattorit toivoivat myös koulukuraattorin työn arvostusta ja huomiointia myös siihen, että kuraattoritkin ovat työssään kiireisiä. Muutama kuraattori toivoi hyvän yhteistyön jatkuvan ja yhteisten työkäytäntöjen kehittymisen edelleen.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät toivoivat kuraattoreilta varhaista yhteydenottoa, jolloin ei vain ”tilata” sosiaalityöntekijältä avohuollon tukitoimia vaan otetaan lastensuojelu jo varhaisessa vaiheessa mukaan arvioimaan lastensuojelun tarvetta. Lisäksi eräs alueen sosiaalityöntekijä toivoi toisen työhön tutustumista: ” jos mahdollista toisen työnkuvaan voisi tutustua paremmin.” (ls5) Koulukuraattorit itsekin näkivät, että joskus lastensuojeluilmoituksia olisi syytä tehdä ”reilummin”:

KK3: ”Selkeemmät ja reilummat lastensuojelu ilmotukset, aikasemmassa vaiheessa, yhteistyössä. Varmaan reilummin kertoa niistä mahdollisuuksista mitä lastensuojelulla on, että työstää sitä asiakkuutta jo sinne suuntaan perheen silmissä.”

Lisäksi sekä koulukuraattorit että lastensuojelun sosiaalityöntekijät toivoivat yhteistä suunnittelua, yhteisiä tavoitteita asiakastilanteissa:

LS3:Ehkä joskus et asiat ois vähän jäsenneltyneempiä ja saada jotain suunnitelmia vois saada et mitä on vaikka lyhyen tähtäimen suunnitelmia.

Kk1: ”Luotetaan toisen ammattitaitoja, ne yhteiset tavoitteet, ne vois selkeesti sanoa ääneen. Ne vois kirjata ne tavoitteet ja mitä kukakin niitten tavoitteiden eteen tekee.”

Samoin kaivattiin haastatteluissa nimenomaan keskinäistä luottamusta, avointa kommunikoinnin ilmapiiriä sekä oikeaa asennetta; arvostusta kummankin työtä kohtaan. Lisäksi koulukuraattorit toivat esiin sen, että he toivoivat lastensuojelun olevan reilusit yhteydessä ja ottavan myös tavaksi ottaa yhteyttä koululle ja kutsua koulukuraattoriakin tapaamisiin:

LS3: "Et jos joskus yhteistyö tökkii niin voisko sitä puhua ja kysyä et miten me voitais paremmin tehdä kun musta tuntuu et tää tökkii eikä toimi."

KK2: "Luotetaan, tietoa saa ja sieltä päästä pyydetäänkin tekemään tiettyjä asioita ja nähdään, että siinä on yhteistyön mahdollisuus ja tunnen työntekijän, ja se semmonen arvostus."

KK3: "Vois käyttää työparina, pyytää palaveriini. Ei mulla sellasta kokemusta oo että ois jätetty pois, mutta ottaa se ihan varteenotettava asiana että siellä olis palaverissa kuraattori. Ja asenne. "

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Koulun sosiaalityö ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu kuuluvat molemmat omana osanaan lapsiperheiden palvelujärjestelmään. Koulun sosiaalityö on osa koulussa oppilaille annettavaa psykososiaalista palvelua, joka taas on merkittävä osa oppilashuoltoa. Peruskoulu tavoittaa maassamme lähes kaikki lapset ja koulun antamalla psykososiaalisella tuella on merkittävä ennaltaehkäisevä vaikutus kaikkiin peruskoulua käyviin lapsiin. Psykososiaalinen tuki ja koulun sosiaalityö tavoittavat toisaalta kaikki lapset ennaltaehkäisevässä muodossa, mutta koulun sosiaalityö tavoittaa myös erityisen tuen tarpeessa olevat lapset. Koulun sosiaalityö työskenteleekin pääasiassa juuri ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen sekä erityisen tuen alueilla. Lastensuojelun tehtävänä on erityisen tuen tarpeessa olevien lasten kohdalla, lastensuojeluasiakkuuden synnyttyä, vastata avohuollon tukitoimilla erityisen tuen tarpeisiin. Suuri osa lastensuojelutyötä on myös ns. viimesijainen eli korjaava lastensuojelu. Koulun sosiaalityö ja lastensuojelu kuuluvat samaan ketjuun lastensuojelutyössä; toisen vastuulla on lastensuojelun ennaltaehkäisevä työ ja toisella korjaava työ. Siinä välillä ne jakavat osan tehtävistä erityisen tuen tarpeessa olevien lasten piirissä työskennellessään. Tässä vaiheessa koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhteistyö on merkittävässä osassa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut löytää vastauksia siihen, millaista yhteistyötä koulun sosiaalityö (koulukuraattorit) ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät. Lisäksi olen pyrkinyt selvittämään, miksi yhteistyötä tehdään tai ei tehdä ja millaisia esteitä ja toisaalta yhteistyötä edistäviä seikkoja voidaan löytää. Omasta mielestäni olen löytänyt vastaukset asettamiini tutkimuskysymyksiin. Keräämäni aineiston avulla on ollut mahdollisuus luoda johtopäätöksiä yhteistyöstä. Aineiston metodinen triangulaatio ja aineiston kattavuus lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, vaikka kyselylomakkeen kato lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastausten osalta oli suuri. Tutkimus on tehty tutkimalla tamperelaista yhteistyötä, mutta mielestäni tutkimus toi esiin sellaisia yleisiä piirteitä koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhteistyöstä, että tuloksia voidaan peilata yhteiskunnassamme yleisemminkin.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yhteistyötä on. Tarja Kullberg-Piilola (1997) pro gradu tutkielmassa esiin tullutta tilannetta, jossa yhteistyötä ei ole ollenkaan, ei ole ainakaan tämän tutkielman tekohetkellä Tampereella olemassa. Yhteistyölle on ominaista sen moninaisuus. Yhteistyön määrä ja laatu vaihtelivat paljon alueittain. Mitään yhtenäistä yhteistyömallia ei ollut, vaan olemassa oleva yhteistyö näytti perustuvan hyvin pitkälti henkilökohtaiseen tuntemiseen ja sitä kautta syntyneisiin yhteistyötapoihin. Lisäksi joillakin alueilla oli jo juurtuneita käytäntöjä yhteistyölle.

Kaikki haastattelemiini lastensuojelun sosiaalityöntekijät totesivat kuraattorin olevan tärkeä yhteistyökumppani. Tärkeyttä kuitenkin rajattiin osittain. Koulukuraattoreiden vastauksissa lastensuojelu nousi todella tärkeäksi yhteistyökumppaniksi. Koulukuraattorit toivat esiin sen, että lastensuojelu on tärkein yhteistyökumppani, mutta mikäli yhteistyö ei toimi, haetaan yhteistyökumppaneita muualta. Yhteistyön suuri tarve tuotiin selkeästi esiin sekä koulukuraattorien että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastauksissa.

Yhteistyötä lastensuojelun ja koulukuraattorien välillä tehdään, niin koulukuraattorien kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöidenkin mielestä tarvittaessa, mutta se ei ole pääsääntöisesti tiivistä, eikä ennakkoon suunniteltua. Koulukuraattoreista yhteistyöhön tyytyväisimmät olivat työskennelleet pitkään, lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä ei samaa yhteyttä kuitenkaan löytynyt. Enemmän kuin työuran pituus, voisi selittävänä tekijänä olla henkilökohtaisten kontaktien laatu työntekijöiden välillä. Näyttäisi siltä, että pitkään työssä toimiminen saattaa helpottaa ja parantaa yhteistyötä, mutta yhteistyö henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvana, on melko haavoittuvaa: mikäli yhteistyökumppani lähtee, ei yhteistyö välttämättä jatku uuden työntekijän kanssa.

Osa koulukuraattoreista vieraili lastensuojelun tiimeissä, osalla ei ollut minkäänlaista tällaista asiakastyön ulkopuolista yhteistoimintaa. Yhteistyö oli kuraattorien mielestä lähinnä yhteydenpitoa, tietojen saamista ja luovuttamista, asiakasneuvotteluita, joskus myös alueellisia tapaamisia sekä lausuntojen kirjoittamista. Lastensuojelussa yhteistyö oli tarkoittanut kaikilla yhteydenpitoa koulukuraattoreihin. Lisäksi yhteistyö oli osallistumista asiakasneuvotteluihin, lausuntojen pyytämistä sekä tietojen luovuttamista ja saamista.

Työparityöskentely ei kuulu olennaisena tai selkeänä osana lastensuojelun ja koulukuraattorien yhteistyöhön. Satunnaista työparityöskentelyä oli ollut ja siitä oli hyviä kokemuksia, mutta erityisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijät näkivät, että työparin tulisi olla toinen lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lastensuojelussa tuotiin esiin näkökulmien ero, joka voi vaikeuttaa työpariutta; koulukuraattorin näkökulma on koulun, lastensuojelun sosiaalityöntekijän taas lastensuojelun. Lastensuojelu on yhteistyössä koulun kanssa niissä tapauksissa, jossa koululla on tietoa lapsen tilanteesta. Koulukuraattorilla näyttäisi olevan informantin rooli suhteessa lastensuojeluun. Hän antaa lastensuojelulle sen tarvitsemia tietoja.

Koulukuraattorit tekevät vastausten mukaan yhteistyötä lastensuojelun kanssa pääasiassa silloin, kun harkitsevat lastensuojeluilmoituksen tekoa. Yhteistyö painottuukin lastensuojeluprosessin alkupäähän. Yhteistyötä tehtiin myös, kun tilanne oli jo kriisissä tai kuten jotkut haastateltavat sanoivat *"liian myöhään"*. "Liian myöhään" yhteistyössä yhteyttä otettiin koululta liian myöhään lastensuojeluun. Koulukuraattorit toivat esiin taas sitä, että lastensuojelu toimii tai herää toimimaan vasta, kun tilanne on kriisissä, riippumatta siitä, kuinka varhaisessa vaiheessa koululta ollaan oltu ensi kertaa yhteydessä. Tämä liian myöhään tapahtuva yhteistyö näyttäisi olevan sitä, jonka työhypoteesissani nimesin "vaikeaksi viivytystaisteluksi". Viivyttelyä tapahtuu niin koulussa (ilmoitusta ei tehdä tarpeeksi ajoissa), kuin myös lastensuojelussa (ilmoitus ei johda mihinkään konkreettiseen.) Tämä kertoo mielestäni nimenomaan ongelmista yhteistyössä; yhteistyö ei ole tällöin riittävää eikä yhteistyölle ole olemassa rakenteita, joissa todellinen tiedon vaihto; huolen ilmi tuominen ja sen todellinen kuuleminen ovat mahdollisia.

Lastensuojelun sosiaalityöntekijät näkivät yhteistyön esteeksi hyvin pitkälti oman kiireensä ja työmääränsä. Muina hidasteina tai esteinä tuotiin esiin, että kouluilla ei ole tietoa sosiaalitoimen palveluista, koulu ja lastensuojelu ovat hyvin erilaiset toimintaympäristöt, toisen työtä ei tunnetta, koulu pakoilee vastuuta lastensuojelutilanteissa, tiedon vaihto ei toimi eikä ole tottumusta tehdä yhteistyötä tai sitä tehdään omilla juurtuneilla työtavoilla. Molempien osapuolten mielestä työntekijöiden vaihtuvuus oli liian suurta.

Salassapito yhteistyön esteenä näyttäytyi lähinnä juuri niin, että lastensuojeluun ei uskalleta olla yhteydessä. Lastensuojelussa salassapito nähtiin ongelmallisena nimenomaan lastensuojeluilmoitusten tekemisessä, ei niinkään siinä, että lastensuojelusta olisi pyydetty tietoja

joita sieltä ei voida antaa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden vastauksista käy ilmi, että joskus kuraattori myös "unohdetaan", tai häntä ei nähdä välttämättä omana ammattikuntaan tai toisaalta saman ammattikunnan (sosiaalityöntekijät) edustajana.

Koulukuraattorit toivat omissa vastauksissaan myös ilmi kiireen, mutta myös paljon muita yhteistyön esteitä listattiin. Useat vastaajat toivat esiin asenteisiin liittyvät ongelmat. Useat koulukuraattoreista vastasivat yhteistyön esteenä olevan myös vaihtuvat työntekijät. Koulukuraattoreista selkeälle enemmistölle vaikeuksia oli aiheuttanut sosiaalityöntekijöiden tavoittaminen ylipäätään. Haastatteluissa koulukuraattorit kertoivat tilanteista, joissa olivat kokeneet, ettei heidän työtään arvosteta. Koulukuraattorien haastattelussa tuli esiin myös pettymys lastensuojeluun ja sen mahdollisuuksiin todella auttaa lasta. Koulukuraattorit myös näkivät lastensuojelun olevan liian perhekeskeinen ja vanhempia ymmärtävä. Koulukuraattorit kokivat itse ajavansa lapsen asiaa. Koulukuraattorilla on monimuotoinen rooli perheen ja erityisesti lapsen auttajana sekä viestin viejänä, tulkkina ja puskurina koulun, perheen ja lastensuojelun välillä.

Tuulikki Ojala (2006) on omassa pro gradu- tutkielmassaan tutkinut koulukuraattorien ja koulupsykologien kirjoittamia eläytymismenettelmätarinoita. Kuraattorien osalta hän tutki yhdeksän kuraattorien kirjoittamaa kuvitteellista tarinaa, jotka Ojala jakoi onnistumistarinoihin ja vaikeustarinoihin. Kuraattorien kohdalla tutkimustuloksena oli se, että oman työnsä "onnistumistarinoissa" kuraattorit pyrkivät ja pystyivät tekemään luottamuksellisuuden perustuvaa psykososiaalista työtä, jolloin luottamus ja sen rakentaminen niin vanhemman kuin lapsen kanssa, on merkittävässä asemassa. "Vaikeustarinoille" tyypillistä oli, että niissä tehtiin viranomaisyhteistyötä lapsen tilanteen parantamiseksi, mutta silti lapsen tilanne huononi, koska koko perheen kanssa ei työskennelty. Näissä vaikeustarinoissa kerrottiin myös lastensuojeluilmoitusten tekemisen vaikeudesta ja lastensuojeluilmoitusten tekeminen mietitytti kuraattoreita paljon.

Verrattaessa Ojalan tutkimustulosta omiin tuloksiini yhteistyöstä, tuovat ne kiinnostavasti esiin joitakin tiettyjä seikkoja. Koulukuraattorin rooli koulun sosiaalityöntekijänä on mutkikas. Koulukuraattorit näyttävät itse näkevän itsensä nimenomaan lapsen työntekijöinä, mutta pyrkivät (Ojalan mukaan) työskentelemään koko perheen kanssa. Heillä on pyrkimys luottamukselliseen työskentelyyn perheen tilanteissa; joissakin omista haastatteluissani ku-

raattorit toivat esiin, että he toimivat lapsen asioiden ajajina lastensuojelun suuntaan. Toisaalta koulussa kuraattorilla on koulun sosiaalityöntekijän rooli; hän toimii linkkinä koulun ja lastensuojelun välillä, toisaalta tulkkaa lastensuojelun työtä koululle (ja myös vanhemmille) ja vauhdittaa lastensuojeluprosesseja ilmaisemalla koulun huolta lastensuojeluun.

Lastensuojelun odotukset kuraattoria kohtaan näyttävät olevan erilaiset; lastensuojelu toivoo, että kuraattori hoitaisi lastensuojeluasioita tiettyyn vaiheeseen ja sitten selkeästi lastensuojeluilmoituksella ilmoittaisi, että koululla on ilmeisen lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi. Lastensuojelu toivoo varhaisia yhteydenottoja, toisaalta toivotaan koulun ymmärtävän, että lastensuojelu voi todellisuudessa toimia vasta, kun kyseessä on tarpeeksi "vakava" lastensuojeluasia. Luottamuksellinen työskentely koululla perheen kanssa, luottamuksen rakentaminen lapseen ja vanhempiin sekä tilanteen selvittely vie aikaa. Luottamukselliseen työskentelyyn ei myöskään näytä kuuluvan lastensuojeluilmoitusten teko, tai ehkä halutaan rakentaa perheen kanssa yhteinen näkemys siitä, että lastensuojeluilmoitus täytyy tehdä? Itse päätelen niin, että osaltaan kuraattorien rooliristiriita koulussa suhteessa muuhun henkilöstöön ja toisaalta lastensuojeluun ja työtapa sekä halu tehdä työtä luottamuksellisesti hankaloittaa yhteistyötä, kun yhteistyötaholla (lastensuojelu) on erilaiset odotukset koulukuraattorin roolin suhteen.

Sami Mahkonen (2003, 112) esittämät syyt moniammatillisen työn ongelmiin löytyivät myös omasta tutkimuksestani. Mahkosen kymmenestä syystä omasta tutkimuksestani löytyivät kaikki syyt. Itse luokittelin tutkimuksessani esiin tulleet ongelmat kuitenkin uudelleen seuraavasti:

- 1. Yhteistyön rakenteet puuttuvat*
- 2. Ongelmat asenteissa*
- 3. Tiedon puutteesta johtuvat ongelmat*
- 4. Erilaisista rooleista, näkökulmista ja toimintakulttuurista johtuvat ongelmat*
- 5. Erilaiset odotukset*

Yhteistyön rakenteiden puutoksesta kertoo se, että yhteisiä tapaamisia ei ole. Tällöin todellista yhteistyötä ei ole; tähän liittyvät myös käytännön ongelmat, ihmisiä ei saada kiinni, tieto ei kulje jne. Kiire ja aikapula liittyvät myös siihen, että yhteistyön rakenteita ei ole. Jos esimerkiksi yhteistapaamisia olisi tarpeeksi, voitaisiin niissä jakaa tarvittavaa tietoa ja sopia erilaisista aikatauluista. Yhteistyön pysyvämmät rakenteet takaisivat myös sen, että

yhteistyö säilyy, vaikka ihmiset vaihtuisivatkin. Eriksson ja Arnkil (1995, 210–211) toteavat, perheen ajautuessa kriisiin voi myös palvelujärjestelmä ajautua kriisiin, jollei toimivia yhteistyökuvioita ole olemassa; silloin paineet ja toiveet perheen kriisiin ratkaisuun suunnataan aina toiselle työskentelytaholle. Tämä taas luo paineita yhteistyöhön ja edelleen hankaloittaa sitä.

Asenteisiin liittyvät ongelmat näkyvät mm. siinä, ettei toista arvosteta, toinen unohdetaan tai ei huomioida. Tähän liittyy niin lastensuojelun tiukka oman työn rajaaminen suhteessa koulukuraattoreihin, kuin myös esimerkiksi se, että koulu vyöryttää kaiken huolensa lastensuojeluun ja pesee itse kätensä asiakkaan asioista. Asenteisiin liittyvä ongelma on kyseessä myös silloin, kun koulu hoitaa liian pitkään asioita itse, tai jos ajatellaan lastensuojelun olevan vain huostaanottoja tekevä instanssi. Tiedon puutteesta johtuvat ongelmat ovat puutteita toisen työn tuntemisessa ja myös tiedon puutteita esimerkiksi lastensuojelulain ja salassapitosäädösten suhteen. Samoin tiedon puute, esimerkiksi lastensuojelun mahdollisuuksista auttaa, tuo ongelmia siinä mielessä, että odotukset ovat liian suuria todellisen auttamisen mahdollisuuksiin nähden.

Neljäs luokka sisältää yhteistyön ongelmat, jotka johtuvat eri toimintakulttuureista; koulun ja lastensuojelun toimintakulttuureista. Tähän liittyvät niiden erilaiset perustehtävät. Lastensuojelun rooli on selkeämpi omassa toimintaympäristössään kuin koulukuraattorien. Lastensuojelun näkökulma näyttäisi olevan, ainakin koulukuraattoreiden mielestä, melko perhekeskeinen, kun taas kuraattori kokee olevansa enemmän lapsen työntekijä. Näiden näkökulmien erilaisuus luo yhteistyöhön ongelmia. Ongelmana ovat myös erilaiset odotukset. Erilaiset odotukset voivat kohdistua asiakastilanteisiin; koululta esimerkiksi toivotaan tiukempaa puuttumista ja väliintuloa. Toisaalta erilaiset odotukset voivat kohdistua yhteistyöhön, koulukuraattori toivoisi ammatillista tukea, konsultaatioapua tms. mitä taas lastensuojelun sosiaalityöntekijä ei välttämättä näe tarpeelliseksi.

Yhteistyötä edistäviä seikkoja oli myös moninaisia. Ne voidaan luokitella seuraavasti:

1. *Asenteet ja arvostus*
2. *Yhteiset toimintamallit ja toimivat yhteistyön rakenteet*
3. *Tunteminen*

Asenteisiin ja arvostukseen liittyvät yhteistyötä edistävät seikat tulivat esiin erityisesti kuraattorien vastauksissa. Kuraattoreista lähes kaikki toivat esiin yhteistyötä edistävänä asiana luottamuksen, kunnioituksen toisen ammattitaitoon sekä toisen arvostuksen. Yhteiset toimintamallit ja toimivat yhteistyön rakenteet taas sisältävät yhteiset tavoitteet työlle, säännölliset tapaamiset jne., jota kautta yhteistyötä voidaan edistää. Kolmas luokka, tunteminen sisältää niin toisen työn tuntemisen, kuin myös henkilökohtaisen tuntemisen. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mielestä yhteistyötä edistävät nimenomaan toisen työn tunteminen, avoin molemminpuolinen yhteydenotto ja kommunikointi sekä henkilökohtainen tunteminen. Yhteistyötä edistävinä seikkoina nähtiin myös sama koulutustausta ja myös pysyvät ja pätevät työntekijät. Pysyvien ja pätevien työntekijöiden saaminen on haaste niin lastensuojelussa kuin kouluissakin. Hyvillä yhteistyöverkostoilla ja toimivilla käytännöillä voidaan ainakin yrittää vähentää työntekijöiden vaihtumisesta tapahtuvaa yhteistyön vaikeutumista.

Yhteistyöllä on myös saatu tuloksia. Sekä kuraattorit että lastensuojelun sosiaalityöntekijät kertoivat, että hyvällä yhteistyöllä lapset ja perheet ovat tulleet autetuksi. Kuraattorien osalta moni toi esiin myös lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden merkityksen omalle työlleen: lastensuojelun sosiaalityöntekijältä oli saatu myös konsultointiapua ja ohjausta. Koulukuraattorit toivovat selkeästi lastensuojelun sosiaalityöntekijältä tukea omaan työhön. Koulukuraattoreista kymmenen vastaajaa kolmestatoista totesi, että tiiviimmälle yhteistyölle on heidän mielestään tarvetta. Lastensuojelun puolella tiiviimpää yhteistyötä toivoi vain kolme vastaajaa. Tämä kertoo mielestäni samaa kuin tutkimukseni pieni vastausprosentti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kohdalla; yhteistyö ei ehkä ole niin tärkeää lastensuojelulle kuin kouluille. Koulukuraattoreilla näyttäisi olevan kiinnostus yhteistyöhön, ei vain asiakkaiden parhaaksi, vaan myös omaa työtään varten. He toivoivat lastensuojelusta työpariutta, konsultointiapua ja ohjausta työlle. Tämä tekee yhteistyön ehkä heille tärkeämmäksi kuin lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Johtopäätöksenä totean, että tällä hetkellä koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhteistyö on enemmän vaikeaa viivytystäistelua kuin voittoaikaa vastuunjako. Kyse ei ole siitä, ettei yhteistyötä periaatteessa haluttaisi tehdä ja yhteistyö myös nähdään merkitykselliseksi, mutta erilaiset ratkaisemattomat ongelmat haittaavat yhteistyötä tällä hetkellä siten, että yhteistyön tekeminen tuntuu työntekijöille vaikealta. Kuitenkin tutkimuksessani tuli esiin se, että hyvääkin yhteistyötä on olemassa ja sitä tehdään. Hyvä yhteistyö näyttäisi perustuvan toisen arvostamiseen,

luottamukseen ja myös peiliin katsomiseen ja kysymiseen, olenko minä hyvä yhteistyökumppani?

Yhteistyön parantamishdotuksia tuotiin vastauksissa esiin runsaasti. Kehittyvän työn tutkimuksen ajatukset mielessäni, haluan siirtää katseen tulevaan, kuinka voisi toimia toisin ja siirtää yhteistyön painopisteen kohti voittoisaa vastuunjakoa. Nämä ehdotukset on koottu vastauksista, niitä yhdistellen ja muokaten.

- 1. Säännölliset tapaamiset ja yhteistyön suunnittelu, jota kautta henkilökohtainen tunteminen lisääntyisi ja mm. tietojen vaihto helpottuisi, päällekkäinen työ vähenisi, luottamus syntyisi, arvostus toisen työtä kohtaan kasvaisi. Tällä turvattaisiin yhteistyön jatkuminen työntekijöiden vaihtuessa.*
- 2. Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tulisi mennä kouluille; neuvotteluihin, näyttämään ja kertomaan lastensuojelusta. Lastensuojelun tulisi mennä mukaan erilaisiin työryhmiin, vertaisryhmiin, alueellisiin tapaamisiin jne.*
- 3. Koulukuraattori tulisi lähes aina kutsua mukaan lastensuojeluprosessiin, mikäli lastensuojelussa toimitaan perheen kanssa, jossa on kouluikäisiä lapsia. Lastensuojelu tulee pyytää aina mukaan, jos koululla on tiedossa lastensuojelun tarpeessa oleva lapsi. Yhteisten asiakkaiden kohdalla tulee miettiä yhteiset toimintatavat ja tavoitteet.*
- 4. Selkeä malli yhteistyöhön täytyy tehdä yhdessä; kuinka ja missä vaiheessa lastensuojeluilmoitus tehdään, kuka sen koululta tekee, kuinka lastensuojelua voi konsultoida ennen sitä, kuinka tietoja vaihdetaan jne.*
- 5. Tiedon jakaminen; kuinka toimii lastensuojelu, kuinka koulun sosiaalityö. Mitä tarkoittaa ilmoitusvelvollisuus, mitä tarkoittavat salassapitosäännökset, miten koulu voi tukea lasta ja kuinka taas lastensuojelu?*

Aivan viimeiseksi haluan esittää erään lastensuojelun sosiaalityöntekijän lausahduksen, jonka hän sanoi haastattelussa. Tässä hän tuo esiin sen, että yhteistyön ei tarvitse olla mitään erikoista tai ihmeellistä. Yhteistyössä tulee huomioida käytännön edellytykset yhteistyölle, mutta enemmän yhteistyön esteenä voivat olla asenteet, joita tulee muuttaa yhteistyötä ja toisen työtä arvostaviksi. Jos yhteistyö otetaan toimintatavaksi, osaksi jokapäiväistä arkista työtä, voidaan sillä saada paljon aikaan.

LS2: ”Ja sitä kun tosta yhteistyöstä tehdään liian vaikeeta niin se kaatuu, et kun se on osa sitä arkee niin se on hyvää.. et jos mä mietin, et mitenköhän tän lapsen koulu sujuu, niin mä voin soittaa kuraattorille ja kysyy ja sit taas jos kuraattorilla on sellanen et se vaik epäilee, et dokaakohan tän vanhemmat niin se voi soittaa ja kertoo, et se on miettinyt tällasta.”

LÄHTEET

- Andersson, G., Pösö, T., Väisänen, E. & Wallin, A.** (2001) Koulun sosiaalityö Suomessa ja muissa pohjoismaissa. Curatorer- Koulukuraattori-lehti. 9/2001, 3-22.
- Antikainen, A-L.** (1996) Koulukuraattori odotusten ja ongelmien ristipaineissa.. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Kasvatustieteiden pro gradu-tutkielma.
- Arnkil, T. E. & Eriksson, E.** (1996) Kenelle jää kontrollin Musta Pekka-kortti? Sosiaalityö verkostoissaan. Stakes tutkimuksia 63. Helsinki.
- Ekebon U-M., Helin, M. & Tulusto, R.** (2000) Satayksi kouluongelmaa. Opettajan käsikirja. Edita. Helsinki.
- Engeström, Y.** (1995) Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Eriksson, E & Arnkil, T. E** (1995) Ammattilaiset arvailevat toisiaan. Tulkintaverkostot psykososiaalisessa työssä. Stakes. Raportteja 184. Helsinki.
- Eskola, J. & Suoranta, J.** (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Tampere.
- Forsberg, H.** (1998) Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.
- Forssén, K.** (1993) Suojaverkon lapsiperheet. Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen julkaisuja, sarja A:2. Turku.
- Heino, T.** (1999) Lastensuojelun trendit. Teoksessa Virtanen, P. (toim.) Verkostoituva asiakastyö. Kirjayhtymä. Helsinki, 9-32.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H.** (1995) Teemahaastattelu. 7. painos. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H.** (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press. Helsinki.
- Jahnukainen, M., Kekoni, T., & Pösö, T.** (2004) Koulukoti tutkimuspuheenvuorojen aiheena. Teoksessa Jahnukainen, M., Kekoni, T., & Pösö, T. (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 43. Helsinki, 5-18.
- Jauhiainen, A.** (1993) Koulu, oppilaiden huolto ja hyvinvointivaltio. Suomen oppivelvollisuuskoulun oppilashuollon ja sen asiantuntijajärjestelmien. Muotoutuminen 1800-luvun lopulta 1990- luvulle. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C osa 98.
- Kananoja, A. & Turunen, M.** (1996) Tähän suuntaan lastensuojelu! Teoksessa Mäenpää, J & Törrönen, M. (toim.) Dokumentoitu lapsi. Stakes 1996:4. Helsinki, 73–92.

Karppinen, A-M. (2006) Alkuarviointia. Lastensuojelun alkuvaiheen tilannearvion tarkastelua ja käyttöönoton kartoitus Tampereen sosiaalialasemilla. Helsingin yliopisto. Lastensuojelun täydennyskoulutuksen lopputyö. Julkaisematon.

Karvinen, S. (2000) Sosiaalityön tutkimuksen metodologiset jännitteet. Teoksessa Karvinen, S., Pösö, T. & Satka, M. (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. SoPhi. 48. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 9-31.

Kitinoja, M. (2005) Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukotiin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta. Stakes tutkimuksia 150. Helsinki.

Kivinen, T. (1992) Lastensuojelun moninaisuus. Pitkittäisselvitys lasten asiakkuudesta. Sosiaali- ja terveyshallitus. Raportteja 59. Helsinki.

Kivinen, T. (1994) Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi. Näkökulmia asiakkuuden määrittymiseen. Stakesin tutkimuksia 45. Jyväskylä.

Kivinen, T. & Marjamäki, P. (1995) Ajankohtaiset muutossuunnat lastensuojelussa. Dialogi 1/1995, 8-11.

Koponen, K. & Turklin T. (toim.) (2005) Kädestä pitäen - turvaa lapselle. Käsikirja kaltoin kohdellun lapsen kanssa työskenteleville. Tampereen kaupunki. Saatavana www-muodossa (viitattu 1.12.2005) www.tampere.fi/tiedostot/5aksjES9z/kadesta_pitaen.pdf.

Kullberg-Piilola, T. (1997) Oppilaan mentävä aukko? Sosiaali- ja koulutoimen yhteistyö koulupinnauskierteen katkaisemiseksi. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkimus.

Kähkönen, P. (1993) Vanhemmuuden murtuminen. Lapsen huostaanotto sosiaalitoimen asiakirja-aineiston valossa. Jyväskylän yliopisto, Psykologian laitos.

Kääriäinen, A. (2000) Lastensuojelun sosiaalityöntekijän arki. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Sosiaaliviraston julkaisusarja B 2/2000. Helsinki.

Kääriäinen, A. (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsinki.

Laakso, R. & Saikku, P. (1998) Hyvä huostaanotto? Stakesin julkaisuja 28/1998. Helsinki.

Lapsipoliittista selontekoa valmistelevan työryhmän ensimmäinen taustamuistio (1994) Julkaisematon. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. (2006) Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:25. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki. Saatavana www-muodossa (viitattu 1.10.2006) <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/05/hl1147768355553/passthru.pdf>

- Mahkonen, S.** (2003) Lastensuojeluilmoitus. Edita. Helsinki.
- Makkonen, M.** (1995) Keskustelutyö lastensuojelussa. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Gummerus. Helsinki.
- Mikkola, M. & Helminen, J.** (1994) Lastensuojelu. Karelactio. Helsinki.
- Mikkola, M.** (2004) Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Hujala, A. & Puonti, A. & Saarnio, T. (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki, 77–84.
- Muukkonen, T. & Tulensalo, H.** (2004) Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston selvityksiä 2004:1. Helsinki. Saatavana www-muodossa (viitattu 4.11.2006) http://www.hel2.fi/sosv/julkaisu/selvitykset/2004/01_lastensuojelua.pdf
- Myllärniemi, A.** (2005) Lapsiperheiden palvelujärjestelmä lastensuojelun sosiaalityön näkökulmasta-kaavio. Taustamuistio. Ei julkaistu. Henkilökohtainen tiedonanto Sanna Silta-selle. (Viitattu 27.12.05) Saatavana www-muodossa Tampereen kaupungin sisäisiltä intranet-sivuilta.
- Myllärniemi, A.** (2006) Huostaanottojen kriteerit pääkaupunkiseudulla. Selvitys pääkaupunkiseudun lastensuojelun sijoituksista. SOCCAN ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 7/2006. Helsinki.
- Mäenpää, J. & Törrönen, M.** (1996) Dokumentoitu lapsi; miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa? Teoksessa Mäenpää, J. & Törrönen, M. (toim.) Dokumentoitu lapsi. StaKes 1996:4. Helsinki, 7-60.
- Mäkelä, K.** (1990) Kvalitatiivisen aineiston analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä K. (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Gaudeamus. Helsinki, 42–61.
- Ojala, T.** (2005) Koulukuraattorien perhetason työn mahdollisuudet peruskoulun yläluokilla. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Tampere.
- Oppilaan hyvinvointi ja oppilashuolto.** (2002) Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:13. Helsinki.
- Oppilashuoltoon liittyvän lainsäädännön uudistamistyöryhmän muistio.** (2006) Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006: 33. Helsinki. Saatavana www-muodossa (viitattu 8.12.2006) <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2006/11/hl1164272311136/passthru.pdf>
- Pohjola, A.** (1993) Tiedontuotanto sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, R., Jokinen, H., Karvinen S., Mathies, A-L., & Pohjola A. Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 253–283.
- Pulma, P.** (2004) Lastensuojelun kehityslinjoja. Teoksessa Hujala, A. & Puonti, A. & Saarnio, T. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi. Helsinki, 11–20.

Pösö, T. (1995) Lasten pahoinpitely lastensuojelussa- ollako vai eikö olla? Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Pösö, T. (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Sosiaaliturvan keskusliitto. Helsinki, 32–53.

Pösö, T. (1997) Lastensuojelu- uudet teemat, vanhat kysymykset. Teoksessa Viialainen, R. & Maaniittu, M. (toim.) ”Tehdä itsensä tarpeettomaksi?” Sosiaalityö 1990-luvulla. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki, 145–160.

Raunio, K. (2004) Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Helsinki.

Roos, J.P. (2001) Mitä oikein opimme K & T tapauksesta? Yhteiskuntapolitiikka 66 (2001):5, 471–478.

Räty, T. (2004) Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki, 85–104.

Saikka, P. (1998) Yhdessä suunnitellen. ”Hyvä huostaanotto” lastensuojeluverkoston työntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Laakso, R. & Saikka, P. Hyvä huostaanotto? Stakesin julkaisuja 28/1998. Helsinki, 42–77.

Salmi, J.W. & Linkomies, E. (1967) Latinalais-suomalainen sanakirja. Otava. Helsinki.

Scourfield, J. (2003) Gender and Child Protection. Basingstoke. Palgrave Macmillan.

Sihvonen, E. (2002) Vastuussa selviämistään? Sosiaalipedagoginen tutkimus nuorten mielikuvista koulun sosiaalityön toiminnasta. Sosiaalityön, sosiaalipedagogiikan linjan pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Sinko, P. (2004) Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsingin yliopisto. Oppimateriaaleja 127. Palmeniakustannus.

Sipilä-Lähdekorpi, P. (2004) ”Hirveesti tekijänsä näköistä”. Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Finn Lectura. Helsinki.

Suhonen, A. (2002) Sosiaalityö koulussa. Koulun sosiaalityön toimintamallin luominen ja kehittäminen toimintatutkimuksellisin menetelmin itse-evaluatiivisesti tarkasteltuna. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma.

Suomen säädöskokoelma:

Asetus lastensuojeluasetuksen muuttamisesta, 546/1990.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Lastensuojelulaki 683/1983, LSL.

Lastensuojeluasetus 1010/1983, LSA.

Perusopetuslaki 628/1998, POL.

Sydänmaanlakka, T. (1984) Koulu on yhteistyötä. Lastensuojelun ja koulun yhteistyön nykytilanne ja kehitysnäkymiä. Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 75. Helsinki.

Tampereen kaupungin internetsivut (2006) Lastensuojelu. Oppilashuolto. Tampereen kaupunki. (Viitattu 20.2.06) Saatavana www-muodossa:

<http://www.tampere.fi/sosiaalipalvelut/lastensuojelu/index.html>,

<http://www.tampere.fi/koulutus/hyvinvointi/oppilashuolto/index.html>.

Tanninen, T. (1999) Verkostot koulun sosiaalityössä. Teoksessa Wallin, A. (toim.) Koulu-kuraattori arkityössään. Koulun sosiaalityön asiantuntijaohjelman lopputyöjulkaisu. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Julkaisusarja A 2/99. Tampere, 116–128.

Taskinen, S. (2004) Lasten psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu. Teoksessa Hujala, A. & Puonti, A. & Saarnio, T. (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki, 141–153.

Toiminnan teorian ja kehittävän työntutkimuksen yksikkö. (2006) Kehittävä työntutkimus. Saatavana www-muodossa (viitattu 21.1.2006)

www.muutoslaboratorio.fi/content.php?document=150.

Törrönen, M. (2000) Lapset arjen subjekteina. Teoksessa Karvinen, S., Pösö, T. & Satka, M. (toim.) Sosiaalityön tutkimus. Metodologisia suunnistuksia. SoPhi. 48. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 146–167.

Törrönen, M. & Vornanen, R. (2004) Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki, 154–191.

Uusikylä, P. (1994) Lastensuojelun toimeenpanoverkosto: tutkimus yhteistyön rakenteista ja merkityksestä kuntien lastensuojelutyössä. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.

Virtanen, P. (1995a) Perhekeskeinen ajattelu yhteiskuntapolitiikassa ja lastensuojelun sosiaalityössä. Utopioita, illuusioita ja todellisuuskuvia. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki.

Virtanen, P. (1995b) (toim.) Näkökulmia lastensuojeluun. WSOY. Helsinki.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje ja kyselylomake koulukuraattoreille.

Tampereella 20.2.2006

HYVÄ TAMPERELAINEN KOULUKURAATTORI,

Kiireiden keskellä ja hiihtolomien jo lähestyessä lähetän Sinulle ohessa olevan kyselylomakkeen. Toivoisin, että kuitenkin ehtisit käyttää hieman aikaasi kyselyyn vastaamiseen. Teen pro gradu-tutkielmaani tamperelaisten koulukuraattorien ja alueellisen lastensuojelun yhteistyöstä. Olen kiinnostunut gradussani siitä, millaista yhteistyötä tamperelaiset koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät ja mitä siitä ajattelevat. Nyt on mahdollisuus kertoa omia näkemyksiäsi yhteistyöstä ja sen toimivuudesta.

Koulukuraattorien työtä on tutkittu vielä kovin vähän. Tällä tutkimuksellani pyrin omalta osaltani paikkaamaan tätä aukkoa suomalaisessa tutkimuksessa. Tämän lisäksi tutkielmassani olen kiinnostunut nimenomaan tamperelaisesta yhteistyöstä. Tutkimukseni kautta saatavilla tuloksilla on siis merkitystä nimenomaan paikallisen yhteistyön jäsentämisessä. Tutkielmaa ei ole ”tilattu”, vaan tutkielmani on lähtenyt liikkeelle omasta mielenkiinnostani työn aihepiiriin.

Vastauksesi on minulle todella arvokas, sillä tämä kysely on koko tutkielmani perusta. Vastauksesi käsitellään luottamuksellisesti. Tutkielmaani ohjaa VTT, professori Kyösti Raunio Tampereen yliopistolta. Tälle tutkimukselle on myönnetty Tampereen kaupungin sosiaalitoimen tutkimuslupa ja tutkimuksen toteutuksesta on sovittu Kasvatus- ja opetuspalvelukeskuksen erityispalvelupäällikkö Leena Salosen kanssa.

Lähetän tämän kyselyn kaikille tamperelaisille alueellista lastensuojelua tekeville sosiaalityöntekijöille ja koulukuraattoreille. Toivon, että vastaat kyselyyn ja lähetät sen **maanantaihin 13.3.2006 mennessä** osoitteeseen:

**Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos/ vahtimestarit
(Sanna Siltanen/ kysely)
33014 Tampereen yliopisto**

Hyvää kevään odotusta ja tuhannet kiitokset jo etukäteen arvokkaasta vastauksestasi,

Sanna Siltanen

Sosiaalityön opiskelija, Tampereen yliopisto. Sähköposti: Sanna.Siltanen@uta.fi.

KYSELY TAMPERELAISILLE KOULUKURAATTOREILLE

Alueellisen lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyö

Huom: Tässä kyselyssä lastensuojelulla tarkoitetaan **alueella, sosiaalitoimistoissa tehtävää lastensuojelua**, ei Paussia eikä erilaisia avohuollon palveluita, kuten Nopeaa tai perhetukikeskuksia.

Voit jatkaa vastauksiasi kääntöpuolelle, jos viivat tuntuvat liian lyhyiltä vastauksia varten.

---

1. Sukupuolesi   1. nainen
                                 2. mies

2. Syntymävuotesi _____

3. Loppututkintosi _____

4. Oletko hankkinut työhösi liittyvää täydennyskoulutusta?

1. en
2. olen, minkälaisista _____

---

5. Oletko toimessa

1. kyllä
2. en, sijaisuutesi arvioitu kesto _____

6. Kuinka kauan olet toiminut nykyisessä tehtävässäsi? _____

7. Oletko toiminut muissa sosiaalialan tehtävissä?

1. en
2. kyllä, millaisissa _____

---

8. Miten kuvailisit yleisesti koulukuraattorien ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden yhteistyötä tällä hetkellä Tampereella? Millaisia ajatuksia yhteistyö sinussa herättää?

---

9. Mikä seuraavista sopii parhaiten kuvaamaan lastensuojelun kanssa tekemääsi yhteistyötä? (valitse yksi)

1. yhteistyö on tiivistä, suunnitelmallista
2. yhteistyössä toimitaan ”tarvittaessa”, mutta yhteistyö ei ole kovin tiivistä tai suunnitelmallista
3. yhteistyötä tehdään harvoin, se on satunnaista
4. yhteistyötä ei juuri ole

10. Millaista ennalta sovittua, muuta kuin suoranaisesti yhteen tiettyyn asiakkaaseen liittyvää yhteistyötä (esim. alueelliset palaverit, sovitut, tietyin aikavälein toistuvat tapaamiset, lastensuojelun tiimissä vierailut jne.) teet lastensuojelun kanssa ja kuinka usein?

---

11. Millaista yksittäisiin, yhteisiin asiakkaisiin liittyvää yhteistyötä sinä teet lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa? Kuinka usein?

---

12. Miltä osapuolelta ja millä tavalla kutsu yhteistyöhön yhteisten asiakkaiden kohdalla yleensä tapahtuu?

---

13. Millaisissa asiakastapauksissa yleensä otat yhteyden lastensuojelun sosiaalityöntekijään?

---

14. Millä tavalla ilmaiset koulun huolen lapsesta pääasiallisesti lastensuojeluun? (valitse yksi)

1. lastensuojeluilmoituksella
2. epävirallisesti, huolen ilmaisulla ilman lastensuojeluilmoitusta, mahdollisesti konsultoiden lastensuojelun sosiaalityöntekijää
3. huoli kantautuu muissa yhteyksissä, esim. alueellisissa tapaamisissa, muiden asioiden yhteydessä
4. kutsun lastensuojelun mukaan neuvotteluun, jossa yhdessä asiakkaan tai asiakasperheen kanssa kerrotaan huolenaiheista ja ongelmista
5. en juuri ole yhteydessä lastensuojeluun
6. muulla tavalla, millä? _____

---

15. Teetkö yhteistyötä lastensuojelun sosiaalityön kanssa pääasiassa (valitse yksi)

1. ennaltaehkäisevän työ puitteissa (esim. alueelliset yhteispalaverit, yhteiset projektit)
2. lastensuojeluilmoitusta harkittaessa, ensimmäisten vakavien huolenaiheiden tullessa esiin

3. lastensuojelun alkukartoituksen aikana, lastensuojeluilmoituksen/- hakemuksen jälkeen
  4. avoimuuden tukitoimia suunniteltaessa ja aloitettaessa/tarkistettaessa
  5. korjaavassa vaiheessa, huostaanottoa ja sijoitusta suunniteltaessa ja toteutettaessa
  6. muussa vaiheessa, missä? _____
-
-

16. Mitä kaikkea yhteistyö lastensuojelun kanssa on kohdallasi tarkoittanut? (ympyröi **kaikki** sinuun sopivat)

1. yhteydenpitoa puhelimitse tai sähköpostilla
2. toistuvia yhteisiä alueellisia tapaamisia, tietojenvaihtoa, yhteisten asiakkaiden tilanteiden päivitystä, asuinalueella ilmenneiden ongelmien jakamista
3. osallistumista asiakasneuvotteluihin koulun edustajana lastensuojelussa, koululla tai muualla
4. työparina toimimista esim. kotikäynnillä
5. lausuntojen kirjoittamista sosiaalitoimelle pyynnöstä
6. tietojen luovuttamista ja tietojen saamista
7. toimimista yhteisten tavoitteiden pohjalta, suunnitelmallista työn jakamista
8. muuta, mitä? _____

17. Oletko toiminut joskus lastensuojelun sosiaalityöntekijän työparina? Miten työparius toteutui?

---

18. Millaiset asiat mielestäsi edistävät yhteistyötä?

---

19. Millaiset asiat ovat yhteistyön hidasteena tai esteenä?

---

20. Millaisiin käytännön ongelmiin olet törmännyt yhteistyössä? (esim. lähestymisessä, yhteyden saamisessa, salassapidon suhteen)

---

21. Millaisia positiivisia asioita yhteistyössä olet kohdannut? Millaisia hyviä tuloksia yhteistyöllä on saatu?

---

22. Onko tiiviimmälle yhteistyölle tarvetta? Miksi? Miksi ei?

---

23. Millaisia parannusehdotuksia sinulla on yhteistyöhön, kuinka yhteistyö olisi toimivampaa? Missä vaiheessa yhteistyötä tulisi tehdä?

---

24. Millaisia toiveita sinulla olisi erityisesti lastensuojelulle ja sen sosiaalityöntekijöille yhteistyön suhteen?

Jatkossa tulen myös haastattelemaan koulukuraattoreja ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä yhteistyö-aiheesta. Haastattelut tullaan toteuttamaan haastateltaville sopivassa paikassa ja sopivaan ajankohtaan. Haastattelun kesto olisi n. 1-1½ tuntia. Oletko kiinnostunut osallistumaan myös haastatteluun? Yhteistyön määrä ei ole oleellinen haastattelussa, kokemuksia tarvitaan kaikenlaisesta yhteistyöstä, tai sen puutteesta. Jos olet kiinnostunut, laita alle yhteystietosi (nimi, toimipaikka, puhelinnumero ja sähköpostiosoite), niin otan sinuun yhteyttä tarvittaessa.

Kiitos vastauksestasi! ☺

Liite 2. Saatekirje ja kyselylomake lastensuojelun sosiaalityöntekijöille.

Tampereella 19.2.2006

HYVÄ TAMPERELAINEN ALUEEN LASTENSUOJELUTYÖNTEKIJÄ,

Kaikkien kiireittesi keskellä lähestyn Sinua ohessa olevalla kyselylomakkeella. Toivoisin, että kuitenkin ehtisit käyttää hieman aikaasi kyselyyn vastaamiseen. Teen pro gradu-tutkielmaani tamperelaisten koulukuraattorien ja alueellisen lastensuojelun yhteistyöstä. Olen kiinnostunut gradussani siitä, millaista yhteistyötä tamperelaiset koulukuraattorit ja lastensuojelun sosiaalityöntekijät tekevät ja mitä siitä ajattelevat. Nyt on mahdollisuus kertoa omia näkemyksiäsi yhteistyöstä ja sen toimivuudesta. Tämä tutkimus kiinnittyy paikallisesti nimenomaan tamperelaiseen yhteistyöhön. Tutkimukseni kautta saatavilla tuloksilla on siis merkitystä nimenomaan tamperelaisen yhteistyön jäsentämisessä. Tutkielmaa ei ole ”tilattu”, vaan tutkielmani on lähtenyt liikkeelle omasta mielenkiinnostani työn aihepiiriin.

Vastauksesi on minulle todella arvokas, sillä tämä kysely on koko tutkielmani perusta. Vastauksesi käsitellään luottamuksellisesti. Tutkielmaani ohjaa VTT, professori Kyösti Raunio Tampereen yliopistolta. Tälle tutkimukselle on myönnetty Tampereen kaupungin sosiaalitoimen tutkimuslupa. Yhteyshenkilönä toimii Mirja Saarni. Tutkimuksen toteutuksesta on sovittu lisäksi Kasvatus- ja opetuspalvelukeskuksen erityispalvelupäällikkö Leena Salosen kanssa. Lähetän tämän kyselyn kaikille tamperelaisille alueen lastensuojelun sosiaalityöntekijöille ja koulukuraattoreille.

Voit vastata kyselyyn eri tavoin:

1) Talletat kyselyn koneellesi, vastaat siihen ja lähetät sen minulle takaisin sähköpostin liitetiedostona sähköpostiini: **Sanna.Siltanen@uta.fi**

HUOMIO! NÄIN TOIMITTAESSA VASTAUKSESI EI OLE ANONYYMI. Tällä ei ole merkitystä käytännön kannalta, koska nimesi ei tule muiden kuin minun tietooni, mutta näin anonyyminä vastaaminen on mahdotonta.

2) Vastaat koneella kirjoittaen kyselyyn, tulostat ja lähetät alla olevaan osoitteeseen.

3) Tulostat kyselyn, vastaat käsin kirjoittamalla ja lähetät alla olevaan osoitteeseen.

Toivon, että vastaat kyselyyn ja lähetät sen **maanantaihin 13.3.2006 mennessä** osoitteeseen:

Tampereen yliopisto

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos/ vahtimestarit

(Sanna Siltanen/ kysely)

33014 Tampereen yliopisto

Hyvää kevään odotusta ja tuhannet kiitokset jo etukäteen arvokkaasta vastauksestasi,
Sanna Siltanen

Sosiaalityön opiskelija, Tampereen yliopisto. **Sanna.Siltanen@uta.fi**

KYSELYLOMAKE TAMPERELAISILLE LAPSIPERHELINJAN SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE

Alueellisen lastensuojelun ja koulun sosiaalityön yhteistyö

---

1. Sukupuolesi   1. nainen
                                 2. mies

2. Syntymävuotesi _____

3. Loppututkintosi _____

4. Oletko hankkinut työhösi liittyvää täydennyskoulutusta?

1. en
2. olen, minkälaisista _____

---

5. Oletko virassa

1. kyllä
2. en, sijaisuutesi arvioitu kesto _____

6. Kuinka kauan olet toiminut nykyisessä tehtävässäsi? _____

7. Oletko toiminut muissa sosiaalialan tehtävissä?

1. en
2. kyllä, millaisissa _____

---

8. Miten kuvailisit yleisesti lastensuojelun ja koulukuraattorien yhteistyötä tällä hetkellä Tampereella? Millaisia ajatuksia yhteistyö sinussa herättää?

---

9. Mikä seuraavista sopii parhaiten kuvaamaan koulukuraattorien kanssa tekemääsi yhteistyötä (valitse yksi):

1. yhteistyö on tiivistä, suunnitelmallista
2. yhteistyössä toimitaan ”tarvittaessa”, mutta yhteistyö ei ole kovin tiivistä tai suunnitelmallista
3. yhteistyötä tehdään harvoin, se on satunnaista
4. yhteistyötä ei juuri ole

10. Millaista ennalta sovittua, muuta kuin suoranaisesti yhteen tiettyyn asiakkaaseen liittyvää yhteistyötä (esim. alueelliset palaverit, sovitut, tietyin aikaväleihin toistuvat tapaamiset, oppilashuollossa vierailut jne.) sinä teet koulukuraattorien kanssa ja kuinka usein?

---

11. Millaista yksittäisiin, yhteisiin asiakkaisiin liittyvää yhteistyötä teet koulukuraattorien kanssa? Kuinka usein?

---

12. Miltä osapuolelta ja millä tavalla kutsu yhteistyöhön yhteisten asiakkaiden kohdalla yleensä tapahtuu?

---

13. Millaisissa asiakastapauksissa yleensä otat yhteyden koulukuraattoriin?

---

14. Millä tavalla koulun huoli lapsesta kantautuu sinulle useimmiten? (valitse yksi)

1. lastensuojeluilmoituksella
2. epävirallisesti, huolen ilmaisulla ilman lastensuojeluilmoitusta, mahdollisesti pyydetään lastensuojelun sosiaalityöntekijän konsultaatioapua
3. huoli kantautuu muissa yhteyksissä, esim. alueellisissa tapaamisissa, muiden asioiden yhteydessä
4. lastensuojelu kutsutaan mukaan neuvotteluun, jossa asiakas on mukana ja ilmaistaan huolenaiheet yhteisesti
5. koulu ei yleensä juuri ole yhteydessä lastensuojeluun
6. muulla tavalla, millä? _____

---

15. Teetkö yhteistyötä koulukuraattorien kanssa pääasiassa (valitse yksi)

1. ennaltaehkäisevän työ puitteissa (esim. alueelliset yhteispalaverit, yhteiset projektit)
2. kun ensimmäiset vakavat huolenaiheet nousevat esiin koulussa tai muualla
3. alkukartoituksen aikana, lastensuojeluilmoituksen /- hakemuksen perusteella
4. avohuollon tukitoimia suunniteltaessa ja aloitettaessa/tarkistettaessa
5. korjaavassa vaiheessa, huostaanottoa ja sijoitusta suunniteltaessa ja toteutettaessa
6. muussa vaiheessa, missä? _____

---

16. Mitä kaikkea yhteistyö koulukuraattorien kanssa on kohdallasi tarkoittanut? (ympyröi **kaikki** sinuun sopivat)

1. yhteydenpitoa puhelimitse ja sähköpostitse

2. toistuvia yhteisiä alueellisia tapaamisia, tietojenvaihtoa, yhteisten asiakkaiden tilanteiden päivitystä, asuinalueella ilmenneiden ongelmien jakamista
3. osallistumista asiakasneuvotteluihin lastensuojelussa, koululla tai muualla
4. työparina toimimista esim. kotikäynnillä
5. lausuntojen pyytämistä
6. tietojen luovuttamista ja tietojen saamista
7. toimimista yhteisten tavoitteiden pohjalta, suunnitelmallista työn jakamista
8. muuta, mitä? _____

17. Onko sinulla joskus ollut työparina koulukuraattori? Miten työparius toteutui?

---

18. Millaiset asiat mielestäsi edistävät yhteistyötä?

---

19. Millaiset asiat ovat yhteistyön hidasteena tai esteenä?

---

20. Millaisiin käytännön ongelmiin olet törmännyt yhteistyössä? (esim. lähestymisessä, yhteyden saamisessa, salassapidon suhteen)

---

21. Millaisia positiivisia asioita yhteistyössä olet kohdannut? Millaisia hyviä tuloksia yhteistyöllä on saatu?

---

22. Onko tiiviimmälle yhteistyölle tarvetta? Miksi? Miksi ei?

---

23. Millaisia parannusehdotuksia sinulla on yhteistyöhön, kuinka yhteistyö olisi toimivampaa? Missä vaiheessa yhteistyötä tulisi tehdä?

---

24. Millaisia toiveita sinulla olisi erityisesti koulukuraattoreille yhteistyön suhteen?

Jatkossa tulen myös haastattelemaan koulukuraattoreja ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä yhteistyö-aiheesta. Haastattelut tullaan toteuttamaan haastateltaville sopivassa paikassa ja sopivaan ajankohtaan. Oletko kiinnostunut osallistumaan myös haastatteluun? Haastattelun kesto olisi noin 1-1½ tuntia. Yhteistyön määrä ei ole olennainen haastattelussa, kokemuksia tarvitaan kaikenlaisesta yhteistyöstä, tai sen puutteesta. Jos olet kiinnostunut, laita alle yh-

teystietosi (nimi, toimipaikka, puhelinnumero ja sähköpostiosoite), niin otan sinuun yhteyttä tarvittaessa.

Kiitos vastauksestasi! 😊

TEEMAHAASTATTELURUNKO

YHTEISTYÖSTÄ

- Määritelmä
- Miten tehdään
- Kuka tekee
- Millaisella alueella
- Yhteistyön merkittävyys
- Yhteistyön tarve

YHTEYDENOTTO

- Kuka ottaa yhteyttä?
- Missä vaiheessa?
- Millä tavalla?

PROSESSISSA TOIMIMINEN

- Yhteistyön käynnistyminen
- Lastensuojeluilmoitus, lastensuojeluhakemus
- Roolit
- Työnjako
- asiakastapaukset
- muu yhteistyö

YHTEISTYÖN ONGELMAT

- Käytännön ongelmat
- Toistensa ymmärtäminen, toisen työn reunaehtojen ymmärtäminen
- yhteistyön esteet
- esimerkki yhteistyön ongelmista

YHTEISTYÖN ONNISTUMINEN

- esimerkki onnistumisesta
- yhteistyötä edistäviä asioita
- Työn suunnitelmallisuus

TULEVAISUUDEN HAASTEET JA MAHDOLLISUUDET

- haasteet
- mahdollisuudet
- kehittämistoiveet